

Rómsko – slovenská

# Čítanka

*pre žiakov základnej školy*

3.

ročník



# Rómsko-slovenská čítanka pre 3. ročník základnej školy

**Autori:** Mgr. Iveta Bartošová, Bc. Nikola Bartošová

**Spoluautori:** PhDr. Jozef Facuna, PhD., Mgr. Eva Gašparová

**Recenzenti:** PaedDr. Jana Pierová, Mgr. Darina Tökölyová

**Jazyková korektúra v slovenskom jazyku:** Mgr. Božena Mizerová

**Jazyková korektúra v rómskom jazyku:** Mgr. Eva Gašparová

**Ilustrácie vypracovala:** Mgr. Art. Nina Válka

**Grafický dizajn a obálka:** Roman Štefanka

**Vydal:** Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Pracovisko Pluhová 8, Bratislava

**Počet strán:** 115

Rómsko-slovenská čítanka je učebnicou a vychádza z praktických skúseností učiteľov zo vzdelávania žiakov z rómskych komúnít. Bola pilotne overená na troch základných školách a závery z jej overovania boli riadne zapracované autormi. Publikáciu odporúčame používať v primárnom vzdelávaní, a to učiteľmi, ktorí ovládajú rómsky jazyk, resp. v spolupráci s asistentom učiteľa hovoriacim rómskym jazykom. Rómsko-slovenská čítanka je výstupom preddefinovaného projektu „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“, ktorý je financovaný z Nórskeho grantov a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Ďakujeme pani učiteľkám PaedDr. Jane Pierovej, Mgr. Jarmile Kušpálovej a Mgr. Darine Tökölyovej za odbornú spoluprácu pri pilotnom overovaní Rómsko-slovenskej čítanky pre 3. ročník základnej školy v základných školách so žiakmi z rómskych komúnít. Vďaka patrí aj pani Gizele Brestovanskej, ktorá poskytla básne z vlastnej tvorby.

Autorské práva sú vyhradené a vykonáva ich vydavateľ. Akékoľvek rozmnožovanie časti alebo celku diela akýmkoľvek spôsobom, v slovenskom, ale aj v inom jazyku bez písomného súhlasu vydavateľa je zakázané.

© Národný inštitút vzdelávania a mládeže Bratislava, 2023

ISBN 978-80-565-1583-9

EAN 9788056515839



**Working together for a green, competitive and inclusive Europe**  
**Working together for an inclusive Europe**

**Spolu s Rómami dosiahneme viac – Together with Roma, we will achieve more – Jekhetane le Romenca buter keraha**

[www.norwaygrants.sk](http://www.norwaygrants.sk)

## Podakovanie za podporu:

Projekt s názvom „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“ získal grant z Nórska prostredníctvom Nórskeho grantov v sume 1 326 000 €. Projekt bol spolufinancovaný v sume 234 000 € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je systémová podpora zavedenia vyučovania rómskeho jazyka a literatúry, rómskej kultúry a rómskej histórie na všetkých stupňoch vzdelávania v rámci školských vzdelávacích programov škôl so žiakmi z rómskych komúnít, podpora interkultúrneho vzdelávania, demokratického a inkluzívneho školského prostredia.

## Thanks for the support:

The project entitled „Innovative Training of Teachers to Increase Intercultural Competences of Teachers in the Educational Process of Roma Pupils“ was awarded from Norway through the Norway Grants in the amount of 1 326 000 €. The project was co-financed in the amount of 234 000 € from the state budget of the Slovak Republic. The aim of the project is to systematically support the introduction of the teaching of Romani language and literature, Roma culture and history at all levels of education within the school curricula of schools with pupils from Roma communities, to promote intercultural education, democratic and inclusive school environments.



**Rómsko – slovenská**  
**Čítanka**

*pre žiakov základnej školy*

---

## Pherdipen / Obsah

Džviri / Živočíchny	1
Bararďa / Rastliny	11
Vešune plodi the chundruľa / Lesné plody a huby	23
Kašta - Veš / Stromy - Les	31
Dživipnaskero maškarutňipen / Životné prostredie	41
Chaben / Stravovanie	51
Familija / Rodina	59
Gav the dživipen pro gav / Obec a život v nej	67
O foros the o dživipen andro foros / Mesto a život v ňom	77
Dromeskero transportos / Cestná premávka	85
Miro them / Moja krajina	95
Evropakeri unija / Európska únia	105
Zoznam použitej literatúry	114
Internetové zdroje	115



## Vešune džvirici jevende



Sar o vešune džvirici dživen jevende? So chan, soha pes džidžaren? U nane len šil? Ajse phučhibena lidžalas andro šero o Max, sikhľuvno andre trito klasa, kana jekhvar avľa khere andal e škola. E dajori mindar dikhľa, kaj pes vareso kerel. „Ačhiľa pes vareso, Max? Hin savoro mištes? Sas tut nalačho džives?“ phučelas lestar. O Max pes rozvakerđa: „Ada džives amenge e sikhľardi vakerelas pal oda, sar dživen o džvirici andro veš jevende. Gondolľnav pre oda, sar šaj šigitinav, kaj te na bokhaľon the na cerpinen. Sem sig avela o jevend.“ E dajori les hladkinda pal o balora u phenda: „Ma dara, Max, na mukhaha le džviricen te bokhaľol. La baba hin andre bar khas, savo richtindam mek sar agorinelas o řilaj. Kidaha upre o gaštaņa, řaluđa u te avela o jevend, lidžaha savoro le džviricenge andro veš. Ada lenge řmakinela avka, sar tuke řmakinen o lačhe riski.“ Pal vajkeci dživesa chudľa te del o jiv. Bare jivune čerčeňora urňalonas adaj-odoj. Aři o drom na dičholas. Calo them sas učardo parňa perňicaha.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Lesné zvieratká v zime



Ako lesné zvieratká prežívajú zimné obdobie? Čo jedia, čím sa živia? A nie je im zima? Takéto otázky vírili v hlave tretiakovi Maxovi, keď sa jedného dňa vrátil zo školy. Mamička si hneď všimla, že sa niečo deje. „Stalo sa niečo, Max? Je všetko v poriadku? Mal si zlý deň?“ pýtala sa ho. Max sa rozhovoril: „Dnes nám pani učiteľka rozprávala o tom, ako žijú zvieratká v lese, keď nastane zima. Premýšľam nad tým, ako by som im mohol pomôcť, aby nehladovali a netrpeli. Veď onedlho nastane zima.“ Mamička ho pohladila po vláskoch a povedala: „Neboj sa, Max, nenecháme zvieratká hladovať. Babka má v záhrade seno, ktoré sme pripravili na konci leta. Nazbierame gaštany a žalude a keď príde zima, odnesieme to zvieratkám do lesa. Na tom si budú pochutnávať tak, ako si ty pochutnávaš na dobrých rezňoch.“ O pár dní začalo snežiť. Obrovské snehové vločky poletovali sem a tam. Ani cestu nebolo vidieť. Celá krajina sa prikryla bielou perinkou.

# Džviri/Živočichy

Le Maxsoske avľa pre godi, kaj ada hin idejos, kana imar bi kampelas te lidžal le džviricenge andro veš o chaben. „Dajori, dadoro, imar del o jiv, avľa o jevend! Aven, džas andro veš, te lidžal le džviricenge o chaben!“ „Maxik, te imar akana diňamas le džviricenge o chaben, sar ela baro jevend, na ela len so te chal. Džaha nasigeder, sem mek ča adađives chudľa te del o jiv,“ phendľa o dadoro. E dajori mek dothoda: „The o čirikle jevende bokhalon u phares peske roden o chaben. Te avka kames, andre bar amen hin kaštuňi budkica, kaj šaj čhores o napraforgi le čirikleng. Te agorinela o jevend, palikerena amenge peskere šukar giľavibnaha.“ O Max bares radisaľila, andre budkica čhorda o napraforgi. Palis imar ča dikhelas prekal e blaka sar o sikorkici the o vrabci chanas o napraforgi, save lenge diňa o Max.

Pregelľa jekh čhon. O dadoro avľa khere andal e buťi u phendľa le Maxsoske, kaj džana andro veš. Ile o sanki, thode upre o gone le khaseha, o gaštaňa, o žaludľa u kidle pes jekhetane andro veš. „Halo, džvirici, amala! Kaj san? Vareso lačo tumenge andam. Na bisterdam pre tumende.“ Jekhetane thode tele pal o sanki o chaben u pherarde e kaštuňi budľa le khaseha. O gaštaňa the o žaludľa čhide pro jiv nadur la kaštuňa budatar. O džvirici o chaben arakhena. „Ahoj, džviri, amen mek palis avaha u anaha tumenge vareso lačo te chal,“ kerelas le vasteha o Max, sar imar pes kidenas khere. Fadimen avri le fadostar the le šilestar, o Max le dadeha avle khere. E dajori lenge kerďa tato tejos, kaj len te taťarel the marore andro jandre, kaj aňi jon te na aven bokhale. O Max radišagoha vekerelas la dajorake pal savoro, so predžidžile le dadeha andro veš. Raťi zasovelas mištes le asabnaha pro muj. Radisaľolas, kana džala andre škola u phenela la sikhľardake the le sikhľuvnenge pal oda, sar bares kempel le lidžal chaben le džviricenge andro veš jevende. Phendľa peske, kaj sar barola avri, ela the jov harňaris, sar leskero dadoro u bajinela pal o vešune džvirici.



## Phučibena

- 1 Sar pes vičinelas o raktoro andro vakeriben „Vešune džviri jevende?“
- 2 Pal soste vakerelas e sikhľardi le sikhľuvnenge andre škola?
- 3 Soske avľa o Max khere pharejileskero?
- 4 Savi buťi kerelas leskero dad?
- 5 Savo chaben ligendľa o Max le dadeha le džviricenge andro veš?
- 6 Sar bajindľa o Max pal o čirikle?
- 7 So peske phendľa o Max, pal soste vakerela la sikhľardake the le sikhľuvnenge?

# Džviri/Živočích

Maxovi hneď napadlo, že toto je presne ten správny čas, kedy by bolo vhodné zaniest zvieratkám do lesa potravu. „Mami, oci, už sneží, zima sa začala! Podme do lesa nakrímiť zvieratká!“ „Maxík, keby sme krmili zvieratká už teraz, v polovici zimy by nemali čo jesť. Pôjdeme neskôr, veď len dnes začalo snežiť,“ povedal ocko. Mamička podotkla: „Ale aj vtáčiky v zime hladujú a ťažko si hľadajú potravu. Ak veľmi chceš, v záhrade máme pre ne krmidlo, môžeš im doň nasypať slnečnicové semiačka. Keď skončí zima, poďakujú sa nám svojím veselým spevom.“ Max sa veľmi potešil, do krmidla nasypal semiačka. Potom už len z okna sledoval sýkorky a vrabce, ako hodujú na slnečnici, ktorú im Max pripravil.

Ubehol mesiac. Ocko prišiel z práce a navrhol Maxovi, že pôjdu do lesa. Vzali sánky, naložili na ne vrecia so senom, gaštany aj žalude a vybrali sa spoločne do lesa. „Haló, zvieratká, kamaráti! Kde ste? Niečo dobré sme vám priniesli. Nezabudli sme na vás.“ Spoločne zložili náklad zo sánok a naplnili krmelce senom. Gaštany a žalude vysypali na sneh neďaleko krmelca. Zvieratká si potravu nájdu. „Ahojte, zvieratká, my opäť prídeme a prinesieme niečo dobré pod zub,“ kýval Max na rozlúčku. Celí premrznutí a vyštípaní od mrazu a zimy sa Max s ockom vrátili domov. Mamička im pripravila horúci čaj na zahriatie a chlebík vo vajíčku, aby ani oni nezostali hladní. Max s nadšením vyrozprával mamičke o všetkom, čo zažili s ockom v lese. Večer zaspával spokojný s úsmevom na tvári. Tešil sa do školy, ako pani učiteľke a spolužiakom porozpráva o tom, aké je dôležité prikrmovať lesné zvieratká v zime. Zaumienil si, že keď vyrastie, stane sa poľovníkom ako jeho ocko a bude sa starať o zvieratká v lese.

## Otázky



- 1 Ako sa volal chlapec v príbehu „Lesné zvieratká v zime?“
- 2 O čom žiakom rozprávala učiteľka v škole?
- 3 Prečo prišiel Max domov smutný?
- 4 Čím bol Maxov otec?
- 5 Akú potravu odniesol Max s otcom zvieratkám do lesa?
- 6 Ako sa postaral Max o vtáčiky?
- 7 O čom sa Max rozhodol rozprávať učiteľke a spolužiakom?





Prečítajte text.

## Živočích

Živočích sú súčasťou prírodného prostredia. Pre človeka majú obrovský význam ako zdroj potravy a surovín. Živočích rozdeľujeme do 2 skupín: živočích s kostrou a živočích bez kostry. Medzi živočích s kostrou patria, napríklad: pes, žaba, kapor, bocian, korytnačka. Medzi živočích bez kostry patria, napríklad: pavúk, rak, morské hviezdice, slimáky, červy, hmyz. Živočích ďalej rozdeľujeme na domáce zvieratá, voľne žijúce zvieratá a hospodárske zvieratá. Živočích ako:

- zdroj potravy: mäso, mlieko, vajcia, med,
- zdroj surovín: koža, kožušina.

## Cicavce

*Viete o tom, že aj my, ľudia, patríme medzi cicavce?*

Okrem nás, ľudí, k cicavcom patria suchozemské živočích (srnka, jeleň, medveď) a vodné živočích (vydra, bobor, ondatra).



## Vtáky

### Bocian biely

Bocian biely je jeden z najznámejších vtákov, často sa vyskytuje v blízkosti ľudských obydlií. Meria asi 102 cm. Hlavnú časť jeho potravy tvoria žaby, ryby, plazy a hmyz. Hniezdo z vetiev a konárov si stavia na stromoch, strechách, komínoch a stĺpoch. Bocian je sťahovavý vták, na konci leta odlieta na zimoviská v strednej a južnej Afrike.

Aj bociany sa zdravia. Pozdravom je klopanie zobákom. Klepotom sa zdravia na hniezde. Pri pozdrave začne ten, ktorý víta a prilietajúci odpovedá.

# Džviri/Živočích

## Lastovička obyčajná



### Kto by nepoznal lastovičku?

Lastovičku môžeme zahliadnuť v blízkosti ľudských obydí na celom území Slovenska. Živí sa lietajúcim hmyzom najčastejšie muchami. Meria asi 19 – 22 cm.

Hniezdo z blata, slín, slamy, trávy a srsti stavajú obaja rodičia. Materiál nosia v zobáku ako malé hrudky. Hniezdo používajú viac rokov. Lastovičky na jeseň odlietajú zimovať do Afriky, na jar sa vracajú. Ich príchod znamená, že leto je neďaleko.

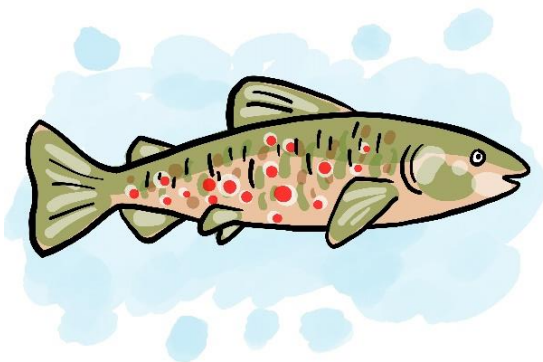
## Vrabec domový



### Videli ste už niekedy, ako sa vrabce kľbčia?

Tento malý vtáčik poletuje v našich mestách celkom bežne. Často sa vyskytuje v početnejších krdľoch. Hniezdi v kolóniách, hniezda sa môžu aj dotýkať. Vyhľadáva rôzne dutiny v múroch, strechách budov, v hniezdach belorítok, v búrľavých stromoch, vo veľkých hniezdach bociana bieleho i voľne v hustých korunách stromov. Meria približne 15 cm. Jeho telko je pokryté hnedým perím na chrbte, sivým na hlave, na krku má čierny podbradníček. Vyskytuje sa celoročne, neodlieta do teplých krajín.

## Pstruh obyčajný



## Ryby

Krásny farebný obyvateľ našich vôd – Pstruh obyčajný. Poznáte ho?

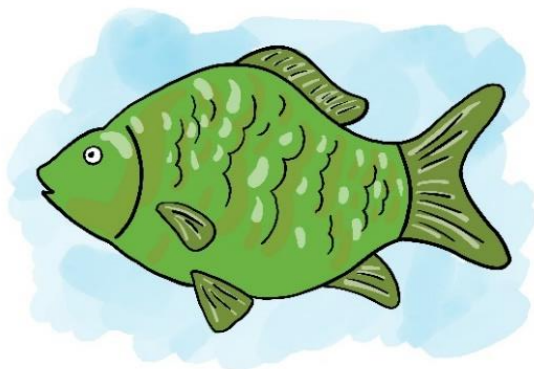
Spoznáte ho podľa toho, že chrbát má sfarbený do zelena alebo žltocierna, existujú však aj ďalšie farebné varianty.

# Džviri/Živočích

Bruško pstruha býva vždy svetlejšie – žlté až po špinavo bielu farbu. Na chrbte, bokoch, ale aj na chrbtovej či tukovej plutve sú červené škvrny, na bokoch väčšinou svetlo olemované. Niekedy tieto škvrny chýbajú alebo majú iný odtieň.

Pstruh môže merať až 80 cm a môže sa dožiť 20 rokov. Živí sa larvami vodného hmyzu. Väčšie pstruhy sa živia menšími rybkami, obožiteľníkmi a dokonca malými cicavcami. Pstruh obyčajný potrebuje pre svoj život veľmi čistú a chladnú vodu s dostatkom kyslíka vo vode. I malé znečistenie vody môže vyhubiť všetky pstruhy v celom povodí.

*Čo nesmie chýbať na štedrovečernom stole? Predsa kapor.*



## Kapor

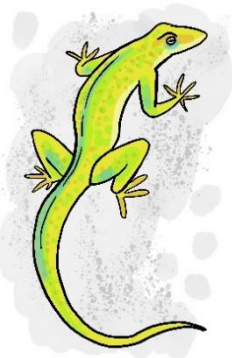
Spomedzi všetkých druhov rýb má kapor pre človeka pravdepodobne najväčší význam. Predstavuje zdroj potravy, ale tiež je okrasnou rybou a vítaným úlovkom športových rybárov. Kapor je sladkovodná ryba. Pre život potrebuje pokojné a hlboké vody. Žije v rybníkoch ale aj vo vodných priehradách.

Jeho telo je pokryté slizkou kožou a šupinami. V jazerách rybári chytili už kapry, ktoré vážili 40 kg a merali jeden a pol metra. Kapor sa vraj môže dožiť až 50 rokov.

*Viete, že...*

*...najstaršie historické zmienky o kaproch pochádzajú od Aristotela z roku 550 pred naším letopočtom?*

*...vek kapra sa dá určiť podľa prúžkov na šupinách? Každý hustý prúžok predstavuje jednu zimu, ktorú kapor prežil.*



## Plazy

**Plazí sa plaz?** Plazy sú zvieratá, ktoré žijú najmä v teplých krajinách. Niektoré druhy sú menšie, iné sú zasa niekoľkokrát väčšie, ako sme my. Niektoré majú kostru, končatiny, iným končatiny chýbajú a pohybujú sa plazením. Na život potrebujú vzduch, ale vydržia aj pod vodou. Mávajú pestré sfarbenie alebo sú hnedé,

alebo sivé. Plazy sa vyznačujú nestálou teplotou tela a pomerne tvrdou kožou vybavenou vodovzdornými šupinami.

## Zaujíma nás...

*V Demänovskej doline objavili kostru najstaršieho stavovca na území Slovenska, má štvrt miliardy rokov. Ide o plaza so štyrmi nohami.*

### **Užovka obyčajná je naozaj obyčajná?** Najbežnejším naším hadom je štíhla užovka



obyčajná. Žije pri vodách, a to pri riekach, malých potôčikoch alebo pri rybníkoch a jazerách. Dobre pláva a potravu si najčastejšie hľadá medzi vodnými živočíchmi. Loví najmä žaby a mloky, menej ryby. Niekedy ju nájdeme aj dosť ďaleko od vody. Užovka obyčajná má za hlavou žltkasté svetlé škvrny. Je zvyčajne bridlicovo sivá, zriedkavejšie hnedastá s drobnými škvrnami. Užovka obyčajná je vajcorodá. V lete znáša na vlhké miesta väčšie množstvo veľkých vajčiek s belavou mäkkou škrupinou. Mláďatá sa z nich liahnu koncom leta, v auguste alebo v septembri. Ľudia si užovku často mýlia s jedovatou vretenicou, na čo doplácajú životom.

### **Vretenica obyčajná** je jediným jedovatým hadom, ktorý sa u nás vyskytuje. Žije



zvyčajne na slnečných stráňach husto zarastených kríkmi malín a černíc. Často sa vyskytuje v blízkosti malých lesných prameňov alebo v prevlhutej pôde. Je veľmi plachá a ukrýva sa zvyčajne hneď, ako počuje zvuk blížiacich sa krokov. Sfarbenie vretenice je premenlivé, takže nenájdeme dve úplne rovnaké vretenice. Samce sú modrasto sivé, najmä po zvliekaní kože, samice sú hnedé až červenohnedé. Zriedkavo je dlhšia ako 0,5 m, i keď samice mávajú až 80 cm. Samica je živorodá a v lete rodí 5 až 14 mláďat. Vretenice sa živia jaštericami, myšami, hrabošmi i malými vtákmi.

# Džviri/Živočích

*Vedeli ste, že aj hady sa vyzliekajú?*

Hady majú dlhé, valcovité telo pokryté špinami. Tie nie sú slizké, ako si poniektorí ľudia myslia, ale suché. Tým, že sa had plazí po zemi, pomedzi rastliny, kamene, po prachu i blate, jeho koža sa ušpiní, poškodí. Dospelý had preto túto špinavú a zodretú kožu mení zväčša dvakrát ročne. Navyše – mláďatá do dospelého veku menia kožu častejšie, pretože im je jednoducho malá a koža hada sa pri raste nezväčšuje ako naša koža. Had sa teda zbavuje nepotrebnéj, špinavej, poškodenej a tesnej vrchnej časti kože. Spodnejšia časť, v ktorej je uložené aj sfarbenie hada, sa zachováva. **Hady sú len jednou z podskupín plazov.**

## Poznámka

*V súčasnosti je známych vyše 6 000 druhov plazov, ktoré sa najviac vyskytujú v tropickom pásme. Dnes existujú štyri hlavné podskupiny (rady) plazov: špináče (jaštery a hady), krokodíly, korytnačky a hatérie (prvojaštery). Z historického hľadiska je však trieda plazov oveľa bohatšia, zahŕňajúca napríklad dinosaury, vtákojaštery a rôzne morské skupiny.*



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Ktoré živočích patria do skupiny živočíchov s kostrou?
2. Ktoré živočích patria do skupiny živočíchov bez kostry?
3. Ktoré zvieratá patria medzi cicavce? Patrí tam aj človek?
4. Aký druh vtáka je bocian biely?
5. Kde si stavia hniezdo bocian biely a čím sa živí?
6. Kde môžeme vidieť lastovičku?
7. Kedy lastovičky odlietajú z územia Slovenska a kedy sa vracajú?
8. Kde hniezdi vrabec domový? Je to sťahovavý vták?



### Slovíčka

- o veš – les
- o džviros – zvierá
- o vešune džviri – lesné zvieratá
- o sikhľuvno – žiak
- e sikhľardí – učiteľka
- o jevend – zima
- jevende – v zime
- o gaštanos – gaštan
- o žalud'os – žalud'
- o čiriklo – vták
- e kaštuňi budkica – krmidlo
- o napraforgos – slnečnicové semiačko
- o sikorkica – sýkorka

# Džviri/Živočích

- |  |   |
|--|---|
| 9. Ako sa volá sladkovodná ryba, ktorú máme na štedrovečernom stole? | o vrabcos – <i>vrabec</i>                                   |
| 10. Kde žije užovka obyčajná?  | o khas – <i>seno</i>  |
| 11. Je vretenica obyčajná jedovatým hadom? Kde žije?                 | o amal – <i>priateľ</i>                                     |
| 12. Prečo sa hady vyzliekajú?  | o fados – <i>mráz</i>                                       |
|  | o harňaris – <i>poľovník</i>                                |
|  | o rikono – <i>pes</i>                                       |
|  | e žamba – <i>žaba</i>                                       |
|  | o kapros – <i>kapor</i>                                     |
|  | e goľa – <i>bocian</i>                                      |
|  | o mačho – <i>ryba</i>                                       |
|  | o sap – <i>had</i>  |
|  | o kherutne džviri – <i>domáce zvieratá</i>                  |
|  | o voľno dživipnaskere džviri – <i>voľne žijúce zvieratá</i> |



## Vypracujte úlohy.

### 1. Napíš zvieratá do správnych skupín.

(pes, krava, srnec lesný, jašterica zelená, užovka obyčajná, pstruh obyčajný, kapor, vretenica obyčajná, lastovička obyčajná, vrabec domový, bocian, štika)

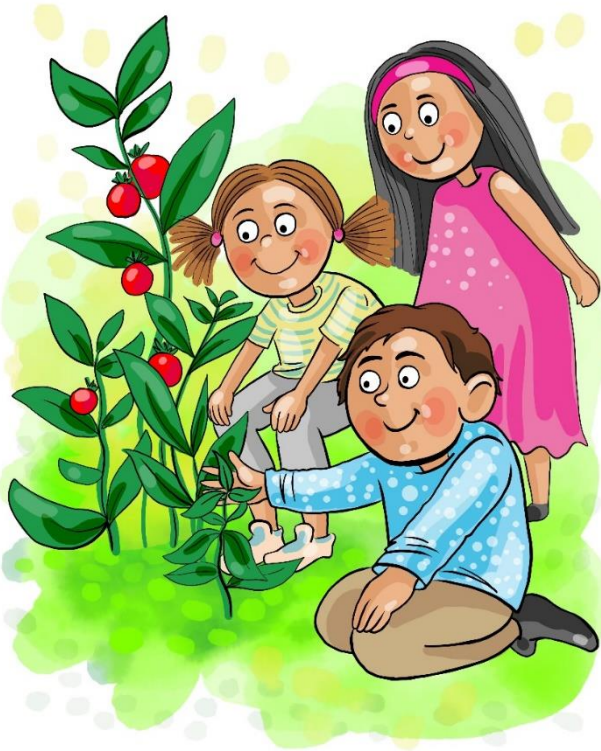
Cicavce	Plazy	Vtáky	Ryby

### 2. Utvor správnu vetu.

- |               |  |
|---------------|--|
| <b>Had</b>    | žije v rybníkoch, ale aj vo vodných priehradách. |
| <b>Pstruh</b> | má valcovité telo pokryté šupinami.              |
| <b>Kapor</b>  | má chrbát sfarbený do zelena alebo žltočierne.   |



## La dojekh barard'a hin peskeri vodi



O ačhiben pal o jekh ciknoro mogočkocis - la dojekh barard'a hin peskeri vodi, avka sar savoro džido pre adi PHUV. Avka sar o manuš, o džviros, o kirme. Tiš la barard'ora hin peskeri vodi. Hino buterval sikhado avri, hoj e barard'ori šunel amare šuñibena, save ke late das avri. Šunel avka mištes, sar the mištes šunel o negativna vibraciji pašal peste u palis pre lende phenel pale peskere likeribneha. Te bajinaha pal e barard'ori kamibnaha the guřaripnaha, e barard'ori palis bajinela pal amende. Palikerela amenge peskere šukaribnaha the chasřaribnaha. Lačho agor ale savoreste ela o plodos, savo guřarela na ča amaro teštos, aľe the amari vodi. Vašoda kampil pal e barard'ori te

bajinel kamibnaha the pařivaha. Sem oda hino ajso džido dženo, sar amaro kherutno kamaduno, vaj dženo andre amari familija. Dojekh kertešiř/barakero džanel pal soste oda hin. Džanel, sar e barard'i phenel avri, kana la hlaskinas, kana la guřaras peskere jakhenca. Tiš džanel, sar e barard'ori phenel avri, kana la but strihinas, phandas, murdaras pindrenca, abo pes pal late imar na interesinas.

Varekana hin dost, kana ča chudas te gondolinel pre oda, hoj la maraha tele, bo amenge vař daresavo aspektos ačhel andro drom, vaj imar kamas vareso nevo. Ajsi barard'ori chudel te nasvaľol, merard'ol the buterval la imar nane plodi. No, andre amari bar hin the ajse barard'ora, save baron the bijo amaro bajipen. Avka bares užaren pre oda, kaj lengere plodi amen te lořaren. Keren but, kaj amenge te peren pro jilo peskere šukaribnaha. Pařan, hoj arakhaha perdal lende o than the chudaha te del lenge pařiv. He, the la burina hin peskeri vodi. The lake kampil pes te jertisarel u na pre late te ruřel, hoj tromandiľa te barol andre amari bar. Sem pro agor, řisavi barard'i, nane burina.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Každá rastlina má svoju dušu



Príbeh jedného malého semiačka – každá rastlina má svoju dušu, tak ako všetko živé na tejto ZEMI. Tak ako človek, zvierá, hmyz. Tiež rastlinka má svoju dušu. Je veľa krát dokázané, že rastlinka reaguje na naše city, ktoré k nej prejavujeme. Vníma tak pozitívne, ako aj negatívne vibrácie okolo seba a následne na ne reaguje svojím správaním. Ak sa budeme starať o rastlinku s láskou a potešením, rastlinka sa bude na oplátku starať o nás. Odvdáči sa nám svojou krásou a úžitkom. Výsledkom toho všetkého bude plod, ktorý poteší nielen naše telo, ale aj našu dušu. Preto je potrebné sa o rastlinku starať s láskou a s úctou. Veď to je taká istá živá bytosť, ako náš domáci miláčik alebo člen

našej rodiny. Každý záhradkár vie, ako rastlinka reaguje, ak ju pohladíme, ak ju potešíme pohľadom. Tiež vie, ako rastlinka reaguje, keď ju nadmieru striháme, zväzujeme, zašliapneme alebo o ňu jednoducho prestaneme mať záujem.

Niekedy stačí, ak iba začneme myslieť na to, že ju zničíme, lebo nám z nejakého dôvodu prekáža a chceme ju nahradiť niečím novým. Takáto rastlinka začne chradnúť, vädnúť a často prestane aj rodiť plody. No sú v našej záhrade aj rastlinky, ktoré rastú aj bez našej starostlivosti. Tak veľmi túžia po tom, aby sme sa tešili z ich plodov. Snažia sa nás zaujať svojou krásou. Dúfajú, že nájdeme pre nich miesto a začneme si ich vážiť. Áno, aj burina má svoju dušu. Aj jej sa treba ospravedlniť a nie sa na ňu hnevať za to, že sa opovážila rásť v našej záhrade. Veď nakoniec žiadna rastlina nie je burina.



# Barard'a/Rastliny

## Savores andro veša-paña hin peskero džanlipen - vaj nič

Keci amendar čingeren e burina andre peskeri bar ča avka u paše lenge na avel pre godi, hoj hin oda čarori, savi amenge ažutinela te sastarel varesavo bizoralipen the nasvalipen, savo andre amende driminel. Amen na šuřaras la avri u na keras peske latar ekstraktos, aľe ča avka bijegodi la čhinas avri the maras pes laha, sar te bi ulahas amaro biamal.



## Soske?

Varekana kampil pes te ačhavel u te gondofinel, soske adi barard'i barol andre miri bar. So amenge kamel te phenel oleha, hoj adaj barol. Ala barard'a hine chaben perdal averutne kirme. Buterval peske jon kiden avri radeder burina, sar amari želeňina. Vašoda hin mištes te mukhel nabut kajse barard'a andre bar u te dikhel pal, so pes lenca kerel. Avka džanas imar paš o elšino arakhlipen sig vareso te kerel, sigeder sar pes čhivena pre amari želeňina.

## Prindžar peskeri bar

Te sam imar paš o kirme, the oda kirmo avľa ke amende bijal varesoste. The jov amenge šaj vareso phenel. The jov hino džido dženo, saveha kampil te džanel te marel pes u paše te rodel, soske andre bar avle. Savoro pes kerel bijal varesoste. O barakero hino lačo doktoris, jov džanel, sar te sastarel peskere barard'a.

# Barada/Rastliny

## Všetko v přírode má svoj zmysel – alebo nič

Koľkí z nás trhajú burinu bezhlavo vo svojej záhrade a pritom si ani neuvedomujeme, že je to bylina, ktorá nám má pomôcť vyliečiť určitý neduh alebo chorobu, ktorá v nás drieme. My namiesto toho, aby sme ju vysušili a urobili si z nej odvar, ju len bezhlavo trháme a bojujeme s ňou, ako by to bol náš nepriateľ.



## Ale prečo?

Niekedy treba jednoducho zastať a porozmýšľať, prečo tá rastlina rastie v mojej záhrade. Čo nám chce naznačiť tým, že tu rastie. Tieto rastliny sú krmivom pre rôznych škodcov. Častokrát si práve tie vyberú radšej burinu, ako našu zeleninu. Preto je dobre nechať zopár týchto rastlín v záhrade a sledovať, čo sa s nimi deje. Takto vieme už pri prvom výskyte urýchlene zasiahnuť, skôr ako sa vrhnú na našu zeleninu.

## Spoznaj svoju záhradu

Keď už sme pri tých škodcoch, aj ten škodca k nám kvôli niečomu prišiel. Aj on nám má niečo naznačiť. Je to nakoniec tiež živá bytosť, s ktorou musíme vedieť bojovať a zároveň hľadať príčinu jeho príchodu. Všetko má svoje opodstatnenie. Záhradkár je dobrý doktor, aby ošetril svoje rastliny.

# Barard'a/Rastliny

Lačo barakero prindžarel so hin andre phuv, save hine o barard'a u so lenge kempel, kaj te baron. Kempel leske te prindžarel o lunarno kalendaris, te dikhel pal o čhon, brišind the sar čuľol paňi, o jiv the sar phurden o balvaja.

## Nabararen oda

Vašoda hin feder, kana amen ča ajci barard'a hin, keci voľno vacht lenge šaj das. Varekana hin čepeder buter. Na kamas savoro voľno vacht te kerel andre bar, bo palis amen nane čiro te lošaras pes le šukar šuňibnastar andre amende, kana dikhas sar savoro barol.

O vast pro jilo. Kecivar, amen nane čiro, te palikerel vaš ola plodi, te hlaskinel e barard'i. Ča avka peske kije late te bešel the te lošarel pes latar savi hiňi šukar. Sar šukar ľuludinel, save hin la šukar plodi the zoralo phusoro. Te phenel lake nabut šukar lava. Na ča la te čingereľ tele u bijo šuňiben te čhinel avri u te čhivel la pestar. Ňisavo palikerav...



## Phučibena

- 1 Sar kempel te bajinel pal o barard'a?
- 2 Sar amenge o barard'a palikerena, te pal lende mištes bajinaha?
- 3 So pes ačhela la barard'aha, te pes pal late preačhaha te bajinel?
- 4 Hin the ajse barard'a, save baron the bijo amaro bajipen?
- 5 Hin the e burina barard'i?

## Kaj pes iľa

Kaj pes iľa, adaj pes iľa,  
andre barori tosara ačhelas.  
Barard'ori jekhvara adaj sas,  
savoreng e baro radišagos kerd'as.  
Me pal late bajinava,  
varekana la te čhoreľ na bisterava.  
Le kirmendar la arakhava,  
ča šukares mi barol mange anglo jakha.

# Barada/Rastliny

Dobry zahradkar pozná zloženie pôdy, rastlín a živín. Musí poznať aj lunárny kalendár, sledovať mesiac, dážď a stekajúcu vodu, udržiavajúci sa sneh a fúkajúce vetry.

## Nepreháňajte to

Preto je lepšie mať toľko rastliniek, koľko voľného času im môžeme venovať. Niekedy je menej viac. Nechceme predsa všetok svoj voľný čas tráviť otročením v záhrade a nestíhajú si pri tom vychutnávať ten prekrásny pocit v nás, vyvolaný sledovaním ich rastu.

Ruku na srdce. Koľkokrát, nemáme ani čas, poďakovať za tie plody, pohladkať rastlinu. Len tak si k nej sadnúť a tešiť sa z nej, aká je krásna. Ako nádherne kvitne, aké ma krásne plody a silnú stonku. Povedať jej zopár pekných slov. Nielen ju ošklbať a potom ju bez citu vytrhnúť a zahodiť. Žiadne ďakujem...



## Otázky

- 1 Ako sa treba starať o rastliny?
- 2 Ako sa nám rastliny odvdžia, ak sa o nich dobre staráme?
- 3 Čo sa stane s rastlinou, ak sa o ňu prestaneme starať?
- 4 Sú aj rastliny o ktoré sa netreba starať?
- 5 Je aj burina rastlinou?

## Kde sa vzala

Kde sa vzala tu sa vzala,  
v záhradôčke ráno stala.  
Rastlinka tu zrazu bola,  
veľkú radosť všetkým urobila.  
Budem sa ja o ňu starať,  
nezabudnem si ju občas popolievať.  
Chrániť si ju budem pred škodcami,  
nech mi len krásne rastie pred očami.



*Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.*

## Život v prírode

Na úpäť hôr, kde je život drsný,  
rastie papraď, horec lesný.  
Na lúkach zas kamilka, skorocel a iné  
rastliny.  
Zbierajú sa čučoriedky, černice a maliny.  
Rastliny sa spracúvajú.  
Lieky sa z nich vyrábajú.

Z púpavy sa robí med,  
sladím vám život hneď.  
Preto máme chránené oblasti,  
aby sa zachovali v tej našej vlasti.  
Také úžasné rastliny na lieky,  
aby sme mohli žiť dlhé veky.

## Otázky



- 1 Čo rastie na lúkach v prírode, aké rastliny?
- 2 Aké plody v prírode si môžeme nazbierať?



*Prečítajte text.*

# Rastliny

Rastliny žijú všade okolo nás. Pre ich život je potrebná pôda, voda, vzduch a svetlo. Nájdeme ich v prírode, v záhrade, na balkóne alebo v kvetináči v byte. Väčšinou žijú v pôde. Rastliny si samy vytvárajú látky na výživu prostredníctvom fotosyntézy. Poskytujú nám kyslík, ktorý je veľmi dôležitý pre všetky živé bytosti. Bez kyslíka by nebol život na Zemi.

Okrem tvorby kyslíka je význam rastlín pre človeka veľmi široký a rôznorodý. Rôzne časti rastlín sa používajú napríklad ako potraviny (jablká, zemiaky), ako suroviny na výrobu potravín (obilniny, cukrová repa), krmoviny (kukurica, ďatelina, trávy), suroviny pre textilný (ľan, konope) a drevársky (dreveniny) priemysel, suroviny na výrobu liečiv, kozmetických prípravkov.

# Barada/Rastliny

---

## Život rastliny

Semeno slúži na rozmnožovanie rastliny. Obsahuje zárodok so všetkými hlavnými časťami, z ktorých sa rastlina vyvinie. Živiny udržujú zárodok pri živote a umožňujú klíčenie. Semeno môže prežívať v pokoji týždne, mesiace, ba i roky. Vo vyhovujúcich podmienkach však odrazu ožije a začne klíčiť. Prvý sa objaví základ korenia, ktorý rastie nadol, a zakrátko smerom nahor vyrastie základný púčik a neskôr vyrastú lístočky.



## Ako sa šíria semená

Semená niektorých rastlín sa roztrúsia po okolí z pukajúcich strukov, iné širokoďaleko roznáša vietor alebo prúdy vôd. I živočíchy hrajú svoju úlohu. Mnohé rastliny majú plody s háčikmi, ktorými sa prichytávajú na srst' živočíchov.

## Liečivé rastliny

Rastliny boli za starých čias hlavným zdrojom liekov. Metódou pokusov a omylov sa zistilo, že isté druhy rastlín liečia niektoré choroby. Preto sa pestovali v osobitných záhradách a detailne zaznamenávali v herbároch. I dnes sa mnohé rastliny využívajú vo farmaceutickom priemysle na výrobu liekov. Niektoré rastliny, napríklad aloe vera, sa využívajú v kozmetickom priemysle jednak pre príjemnú vôňu, jednak pre obsah olejov a iných účinných látok.

## Nespomína sa to ...

Olej zo semien ricínu sa používal na prečistenie organizmu už od čias Egypťanov. Netreba to však s ním preháňať. Je jedným z najsilnejších a najúčinnejších známych jedov. Jedno použité semeno stačí na usmrtenie dospelého človeka.

# Barada/Rastliny

## Liečivé rastliny



**Púpava lekárska** je trváca rastlina. Kvitne od apríla do novembra. Napríklad, podporuje trávenie. Pripravuje sa z nej aj med.



**Skorocel kopijovitý** je trváca rastlina. Kvitne od mája do septembra. Napríklad, šťava z čerstvých listov slúži na hojenie rán a na prípravu obkladov alebo náplastí na opuchliny. Viete, že čistý čerstvý list možno použiť aj priamo, ako prvú pomoc na zastavenie krvácania pri ľahkom poranení?



**Medvedí cesnak** je trváca rastlina. Rastie od mája do júna. Napríklad, znižuje krvný tlak. Používa sa tiež na rany a reumu.



**Levandula úzkolistá pravá** je trváca rastlina. Rastie od júla do septembra. Napríklad, čaj z kvetov levandule podporuje chuť do jedla, pôsobí dobre na žalúdok, podporuje dobrý spánok.

## Jedovaté rastliny



**Konvalinka voňavá** je trváca bylina. Rastie od mája do júna. Je veľmi jedovatá. Bola uplatňovaná v ľudovom liečiteľstve. Pozor, podobá sa na medvedí cesnak.



**Mak siaty** je jednoročná bylina. Rastie od júna do augusta. Je jedovatý. Používa sa v medicíne.

# Barardá/Rastliny



**Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.**

1. Čo potrebujú rastliny pre svoj život?
2. Čo poskytujú rastliny všetkým živým bytostiam?
3. Podporuje púpava lekárska trávenie?
4. Na čo môžeme použiť skorocel kopijovitý?
5. Na čo môžeme použiť medvedí cesnak?
6. Na čo je dobrý čaj z kvetov levandule?
7. Je konvalinka voňavá jedovatá?
8. V ktorých kalendárnych mesiacoch rastie mak siaty?



**Slovíčka**

o mogočkocis – *semiačko*  
e barardí – *rastlina*  
e vodi – *duša*  
o kirmo – *červ*  
o šuňiben – *pocit*  
negativna vibraciji – *negatívne vibrácie*  
te bajinel – *starat' sa*  
te chasňarel – *užívať*  
e paťiv – *úcta, česť*  
o kertešiš/barakero – *záhradník*  
te lošarel – *tešiť*  
e burina – *burina*  
te jertisarel – *ospravedlniť sa*  
tromandiľa te barol – *opovážila sa rásť*  
o veša-paňa – *príroda*  
te ažutinel – *pomôcť*  
o bizoralipen – *slabosť*  
na šuťaras la avri – *nesušíme ju*  
o ekstraktos – *extrát*  
o biamal – *nepriateľ*  
te gondolinel – *myslieť*  
o elšino arakhlipen – *prvý výskyt*  
o želeňina – *zelenina*  
e bar – *záhrada*



# Barardá/Rastliny



Vypracujte úlohy.

1. Správne poprehadzuj písmená a dostaneš názvy liečivých rastlín.

KAM TYSIA .....

PAVÚPA KLERÁSKA .....

ROCELSKO PIJOKOTÝVI .....

VEDMEDÍ NACESK .....

2. Zamysli sa a vymenuj všetky časti rastlín, ktoré môžu mať liečivé účinky:

.....  
.....

3. Zakrúžkuj časť levandule, ktorá má liečivé účinky a pripravuje sa z nej čaj:

- a) list                      b) kvet                      c) stonka

4. Z ktorej rastliny si môžeme pripraviť med?

- a) konvalinka voňavá    b) púpava lekárska    c) skorocel kopijovitý

# Barada/Rastliny

5. V 3-smerovke (↓, →, ↘) najdi nasledovné slová:

bar, barakero, biamal, extraktos, kirmo, mogočkocis, pařiv, želeřina

A	N	G	S	P	F	N	F	N	A	Z	J	R	V	X
L	M	X	M	L	A	S	B	F	V	K	Q	U	V	K
P	S	O	U	T	G	ř	C	S	C	I	R	B	A	R
K	P	F	G	R	L	A	I	X	Y	R	L	C	A	C
V	G	F	E	O	I	O	Z	V	N	M	R	M	W	O
T	ř	G	H	H	č	J	K	H	E	O	J	A	E	V
M	E	X	T	R	A	K	T	O	S	F	V	B	B	M
Q	ř	M	E	Z	B	X	O	W	U	Y	T	A	M	V
T	E	T	K	A	S	J	L	C	T	B	G	R	G	K
B	ň	N	T	N	F	Q	M	B	I	G	E	A	H	M
G	I	S	K	Z	G	H	D	W	C	S	H	K	J	D
V	N	A	D	F	T	P	R	L	U	I	T	E	B	J
V	A	O	M	U	A	V	A	Q	O	M	I	R	S	F
J	E	K	L	A	M	R	W	V	Z	O	W	O	J	N
T	X	I	O	G	L	D	T	H	J	Z	U	E	T	U

6. Rozdeľ rastliny na liečivé a jedovaté:

Skorocel kopijovitý, Konvalinka voňavá, Medvedí cesnak, Mak siaty, Púpava lekárska, Durman obyčajný

Liečivá rastlina:

- 1.
- 2.
- 3.

Jedovatá rastlina:

- 1.
- 2.
- 3.



*Pregenen o tekstos the odphenen pro pučhibena.*

## Prindžaras vešutne lačhipena le Janičkoha the la Marijenkaha



Kaj sas, ode sas, sas duj čhavore. Oda sas phraloro the pheñori. O phraloro pes vičinelas Janko u e pheñori pes vičinelas Marijenka. Jon so duj džene pes but rado dikhenas u sakovar phirenas jekhetane. Dživenas peske pro agor le vešeske, paš peskeri lači dajori. But kamenas te phirkerel andro veš. Jekhvar pes peskera dajoratar mangenas, kaj len te mukhel korkoren andro veš, te kidel vešutne lačhipena. Lengeri dajori na kamelas, kaj o čhavore te džan korkore. O veš sas baro, u te džana tele pal o dromoro, imar len andro oda baro veš šoha na arakhela. No o čhavore ajci pes la dajoratar mangenas, hoj len pro agor andro oda veš mukhlás.

O čhavore maj ile o košaris u korkore gele andro veš. Sar avka peske džanas prekal o veš, tel o pindre, andre čar arakhle gulore, lole jahodi, save dičhonas avri sar jilore. O čhave bandile, kaj len andal e čar te mentinen avri u čhingerde len andro košaricis. Jaj, savo oda sas gulipen. Sar le Janičkos sas pherdoro košaricis jahodi, arakhlas la Marijenka paš o baro bur, pro savo baronas lole malini.

O bura le malinenca sas uče, pro varesave na doreselas aňi o Janičkus. Kidkerde o malinici the lengere prajta, savendar lenge e dajori tavela lačo tejos. Sar avka džanas dureder prekal o veš, ruginde andro belavo-lilova borovki, bare sar o chirchil. Sar len thode andro muj, akor pes lenge e čhib farbinda pro lilovo farba. Denas avri e čhib u jekhavreste chudle pestar bares te asal. E Marijenka delas baro merkišagos, kaj o borovki lake te na farbinen andre lakere šukar, neve gada. E daj bi avelas igen choľamen. Sar imar lengere perora pherdile le vešutne lačhipenena, phende peske, kaj imar džana khere u akor tel o pindre arakhle o chundruľa/kozara. La Marijenkake pes o gribos dičholas, sar nekšukareder chundruľ, sas les šukar hnedo kalapica. Joj džanelas, hoj pes šaj chal (joj prindžarel save chundruľa hine chavibnaskere u save hine višadune), u vašoda les thoda andro košaricis u imar gondolinelas pre oda, sar lestar e daj tavela lači zuminori.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Poznávame lesné plody s Janičkom a Marienkou



Kde bolo, tam bolo, boli raz dve deti. Boli to braček a sestrička. Braček sa volal Janko, sestrička Marienka. Mali sa veľmi radi a všade chodili spolu. Bývali na kraji hory u dobrej mamky. Veľmi radi chodili do lesa. Raz mamku prosili, aby ich samých pustila do hory oberať lesné plody. Mamka deti nechcela pustiť samé, pretože hora bola veľká a keby zišli z chodníčka, už ich v tej veľkej hore nenájde. Ale deti nakoniec mamku uprosili, a tak si vzali košík a vybrali sa samy do hory.

Ako tak išli lesom, pod nohami v tráve našli sladučké červené jahody, ktoré sa podobali na srdiečka.

Deti sa zohli, aby ich z trávy vyslobodili a natrhali si do košíčka. Jaj, to bola sladkosť. Keď mal Janičko už košík plný jahôd našiel Marienku pri veľkom kríku, na ktorom rástli červené maliny.

Kríky s malinami boli vysoké, na niektoré nedosiahol ani Janiček. Pozbierali malinky, ale aj ich listy, z ktorých im mamička uvarí výborný čaj. Ako kráčali lesom ďalej, zakopli o modrofialové čučoriedky veľké ako hrášok. Keď ich ochutnali, jazyk sa im zafarbil na fialovo. Vyplazovali si jazyk navzájom a išli sa popukať od smiechu. Marienka si dávala veľký pozor, aby jej čučoriedka nezafarbila krásne nové šaty. To by sa mamka veľmi nahnevala. Keď už mali bruška plné ovocia, rozhodli sa, že sa poberú domov, keď tu pod nohami našli hříby. Marienke sa zdal hrieb tou najkrajšou hubou, mal krásny hnedý klobúčik. Vedela, že je jedlý (pozná, ktoré hříby sú jedlé a ktoré sú jedovaté), preto si ho uložila do košíčka a už si predstavovala tu vynikajúcu polievocku, ktorú im mamka doma uvarí.

# Vešune plodi the chundruľa/Lesné plody a huby



## Phučibena

- 1 Kaj bešenas o phraloro Janko the leskeri pheňori e Marijenka?
- 2 Kaj rado phiren?
- 3 Soske len e daj na kamľa te mukhel korkoren andro veš?
- 4 Mangle o čhave la dajora? Mukhľa len korkoren andro veš?
- 5 Save vešune plodi arakhle andro veš?
- 6 So pes lenge ačhiľa, sar chale o borovki?
- 7 Arakhle o Janko the e Marijenka andro veš the chundruľa?
- 8 Save vešune plodi nekradeder chas?



## Otázky

- 1 Kde bývali braček Janko a jeho sestrička Marienka?
- 2 Kam radi chodia?
- 3 Prečo ich mamka nechcela pustiť samých do lesa?
- 4 Uprosili deti mamku? Pustila ich samých do lesa?
- 5 Ktoré lesné plody našli v lese?
- 6 Čo sa im stalo, keď ochutnali čučoriedky?
- 7 Našli Janko a Marienka v lese aj huby?
- 8 Ktoré lesné plody máš najradšej?



*Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.*

### Les

Na kraji lesa chlapec stál,  
smutne do hory nazeral.  
Rád by si maliny nazbieral,  
ale sa veľmi, veľmi bál.

# Vešune plodi the chundruľa/Lesné plody a huby

No prišiel horár, ten ho vzal,  
všeličo v hore mu ukázal,  
tu rastú čučoriedky, maliny,  
príd' ku mne, bývam na kraji dediny.



Mal som doma ovečky, srnky a jeleňa,  
ranení boli, ale čoskoro sa vyliečili,  
a potom sa do hory vrátili.



Pozri sa sem, to je borovica,  
toto je jedľa strieborná  
a tento nádherný strom je smrek,  
ešte je tu jelša a toto je brest.



Spod machu hríby vykúkali,  
dubáky, masliaky aj bedle,  
tiež malé kuriatka tu boli,  
všetky tie hríby boli jedlé.



Keď v lese budeš hríby brať,  
nech ťa nepomýli ich vzhľad.  
Vezmi si príručku, atlas húb  
a podľa toho hríby súď.

## Poznámka

*Kto sú horári? Horári sa starajú o les. Ochrávajú ho pred škodcami a kontrolujú aj zver. Zabezpečujú ťažbu dreva a udržiavajú lesné cesty. Sú aj poľovníkmi.*



## Otázky a úlohy

- 1 Ktoré zvieratká mal horár doma?
- 2 Vymenuj jedlé huby.



Prečítajte text.

## Lesné plody a huby



**Medzi lesné plody** zaraďujeme maliny, čučoriedky, černice, ale aj jahody. Sú obľúbeným ovocím a prospievajú nášmu zdraviu. Vieme si ich vypestovať aj sami vo svojich záhradách.

**Maliny** môžeme nájsť na okraji lesov, ale aj na lesných čistinkách. Podporujú trávenie. Letné maliny dozrievajú v priebehu mesiaca jún a júl. Jesenné odrody malín dozrievajú od augusta do októbra.

**Čučoriedky** (jafury) dozrievajú uprostred leta v hornatých oblastiach. Zbierajú sa špeciálnym hrebeňom. Čučoriedky podporujú zrak a sú súčasťou výživy aj astronautov.

**Lesné jahody** dozrievajú v mesiacoch jún a júl. Lesné jahody zlepšujú chuť do jedla, podporujú trávenie a obsahujú veľa vitamínu C. Nájdeme ich na slnečných okrajoch lesa. Mladé listy z jahôd, ale aj malín sa používajú na prípravu chutného čaju.

**Černice** sa vyskytujú na okrajoch lesov, popri brehoch horských potokov a riek. Najvhodnejšie obdobie zberu je august. Černice majú v sebe množstvo vitamínov a podporujú zdravie človeka. Napríklad znižujú hmotnosť, pomáhajú pri trávení, pri hnačke, tlmia bolesť.

**Huby**, ako aj lesné plody sú zdrojom potravy pre človeka. Avšak pozor, niektoré huby sú jedovaté a pre človeka nebezpečné. Huby sú zdrojom potravy nielen pre človeka, ale aj pre zvieratá (medvede). Nájdeme ich v lese. Starí rodičia hovorievali, že „huby najviac rastú

# Vešune plodi the chundruľa/Lesné plody a huby

po daždi“. Môžeme ich vyprážať, použiť do polievky či praženic. Sušíme ich, mrazíme a aj zavárame. Obsahujú látky, ktoré posilňujú zdravie človeka. Huby rozdeľujeme na jedlé a jedovaté. Jedlé huby - prospešné pre človeka. Jedovaté huby – nebezpečné pre človeka. Môžu vyvolať rôzne choroby či dokonca spôsobiť smrť.

## Jedlé huby



**Hríb dubový** – rastie od mája do novembra najmä v dubových lesoch.

**Kozák brezový** – rastie od júna do októbra v zmiešaných lesoch a hájoch. Môžeme ho nájsť pod brezami.

**Bedľa vysoká** – rastie od júla do októbra na okrajoch lesa a na svetlých rúbaniskách. Môžeme ju nájsť na trávnatých miestach pri ihličnatých aj listnatých stromoch.

## Jedovaté huby



**Muchotrávka červená** – farbu klobúčika má zväčša červenú, zriedkavo aj pomarančovožltú. Na klobúčiku má biele až žlté bradavice, ktoré po daždi miznú. Klobúčik má hladký, za vlhkého počasia slizký, za sucha lesklý.

**Muchotrávka zelená** – farbu klobúčika má bieložltú, žltozelenú až žltohnedú. Na klobúčiku nemá bradavice. Dužina slabo zapácha po surových zemiakoch. Neskúsení hubári si ju častokrát pletú so šampiňónmi, bedľami či ďalšími jedlými hubami.

**Muchotrávka tigrovaná** – farbu klobúčika má bledohnedú, žltohnedú alebo olivovo sivohnedú. Na klobúčiku má biele bradavice, ktoré po daždi miznú. Za vlhkého počasia má klobúčik mierne slizký.





## Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Ktoré ovocie zaraďujeme medzi lesné plody?
2. Ktoré huby zaraďujeme medzi jedlé huby?
3. Ktoré huby zaraďujeme medzi jedovaté huby?
4. V ktorých mesiacoch dozrievajú maliny?
5. Kde rastú čučoriedky?
6. V ktorých mesiacoch rastie hríb dubový?
7. Kde rastie kozák brezový?
8. Akej farby je klobúčik muchotrávky červenej?



## Slovíčka

- o vešuno plodos - *lesný plod*
- e jahoda - *jahoda*
- e malina - *malina*
- e borovka - *čučoriedka*
- o chundruľ - *huba*
- o chavibnaskero chundruľ - *jedlá huba*
- o višaduno chundruľ - *jedovatá huba*
- o veš - *les*
- o bur - *krík*
- e bar - *záhrada*
- e čar - *tráva*
- o rukh - *strom*
- o sastipen - *zdravie*
- o nasvalipen - *choroba*
- o viš - *otrava*
- o tejos - *čaj*
- o prajtin - *list*
- o frukti - *ovocie*
- o ňilaj - *leto*
- o jaros - *jar*
- o jesos - *jeseň*
- o jevend - *zima*
- o brišind - *dážď*
- o kham - *slnko*
- o taťipen - *teplo*
- o vitaminos - *vitamín*

# Vešune plodi the chundruľa/Lesné plody a huby



**Vypracujte úlohy.**

1. Vypíš z textu lesné plody, ktoré našli Janko a Marienka v lese.

---



2. Čučoriedka je plodom liečivej rastliny a obsahuje viaceré účinné látky.

Zakrúžkuj, ktorý zo zmyslov podporuje:

a) chuť

b) zrak

c) čuch

3. Zaraď správne do tabuľky:

hríb dubový, muchotrávka tigrovaná, bedľa vysoká, muchotrávka červená, kozák brezový, muchotrávka zelená

jedlé huby	jedovaté huby

4. Napíš, čo môžeme spraviť z čučoriedok, malín a černíc.

---



*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## Andro veš pro chundruľa



O dadoro phendľa, kaj man lela andro veš pro chundruľa. Phendľa mange lačhes pes te urav, te cirdav pro pindre o ciracha, dugo cholov the kalapa. Andro veš hin but kleşti u varekana hin andro veš the cindes the šil. Bares radisaľuvav, kaj avava le dadeha calo dıves u sikhľuvava vareso pal o chundruľa the pal o veš. Kidle opre le košarenca andro vasta geľam andro veš. O dad phendľa: „Dikh všadzık, Vojto, rode o chundruľa pašal o rukha. Sam andro mišimen veš, kaj baron the prajtune the suvale rukha. Phenel pes: „Savo rukh, ajso chundruľ. O chundruľa baron tel o dubi, buki the brezi, no the tel o smrekos the tel e sosna.“ Mukhľom man te rodel o chundruľa. Radisaľuvavas, kaj sikhľuvava te prindžarel o rukha andro veš the o chundruľa. „Dikh, Vojto, dikhes ala rukha? Nane len prajta, aľe suvora. Ada hine suvale rukha. Ada hin o smrekos u odoj e sosna. Baron pre lende šťutki. Tel o suvale rukha šaj arakhes hnedo gribos, chabnalı kachňori the muchotravka. De pozoris! E muchotravka hin otravimen/dilino chundruľ. U odoj hin e breza, o dubos the o bukos.“ „Aha, ale rukhen nane suvora, aľe prajta,“ phendľom, „oda hine prajtune rukha. The tel lende baron chundruľa? „Sar te na“ phendľa pale o dadoro, “o chundruľa feder baron pro cinde the ciche thana, namištes lenge kerel o cugos.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Do lesa na huby



Ocko sa rozhodol, že ma zoberie do lesa na huby. Prikázal mi dobre sa obliecť, dať si čižmy, dlhé nohavice a klobúk. Vraj v lese býva veľa kliešťov a niekedy je tam aj vlhko a chladno. Veľmi som sa tešil, že strávime deň spoločne a naučím sa niečo o hubách a o lese. Vychystaní s košíkmi v rukách sme sa teda vybrali do lesa. Ocko ma upozornil: „Maj oči všade, Vojto, pozerať a hľadať huby popri stromoch. Sme v zmiešanom lese. To znamená, že tu rastú listnaté aj ihličnaté stromy. Hovorí sa: Aký strom, taký hribeň. Huby rastú pod dubmi, bukmi a brezami, ale aj pod smrekom či borovicou.“ Pustil som sa s nadšením do hľadania. Tešil som sa, že sa naučím spoznávať stromy v lese a aj huby. „Pozri, Vojto, vidíš tieto stromy? Namiesto listov majú ihličie. Sú to ihličnaté stromy. Tu je smrek a tamto borovica. Rastú na nich šišky. Pod ihličnatými stromami môžeš nájsť hribeň hnedý, kuriatko jedlé, ale aj muchotrávku. Ale pozor! Tá je jedovatá. A tamto je breza, dub a buk.“ „Aha, tieto stromy nemajú ihličie, ale listy,“ skonštatoval som, „sú to listnaté stromy. Aj pod nimi rastú huby?“ „Samozrejme,“ odpovedal ocko, „huby milujú vlhko a ticho, nemajú rady prievan.“

# Kašta - Veš/Stromy - Les

Tel jekh dīves šaj baron avri the pandž centimetri." „Dadoro, dadoro! Arakhlōm chundruľa, dikh!“ vičinavas radišagoha. U mek buter radisaľōm, sar man o dadoro ašarda: „Lačhes, Vojto. Oda hin gribos dubiko, bares prindžarutno chundruľ pro Slovačiko. Dikh pre leskeri kalapica, hiňi harzašno-hnedo u hin la baršoňiko upruno. U akana dikh, savo rukh hin adaj.“ „Oda hin prajtuno rukh,“ phendōm pale. „Bares lačhes, Vojto, oda hin dubos.“ „Ta vašoda pes vičinel gribos dubiko, akana imar džanav.“ „Pro dubos baron o žaluda. Te peren tele pre phuv, hino lačno chaben perdal o vešune džviri. „Vojto, ada hin o kozakos breziko. Sar dikhes, hino hnedo, leskeri upruno hino šuko the učaluno, no te hin cindes hino lepkaco. Anglunes hino zoralo u palis polokes kovľol. Džanes tel savo rukh les arakhlōm?“ „Dadoro, te oda hin kozakos breziko, ta o rukh ela breza.“

„Lačhes, Vojto! La breza prindžareha pal oda, kaj le rukheskeri cipa hiňi parňi le kale rihenca, savi šaj cirdas tele.“ O dadoro mek mange achalardā avri, save hine bare rukha: „Den amen lačno šiloro than, kana hin avri bare keradīpena, dichinen avri o kislikos, savo kempel le manušenge ko dživipen, hino kherutno than perdal vešune džvirici, den le džviricen chaben. Le rukhakere kaštendar pes kerel o butoris, ale the o papiris pro školakere irki. Kaj te likerlas amenge o rukha, kempel te reciklinel o papiris. Te buter reciklinaha, ta frimeder rukha čhinaha tele. O veš hino amaro veša-pañengero barvalipen, Vojto. Vašoda kempel amenge o veš te arakhel,“ achalarel avri o dadoro. Amare košara pherardam le chundruľenca. The e dajori radisaľola, keci chundruľa anas khere u tavela amenge varesavo lačhipen. U džikim e dajori kerela varesavo lačhipen, me thovava te šuťol avri o prajta, save kidľom andro veš. Palis lendar kerava herbaris. O dīves le dadoreha andro veš pes mange bares pačisaľolas u paťav, kaj ajsa dīves jekhetane le dadoreha mek varekana predživava.



## Phučibena

- 1 Kaj pes kidle avri o Vojto le dadeha?
- 2 Save rukha hin andro mišimen veš?
- 3 Tel save rukha baron o chundruľa?
- 4 Save chundruľa šaj arakhas tel o dubos?
- 5 Save plodi hin le dubos?
- 6 Save chundruľa šaj arakhas tel e breza?
- 7 Soske hine o rukha bare perdal o manuša the vešune džviri?

# Kašta - Veš/Stromy - Les

Za deň môžu podrásť aj päť centimetrov.“ „Ocko, ocko! Našiel som huby, pozri!“ Kričal som od radosti. A ešte viac som sa potešil, keď ma ocko pochválil: „Výborne, Vojto. To je hríb dubový, najznámejšia huba na Slovensku. Pozri na jeho klobúčik, je hrdzavo-hnedý a má zamatový povrch. A teraz sa pozri, aký strom je tu.“ „Je to listnatý strom,“ odpovedal som. „Veľmi správne, Vojto, je to dub.“ „Tak preto je to hríb dubový, teraz už to viem.“ „Dub má aj plody, nazývajú sa žalude. Keď popadajú na zem, pochutnávajú si na nich lesné zvieratká.“ „Vojto, toto je kozák brezový. Ako vidíš, je hnedej farby, povrch je suchý a matný, ak je vlhko, tak je lepkavý. V mladosti je pevný a potom postupne mäkne. Skúsiš uhádnuť, pod akým stromom som ho našiel?“ „Ocko, keďže je to kozák brezový, tak ten strom bude asi breza.“

„Veľmi dobre, Vojto! Brezu spoznáš podľa toho, že jej kôra je biela s čiernymi ryhami a odlupuje sa.“ Ocko mi ešte vysvetlil, aké dôležité sú stromy: „Poskytujú nám príjemný chládok v čase horúčav, dýchajú a pri tom vydychujú kyslík, ktorý potrebujeme pre život, sú domovom pre lesné zvieratká, poskytujú zvieratkám potravu. Z dreva stromov sa vyrába napríklad nábytok, ale aj papier na školské zošity. Aby sme zachovali stromy, musíme sa snažiť napríklad recyklovať papier. Čím viac budeme recyklovať, tým menej stromov vyrúbeme. Les je naše prírodné bohatstvo, Vojto. Preto si ho musíme chrániť,“ vysvetľuje ocko. Naše košíky sa naplnili hubami. Aj mamička sa iste poteší našmu úlovku a pripraví nám nejakú pochúťku. A kým nám pripraví nejakú pochúťku, vylisujem si listy, ktoré som si nazbieral v lese. Neskôr si z nich urobím herbár. Deň v lese s ockom sa mi veľmi páčil a verím, že si taký krásny spoločný deň čo najskôr zopakujeme.



## Otázky

- 1 Kam sa vybrali Vojto s ockom?
- 2 Ktoré stromy rastú v zmiešanom lese?
- 3 Pod ktorými stromami môžeme nájsť huby?
- 4 Ktoré huby môžeme nájsť pod dubom?
- 5 Aké plody má dub?
- 6 Ktoré huby môžeme nájsť pod brezou?
- 7 Prečo sú stromy dôležité pre ľudí a lesné zvieratá?

# Kašta - Veš/Stromy - Les



Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Radost zo života

Storočný strom sa k zemi skláňa,  
jeho ťažké lístie vietor zaháňa.  
Zaujímavú melódiu cvrček vyhráva,  
veveričky sa na tom zabavia.

Tvoju dušu smútok kalí,  
vidieť to na tvojej tvári.  
Usmej sa, o chvíľu bude dobre  
bôľ pominie a nebo ostane modré.

Všade okolo rozkvitnú kvietky,  
na lúkach sa budú hrať dietky.  
Tancovať, spievať a vence viť,  
pretože znovu budú žiť.

Úsmev na tvojej peknej tvári,  
ťa viac ako slzy ožiari.  
Zmiznú vrásky a vyhladí sa tvár,  
nebude po tvojom smútku stopa,  
pretože znovu príde jar.



## Otázky

- 1 Kto sa zabával na cvrčkovej melódii?
- 2 Ktoré ročné obdobie sa spomína v básni?



Prečítajte text.

## Stromy

Stromy sú vysoké drevnaté rastliny, ktoré rastú všade okolo nás. Rastú v lesoch a tiež v záhradách. Dožívajú sa mnoho rokov. Majú hlavný kmeň, korene sa rozrastajú pod zemou. V nej naberajú živiny pre svoj rast. Stromy sú veľmi dôležité pre život, dávajú nám kyslík. Stromy poznáme ihličnaté, listnaté a aj ovocné.

# Kašta - Veš/Stromy - Les

V prírode sa vyskytuje asi 500 druhov ihličnatých stromov. Ihličnany nemajú listy, ale majú tvrdé a pevné ihličie. Ihličie má zelenú až tmavozelenú farbu. Koruna ihličnatých stromov je guľatá alebo oválna. Semená týchto stromov sú ukryté v drevnatých šiškách.

## Ihličnaté stromy



### Smrek

má ihličie tmavozelené až modrozelené. Ihličie a šišky smreka rastú smerom nadol. Šišky sú purpurovo-fialové až zelené. Keď dozrejú mení sa im farba na svetlohnedú. Smrekové šišky opadávajú vcelku na jar. Kvitne od apríla do mája. Dorastá do výšky 25 až 50 m.



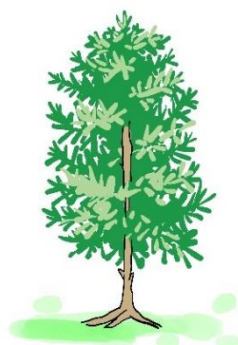
### Borovica lesná

má modrozelené ihličie. Jej šišky majú kužeľovitý tvar. Šišky sú visiace. Jej ihlice po dvoch-troch rokoch opadávajú, nie však všetky naraz. Kvitne v máji. Dorastá do výšky 20 až 40 m.



### Smrekovec opadavý

je známy ihlicami, ktoré sú mäkké a opadávajú každý rok podobne ako listnaté stromy. Ihlice pred odpadnutím zožltnú. Dorastá do výšky 50 m. Kvitne v apríli. Šišky majú valcovitý až kužeľovitý tvar.



### Jedľa biela

má rovný kmeň, ihličie nepichá, šišky rastú dohora. Narastá do výšky 30 až 60 m. Kvitne v máji. Ihlice sú ploché a na spodnej strane majú dve biele čiary. Ihlice neopadávajú. Drevo sa používa v nábytkárstve, v stavebníctve a na výrobu hudobných nástrojov.



## Listnaté stromy

Listnaté stromy majú široké a ploché listy, ktoré počas roka menia svoju farbu a na jeseň opadávajú. Listy sú v jeseni pestrofarebné, majú v tomto období najkrajšiu farbu.



### Lipa

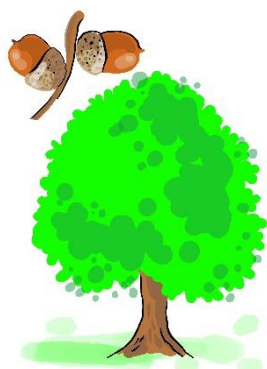
je vysoký strom s dlhým štíhlym kmeňom a korunou. V lete má listy modrozelené. V zime sú zelené alebo zelenohnedé. V lete má lipa voňavé kvety a neskôr plody. Z vysušených kvetov sa dá urobiť napríklad čaj. Drevo je veľmi dobre štiepatelné, málo pružné a ohybné. Využíva sa na stolárske a rezbárske práce. Vyrábajú sa z neho napríklad drevené tabule a ceruzky. Lipa kvitne v júni a v júli. Dorastá do výšky 20 až 40 metrov.

**Duby** sa vyznačujú tým, že sú dlhoveké, pomaly rastúce listnaté stromy. Na Slovensku rastie dub letný a dub zimný. Dožíva sa niekedy vyše 1 000 rokov. Je to mohutný strom so silným kmeňom. V jeseni listy zhnednú a opadávajú. Duby kvitnú v máji a v júni. Plody sa nazývajú žalude.



### Dub zimný

dosahuje výšku 50 až 60 m. Koruna duba zimného je menej rozvetvená než duba letného. Má veľmi silný kmeň. Dub zimný poskytuje veľmi hodnotné drevo používané pri stavbách lodí, výrobe podláh, nábytku, sudov.



### Dub letný

poskytuje veľmi tvrdé drevo, ktoré je vysoko cenené a má široké uplatnenie v stavebníctve, najmä vo vodnom, pretože namočením vo vode sa jeho kladné vlastnosti ešte zlepšujú. Kôra duba letného sa využíva na liečenie kožných ochorení a vyrážok. Najúčinnější je čerstvá kôra mladých stromov. Dorastá do výšky 30 až 40 metrov.

# Kašta - Veš/Stromy - Les



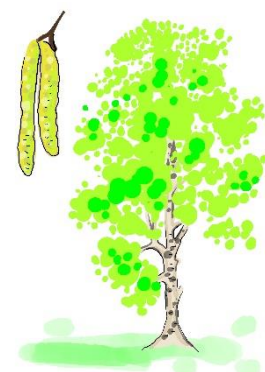
## Dub cerový

dožíva sa v priemere 200 rokov a jeho kmeň môže dosiahnuť až 2 metre. Dorastá do výšky 20 až 30 metrov a šírky do 15 metrov. Jeho listy sú na spodnej strane jemne plstnaté. Plody – žalude, dozrievajú každé dva roky. Dub cerový je absolútne odolný voči zimným mrazom. Kvitne v máji. Drevo v súčasnosti nemá uplatnenie v drevárskom priemysle, najčastejšie sa používa pri výrobe vlákny.



## Buk lesný

je opadavý listnatý strom. Buk lesný patrí medzi najmenej ohrozené druhy. Buk lesný je jeden z najbežnejších listnatých stromov v Európe. Strom je vysoký 30 až 40 metrov. Kvitne v máji. Plody nazývame bukvice. Na Slovensku je jednou z hospodársky najvýznamnejších drevín. Najstarší buk v Slovenskom krase v katastri Jablonova nad Turňou má obvod kmeňa v prsnej výške 5 m, priemer 1,6 m a jeho vek sa odhaduje na 150 – 300 rokov.



## Breza

má úzky kmeň a riedku korunu. Kmeň je biely s čiernymi ryhami. Má tmavozelené a lesklé listy. Breza rastie v lesoch, v krovinách, v sutinách na mokrých miestach. Kvitne na jar od marca do mája. Dorastá do výšky až 25 m.

Ovocné stromy rastú prevažne v sadoch a v záhradách. Medzi ovocné stromy patrí napríklad jabloň, hruška, čerešňa, slivka, marhuľa, broskyňa. Z púčikov vyrastajú kvety a keď odkvitnú, začínajú rásť plody. Keď sú plody dozreté, začína sa so zberom. Ovocie sa triedi. Ak sú plody poškodené, musia sa čím skôr spracovať, aby sa nepokazili. Ovocie, ktoré je nepoškodené, sa môže uskladniť. Ovocie si môžeme zavariť do sklenených fliaš aj doma. Najčastejšie zavárame slivky, marhule, čerešne, hrušky, jablká. Sú to zaváraniny, ktoré si môžeme kúpiť aj v obchodoch. Z ovocia, ktoré je veľmi dozreté a mäkké, sa robia marmelády, sirupy a aj džúsy.

# Kašta - Veš/Stromy - Les



**Na základe prečítaného textu  
odpovedzte na otázky.**

1. Čo nám poskytujú stromy?
2. Ktoré druhy stromov poznáme?
3. Vymenuj z každého druhu aspoň dva konkrétne stromy.
4. Ktorý strom sa ti najviac páči a prečo?



**Slovíčka**

mišimen veš - *zmiešaný les*  
o rukh - *strom*  
o bukös - *buk*  
o dubös - *dub*  
e lipa - *lipa*  
e breza - *breza*  
e sosna - *borovica*  
o smrekös - *smrek*  
e jedľa - *jedľa*  
o kozakös breziko - *kozák brezový*  
o prajtuno rukh - *listnatý strom*  
o suvakero rukh - *ihličnatý strom*  
o fruktengere rukha - *ovocné stromy*  
e phabalín - *jabloň*  
e ambrolín - *hruška*  
e čerešňa - *čerešňa*  
e čilavin - *slivka*  
o chavibnaskere chundruľa - *jedlé huby*  
o višadune chundruľa - *jedovaté huby*  
o vitaminös - *vitamín*



**Vypracujte úlohy.**

1. Hovorí sa, že les čistí vzduch. Vieš to vysvetliť?
2. Hovorí sa, že les je zásobárňou vody. Vieš to vysvetliť?

# Kašta - Veš/Stromy - Les

3. Rozdeľ stromy podľa toho kam patria:

Hruška, Smrek, Breza, Jabloň,  
Borovica, Javor, Jedľa, Buk, Višňa

Ihličnatý strom:

- 1.
- 2.
- 3.

Listnatý strom:

- 1.
- 2.
- 3.

Ovocný strom:

- 1.
- 2.
- 3.

4. Stromy v lese



Ihličnaté stromy majú \_\_\_\_\_. Ihličie na jeseň \_\_\_\_\_.

Ihličnaté stromy rastú na \_\_\_\_\_ miestach.

Listnaté stromy majú \_\_\_\_\_. Lístie na jeseň \_\_\_\_\_.

Listnaté stromy rastú na \_\_\_\_\_ miestach.

5. Aká je pravda o lese? Zakrúžkuj správne odpovede.

- a) je to domov pre zvieratá
- b) sú v ňom obytné domy
- c) chodíme tam oddychovať
- d) umožňuje ťažbu dreva
- e) umývame tam autá
- f) rastú v ňom lesné plody
- g) je tam čistý vzduch



Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.

## Sar e Nina sikhľolas te kerel porijadkos



„Ninka, av adaj,“ vičinel tosara e dajori pre peskeri čhaj, „šigitineha mange, mangav tut, te pratinel?“ „Ta na, dajori, rado tuke šigitinava,“ phenel pale e Ninka. „So som te kerel?“ „Šaj lidžas avri o šmeci.“ E Ninka denašľa pal o garadiči tele u avri dikhel anglal peste pandž kontajnera - belavo, šargo, želeno, lolo the kalo. „Savo hino lačo kontajneris? Kaj šaj čhivav avri o šmeci?“ gondolinelas e Ninka. Vičinel pre daj: „Daje, šaj mange šigitines?“ E dajori lake achalarel avri: „Kaj te arakhas o dživipnaskero pašalipen, kampil amenge te sikhľol sar te kidel avri o šmeci (odpados). Vareso pes del mek dureder te chasňarel, te pes pale mek jekhvar kerel. Phenas oleske reciklacija. Oda hin phenas o papiris – tire purane irki, save tuke imar na kampela te chasňarel, purane lila, vaj kartoni. Oda savoro džal andro belavo kontajneris. Le papiriskere šmecendar pes del pale vareso te kerel.“ „Ta so pes lendar šaj kerel?“ phučel e Ninka. „Ta šaj pes kerel o toaletno papiris, servitkici, papirike taški the mek neve irki,“ achalarel avri e dajori.

„U pre soste hino o šargo kontajneris?“ phučel e Ninka. E dajori phenel: „Dikhľal oda šargo gono, savo amen hin andre komora? Džanes, so odoj thovas?“ „Džanav,“ phenel pale e Ninka, „thovas odoj o tegliki pal o jogurti, čuče plastova cakli le mineralna paňendar, papirike paňarde le thudestar. Te hin o gono phero, o dad les džal te čhivel avri andro šargo kontajneris. Dajori, the ale šmecendar pes del pale vareso te kerel?“



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Ako sa Nina učila poriadku



„Ninka pod' sem,“ volá ráno mamička na svoju dcéru, „pomôžeš mi, prosím, pri upratovaní?“ „Samozrejme, mamička, veľmi rada ti pomôžem,“ odpovedá Ninka. „Čo mám urobiť?“ „Môžeš vyniesť smeti.“ Ninka zbehne dolu schodmi a pred sebou vidí päť kontajnerov – modrý, žltý, zelený, červený a čierny. „Ktorý je ten správny kontajner? Kam mám vysypať smeti?“ premýšľa Ninka. Volá na mamu: „Mami, môžeš mi pomôcť?“ Mamička jej vysvetľuje: „Aby sme šetrili životné prostredie, musíme sa naučiť triediť smeti (odpad). Niečo sa dá ešte ďalej použiť a znovu spracovať. Hovoríme tomu recyklácia. To je napríklad papier – tvoje staré zošity, ktoré už nebudeš potrebovať, rôzne letáky, noviny, staré časopisy, ale aj kartóny. To všetko patrí do modrého kontajnera. Papierový odpad sa dá znovu spracovať.“ „Čo sa dá z neho vyrobiť?“ pýta sa zvedavo Ninka. „Nuž, vyrába sa z neho napríklad toaletný papier, servítky, papierové tašky a dokonca aj nové zošity,“ vysvetľuje mamička.

„A na čo slúži žltý kontajner?“ pýta sa Ninka. Mamička hovorí: „Všimla si si to žlté vrece, ktoré máme v špajzi? A vieš, čo tam dávame?“ „Viem,“ odpovedá Ninka, „dávame tam téglíky od jogurtov, prázdne plastové fľaše od minerálky, obaly od mlieka. Keď je vrece plné, ocko ho vysype do žltého kontajnera. Mamička, aj z tohto odpadu sa dá niečo opäť vyrobiť?“

## Dživipnaskero maškarutņipen/Životné prostredie

„Ta na, o plasti pen reciklinen u palis olestar keren neve pokrovci, lavki, bara, thava andro šerande, vaj vetrovki.“ „Pre soste hino o želeno kontajneris, oda imar džanav,“ phenel e Ninka. Čhivkeras odoj o čuče caklune cakli, o caklune pohara le čhavorikane chabnendar, savoro, so hin cakluno, sostar pes šaj pale keren neve cakli, pohara, šukar vazi. Hin man čačipen, dajori?“ „Tu sal godaver čhajori, Ninka, sig sikhliľal sar kempel te kidel avri o šmeci the sar pes kerel šmecengeri reciklacija,“ phenel e dajori, „u bistoš džanes pre soste amen hin oda kalo kontajneris.“ „Duminav, o kalo kontajneris hin pro šmeci, savendar pes na del vareso nevo te kerel,“ zagondolinel pes e Ninka. „Igen lačhes. Akana imar achalos soske kempel te kidel avri o odpados. Zijand ulahas te čhivel avri the oda, sostar pes šaj keren neve veci. Eksistinel mek the kontajneris, kaj čhivkeras blachuno the všelijako trastuno odpados, savestar pes šaj pale keren neve veci,“ phenel e dajori. E Ninka avľa upre pre oda, soske kempel te kidel avri o odpados, akana imar džanel, kaj te lačhes kideda avri o odpados, avka the joj arakhela o džživipnaskero pašalipen.



### Phučibena

- 1 Rode andro tekstos, savo odpados džal andro belavo kontajneris?
- 2 Rode andro tekstos, savo odpados džal andro šargo the kalo kontajneris?
- 3 Phen, soske kempel te kidel avri o šmeci/odpados?
- 4 Rode andro tekstos, savo odpados džal andro želeno kontajneris?

### Džanibena

Le odpadoskere avrikidipnaha arakhas o džživipnaskero pašalipen. Aleha keras teleder le luftoskero the paňeskero melaripen. Prindžaras na ča o kontajnera pro odpados (šargo, hňedo, kalo, belavo, lolo) no the avrikidipnaskeri dvora, kaj lidžas o baro odpados. **Dikhľan imar ajsi avrikidipnaskeri dvora? Vakeras penge buter pal e avrikidipnaskeri dvora.**

**Džanenas pal oda, kaj o dešochtoto marcos hin lumakeroro dives perdal e reciklacija?** O manuša andro ada dives informinen, sar kempel lačhes te kidel avri o odpados, kaj te na ačhel pre skladka u palis imar pes našti dureder chasňarel. Šerutno andre reciklacija hin te kerel le odpadoha ajsi dureder buti, kaj mek les šaj pale te chasňarel. La reciklacijaha lačhes chulajinas le lovenca no the arakhas amari planeta e Phuv.

## Dživipnaskero maškarutņipen/Životné prostredie

„Samozrejme, recykláciou plastov vznikajú nové koberce, lavičky, ploty, vlákna do vankúšov alebo vetroviiek.“ „Na čo slúži zelený kontajner, to už viem,“ hovorí Ninka. „Hádzeme tam predsa prázdne sklené fľaše, poháre od detskej výživy, všetko sklené, z ktorého sa dá vyrobiť znovu fľaša, pohár, krásna váza. Mám pravdu, mamička?“ „Si múdre dievčatko, Ninka, rýchlo si sa naučila, ako to s triedením a recykláciou odpadu funguje,“ hovorí mamička, „a určite už vieš, na čo máme ten čierny kontajner.“ „Myslím, že čierny kontajner slúži na odpad, ktorý nevytriedime a nedá sa ďalej spracovať,“ zamyslí sa Ninka.“ „Veľmi dobre. Teraz už iste chápeš, prečo je dôležité triediť odpad. Bolo by predsa škoda vyhodiť to, z čoho môžeme opäť vyrobiť nové veci. Existujú aj kontajnery na použité plechovky od nápojov a rôznych kovový odpad, ktorý môžeme znovu spracovať,“ hovorí mamička. Ninka prišla na to, aké je dôležité triediť odpad a teraz už vie, že keď bude správne triediť, bude chrániť životné prostredie.



### Úlohy

- 1 Vyhľadaj v texte, ktorý odpad patrí do modrého kontajnera.
- 2 Vyhľadaj v texte, ktorý odpad patrí do žltého a čierneho kontajnera.
- 3 Porozprávaj, prečo je dôležité správne triediť odpad.
- 4 Vyhľadaj v texte, ktorý odpad patrí do zeleného kontajnera.

### Poznámky

Triedením odpadu chránime životné prostredie. Minimalizujeme znečistenie ovzdušia a vody. Okrem kontajnerov na odpady (žltého, hnedého, čierneho, modrého, červeného) poznáme aj zberný dvor, do ktorého odnášame nadrozmerný odpad. **Videli ste už niekedy zberný dvor? Porozprávajte sa o ňom bližšie.**

**Vedeli ste o tom, že 18. marec je svetovým dňom recyklácie?** Ľudia sa počas tohto dňa oboznamujú so správnym triedením odpadu. Nemal by skončiť na skládke ako nevyužitá surovina. Cieľom recyklácie je ďalej spracovať odpad tak, aby sa mohol znovu použiť. Recykláciou šetríme naše finančné prostriedky, ale aj našu planétu Zem.





Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Vysoko v horách

Vysoko v horách potôčik vyviera,  
cez skaly sa z vrchov prediera.  
V jeho vode sa pstruhy prehánajú,  
dobrou náladou ľudí obšťastňujú.

V ústí sa do veľkej rieky vlieva,  
tichučko si sladkú pieseň spieva.  
Tam už sú kapry, mreny a iné veľké dravce,  
rybári im nastavujú na brehu iné vlasce (rybárske lanko).

Hučia tam aj lode, parníky, člny,  
riekou sa prevaľujú veľké vlny.  
Pritom tú rieku znečisťuje odpad,  
čo má na život človeka zlý dopad.

Keď sa potom vleje v šíre more,  
kde plavia sa už veľké lode,  
plávajú tam lososy, delfíny ale aj žraloky,  
čo požierajú všetko, ale aj malé mloky.

Podmorský život sa veľmi ničí,  
ekológ na ľudí silno kričí.  
Nekazme si celú planétu,  
pretože neuvidíme viac kométu.

Čistý vzduch bude už len sen,  
nepomôže nám ani veľmi pekný deň.



## Otázky

- 1 Ktoré ryby sa spomínajú v básni?
- 2 Ktoré dopravné prostriedky sa spomínajú v básni?



Prečítajte text.

## Životné prostredie

Životné prostredie je prostredie, v ktorom žijeme. Životné prostredie tvorí všetko okolo nás. Počet obyvateľov sveta neustále rastie. Ľudia budú potrebovať viac a viac potraviny a pitnej vody. Tiež poľnohospodárstvo a priemysel. Preto si musíme životné prostredie ochraňovať. Máme sa správať k prírode tak, aby aj ďalšie generácie ľudí mohli žiť na našej planéte a dýchať čerstvý vzduch. Odpadu každý rok pribúda stále viac. Je veľmi dôležité, aby sme triedili odpad, ktorý sa môže znovu použiť, a tým budeme chrániť našu prírodu.

### Ako triedime odpad?



- Zelený kontajner – sem môžeme hádzať sklenené fľaše, sklenené obaly z nápojov a sklenené črepy.

# Dživipnaskero maškarutņipen/Životné prostredie

- Modrý kontajner – sem môžeme hádzať papier, napríklad noviny, listy, kartón či katalógy.
- Žltý kontajner – sem môžeme hádzať plastové obaly, tégly z jogurtov či fólie.
- Hnedý kontajner – sem môžeme hádzať odpad z vajíčok, patria sem aj filtre na kávu, zvyšky potravín okrem mäsa. Do hnedého kontajnera môžeme vyhodiť aj zvädnuté kvety, pretože patria do bioodpadu.
- Čierny kontajner – sem môžeme hádzať všetko to, čo sa nedá recyklovať. Patria sem zvyšky látok či plienky.
- Červený kontajner – patria sem kovové obaly, konzervy, kovové výrobky a súčiastky, alobal, nápojové plechovky.

Čo tento obrázok znázorňuje?



Čo je recyklácia odpadu?



Pojem recyklácia znamená opätovné využitie. Recyklované veci spoznáš podľa symbolu trojuholníka, ktorý je tvorený tromi šípkami. Recyklovať, a teda znovu použiť sa dá papier, sklo, plasty, kov.

Ako súvisí recyklácia s úsporou?

Ľudia potrebujú šetriť materiálom a čo najviac ho recyklovať, to znamená po použití vrátiť naspäť do výroby. Každý z nás môže šetriť materiálom a prispievať k jeho recyklácii. Treba šetriť nielen materiál, ale aj energie, napríklad elektrickú energiu. Najjednoduchšie

# Dživipnaskero maškarutņipen/Životné prostredie

ušetříme elektrickú energiu, keď napríklad vypneme elektrické zariadenia, ktoré práve nepoužívame. Naše životné prostredie je dlhodobo znečisťované. Štáty preto vydávajú rôzne zákony na ochranu životného prostredia, aby znečisťovanie nepokračovalo. Znečisťovanie životného prostredia poškodzuje zdravie všetkého živého. Chrániť prírodu a životné prostredie môžeme napríklad správnym triedením odpadu, znížením emisií od áut, minimalizovaním odlesňovania a obnovovaním lesov.



## Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Čo spôsobuje znečisťovanie životného prostredia?
2. Ako môžeme chrániť prírodu a životné prostredie?
3. Čo znamená recyklovať?
4. Akú farbu má kontajner, do ktorého vyhadzujeme plasty?
5. Akú farbu má kontajner, do ktorého vyhadzujeme bioodpad?
6. Prečo je dôležité chrániť životné prostredie?
7. Porozprávaj, ako ty sám chrániš životné prostredie.



## Slovíčka

- e reciklacija - *recyklácia*
- o kontajneris pro odpados - *kontajner na odpad*
- o šmeci/odpados - *odpad*
- o dživipnaskero pašalipen - *životné prostredie*
- o veša-paņa - *príroda*
- o chaben - *potrava*
- o paņi - *voda*
- o pijibnaskero paņi - *pitná voda*
- e energija - *energia*
- o meļaripen - *znečisťovanie*
- o sastipen - *zdravie*
- o manuš - *človek*
- o manuša/nipi - *ľudia*
- o džviros - *zvierka*
- o arakhiben - *ochrana*
- o papiris - *papier*
- o caklos - *sklo*
- o plastos - *plast*
- o trast - *kov*

# Dživipnaskero maškarutňipen/Životné prostredie



Vypracujte úlohy.

## 1. Roztried' správne odpad.

sklenené fľaše, plastové fľaše, tégly od jogurtov, noviny, knihy, použité plienky, obaly znečistené potravinami, konzervy, alobal, sklenené črepy, sklenené poháre, plechovky, klince, sklenené vázy, poháre od kečupov a zaváranín (bez vrchnákov), letáky, papierové tašky, kartónové obaly, zvyšky ovocia a zeleniny, čajové vrecúška, plastové obaly od pracích prostriedkov, plastové obaly od čistiacich prípravkov, obaly zo sladkostí, vata, hadica z vysávača, kvety bez obalu, lístie, kovové vrchnáčky, plastové tašky, papierové obaly od vajec

Zelený kontajner	Žltý kontajner	Modrý kontajner	Hnedý kontajner	Čierny kontajner	Červený kontajner

## 2. Vytvor správne dvojice.

prírodné zložky

umelé zložky

sociálne zložky

spolužiaci, rodina, spoluobčania, kamaráti

obydlia, odev, úžitkové predmety

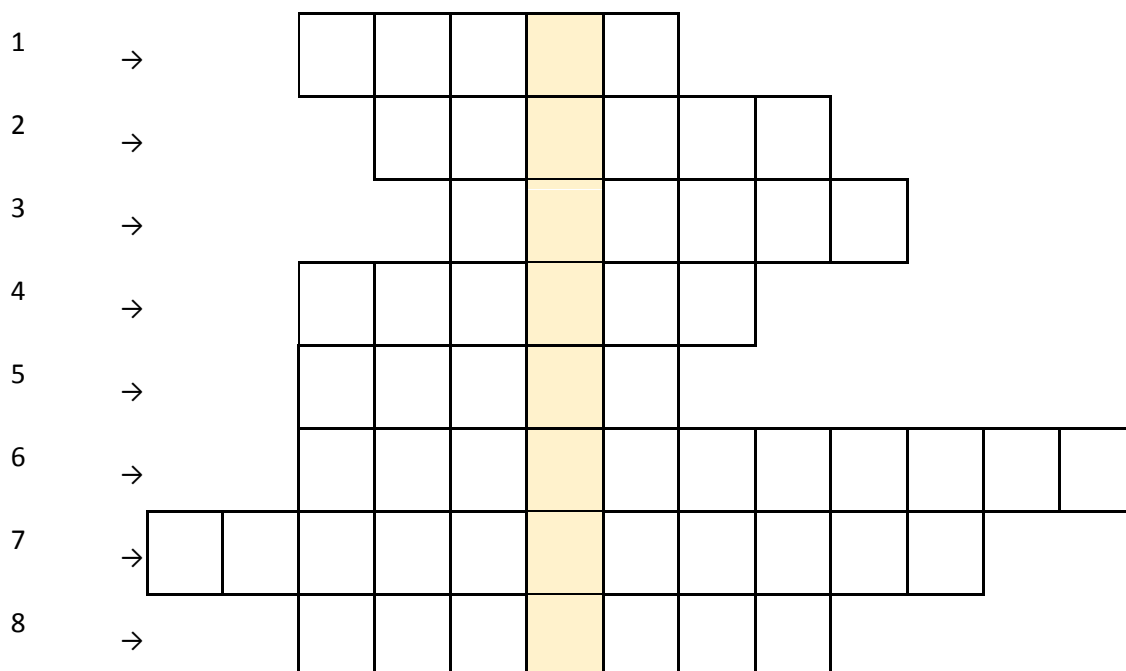
jazerá, hory, voda, vzduch

## 3. Nájdi 5 pomenovaní súvisiacich s triedením odpadu.

**Pohybuj sa dvomi smermi ←→. Zo zostávajúcich písmen ti vznikne názov odpadku.** \_\_\_\_\_ (odpadky, plasty, kovy, olej, papier)

F	Y	K	D	A	P	D	O
P	L	A	S	T	Y	Ľ	A
J	E	L	O	Y	V	O	K
P	A	P	I	E	R	Š	A

## 4. Do tajničky doplň správne rómske slová



Zo zostávajúcich písmen ti vznikne riešenie tajničky:

\_\_\_\_\_

1. okrem vody potrebujeme pre život...
2. človek v množnom čísle
3. farba kontajnera, do ktorého dávame papier
4. živočích, zviera po rómsky
5. farba kontajnera, do ktorého dávame plast
6. opätovné využitie odpadu
7. nádoba v rôznych farbách určená na odpad
8. zvyšky, ktoré nepotrebujeme



*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## E Sara the o vitamini



Chaben hin perdal amaro teštos bares kamplo. Le chabnastar lel peske amaro teštos e energija, savi le manušeske kampil pro sakodiveseskere keribena – perdal e bući, športos, bavišaga le amalenca. Andro chaben hin savoro, so kampil perdal oda, kaj le manuškero organizmos lačhes te funginel. Šerutne hine o vitamini, bo jon amen arakhen le nasvalipnendar, save pes kamen te dochudel andro amaro teštos. U te sam nasvale, o vitamini amenge šigitinen sigeder te sastol avri. But vitamini hin andro frukti the želeňina. Na sako čavoro rado chal frukti u nekfrimeder chal želeňina. Phenas, sar e Sara. E Sara hiňi cikňi čajori, idešňi, šunel peskera da the le dades, aľe frukti the želeňina na rado chal. Hijaba lake e dajori sakovar dovakerelas. No la Sarake feder šmakinel e čokolada, sar o frukti u sigeder chal gulore, sar e želeňina. Šukar čaro pro skamind, andre kuchňa, pherdo fruktenca cirdel sakones: „Av, Sara, le tuke phabori, ambrol. Vaj hin tut šmakos pre naranča, vaj banana?“ E Sara o frukti aňi na čalavel. Radeder peske paťarel avri o lizatkos. No andro lizatkos nane ňisave vitamini. The la želeňina andre šilardĩ nane than andro la Sarakero chabnaskero ľil. So pes naužardo ačhiľa? E Sara nasvaliľa. Chudľa chripka. Sas bares bibachtaľi.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Sára a vitamíny



Jedlo je pre naše telo veľmi dôležité. Čerpá z neho energiu, ktorú potrebujeme na rôzne každodenné činnosti – na prácu, šport, zábavu, hry s kamarátmi. Jedlo obsahuje látky, ktoré sú potrebné na riadne fungovanie ľudského organizmu. Veľmi dôležité sú vitamíny. Práve tie nám pomáhajú v boji proti rôznym chorobám, ktoré sa snažia dostať do nášho tela. A keď sa už stane, že nás nejaká choroba napadne, vitamíny nám pomôžu chorobu rýchlejšie prekonať. Veľa vitamínov obsahuje najmä ovocie a zelenina. Nie každé dieťa však obľubuje ovocie a ešte menej zeleninu. Napríklad Sára. Sára je malé dievčatko, šikovné, počúva svojich rodičov, ale ovocie a zelenina nemajú v jej jedálnom lístku miesto. Darmo jej mamička dohovára. Sára si radšej namiesto ovocia pochutnáva na čokoláde a namiesto zeleniny siahne po cukríkoch. Krásna misa na stole v kuchyni plná ovocia láka: „Pod, Sára, zober si jablčko, hrušku. Alebo máš chuť na pomaranč alebo banán?“ Sára sa ovocia ani nedotkne. Namiesto toho si radšej rozbalí lízanku. Lízanka však neobsahuje žiadne vitamíny. Zelenina v chladničke tiež nemá miesto v jedálnom lístku malej Sáry. Čo sa však nestalo? Sára ochorela. Dostala chrípku. Bola veľmi nešťastná.



# Chaben/Stravovanie

„Soske ča me akana nasvalilom, te man miri boldi daj kamel te lel andro kinos?“ U akor lake avla pre godi la dajorakero vakeriben pal o vitamini. „Vitamini, oda hin lachi medicina! Sig ko čaro vaš e phabori!“ Ale bida! O čaro pro skamind hino čučo! Probalinel te phundravel e šilardi, či odoj na arakhela varesavi želeňinka. No the odoj nane nič. „So akana? Sar sastuvava avri? rovel e Sara, „sem kamav sig te sastol avri, kaj te džav andro kinos.“ E dajori sig avla upre, so pes kerel. „Pre chripka hin nekfeder tato tejos citronaha the lachi želeňinovo zuminori.“ Sa kerda u e Sara bijal jekh lav čaľa e zumin pherdi želeňinaha. Piľa avri the o tejos la citronaha u pre paldiloskero cikno chaben čaľa pherdo čaroro fruktengero šalatos. „Jaj, savo oda hin smačno,“ phenda peske, „akana imar bistoš sastuvava avri.“ The čačeste. Raťi imar sas lake feder u pro aver dıives uštıla upre andal o hados. Imar džanelas, save hine o vitamini lache perdal amaro sastıpen. Čerinda o gulıpena vaš o frukti the želeňina. No na avka calkom. Varekana sikra, ča sikrica čokolada našti kerel bibacht. Calkom ciknoro kotororo. So phenen, amala?



## Phučibena

- 1 Soske hin perdal o manuš o chaben baro?
- 2 So keren o vitamini andro manušeskero organizmos?
- 3 Kaj hin nekbuter vitamini?
- 4 Chal rado e Sara frukti the želeňina?
- 5 Soske sas e Sara bibachtalı, sar chudľa e chripka?
- 6 Savo chaben lake tađa e daj?
- 7 So kerda e Sara, sar achalıľa, kaj o vitamini hine bare perdal lakero sastıpen?

Andre tablica hine saste the nasaste chabena. Prindžaren mek the aver chabena? Vakeras penge pal lende jekhetane.

Saste chabena	Nasaste chabena
Frukti	Čokolada
Želeňina	Gulore
Thud	Hranolki
Jogurti	Hamburgeris
Mače	Kompirengere čıpsi

# Chaben/Stravovanie

„Prečo som musela ochoriť práve teraz, keď ma krstná mama chce vziať do kina?“ A vtedy si spomenula, čo jej mamička rozprávala o vitamínoch. „Vitamíny, to je ten správny liek! Rýchlo do misy po jablčko!“ Ale beda! Misa na stole je prázdna! Skúša otvoriť aj chladničku, či tam nenájde nejakú zeleninku. Ani tam nič! „Čo teraz? Ako porazím chorobu?“ bedáka Sára, „veď chcem rýchlo vyzdraviť, aby som mohla ísť do kina.“ Mamička rýchlo zistila, čo je vo veci. „Na chrípku je najlepší horúci čaj s citrónom a dobrá zeleninová polievka.“ Všetko pripravila a Sára bez slova zjedla polievku s množstvom zeleniny. Vypila čaj s citrónom a na olovrant zjedla plnú misku ovocného šalátu. „Jaj, aké je to chutné,“ pochvaľovala si, „teraz už určite vyzdraviem.“ A naozaj. Večer jej už bolo oveľa lepšie a na druhý deň vstala z postele. Pochopila, aké sú vitamíny dôležité pre jej zdravie. Vymenila sladkosti za ovocie a zeleninu. Ale nie tak úplne. Občas predsa aj nejaká tá čokoládka nezaškodí, ale iba trošku, trošičku. Celkom maličký kúsoček. Čo poviete, kamaráti?

## Otázky



- 1 Prečo je jedlo dôležité pre človeka?
- 2 Akú úlohu zohrávajú vitamíny v ľudskom organizme?
- 3 Kde je najviac vitamínov?
- 4 Má Sára rada ovocie a zeleninu?
- 5 Prečo bola Sára nešťastná, keď dostala chrípku?
- 6 Aké jedlo jej pripravila mama?
- 7 Čo urobila Sára, keď pochopila, že vitamíny sú dôležité pre jej zdravie?

V tabuľke sú uvedené zdravé a nezdravé potraviny. Poznáte aj iné potraviny? Porozprávajte sa o nich spoločne.

Zdravé potraviny	Nezdravé potraviny
Ovocie	Čokoláda
Zelenina	Cukríky
Mlieko	Hranolky
Jogurty	Hamburger
Ryby	Zemiakové lupienky



Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Zdravé stravovanie

Máme veľa obéznych ľudí,  
lebo ako deti jedli veľa sladkostí.

Nie sme na to príliš hrdí,  
že majú teraz ťažkosti.

Musíme preto viac zeleniny jesť,  
miesto čokolád sa radšej prejsť.

Cukríky nám kazia zuby,  
lekárov to potom mrzí.

Sme na nich zbytočne drzí,  
oni nám zachraňujú zuby.



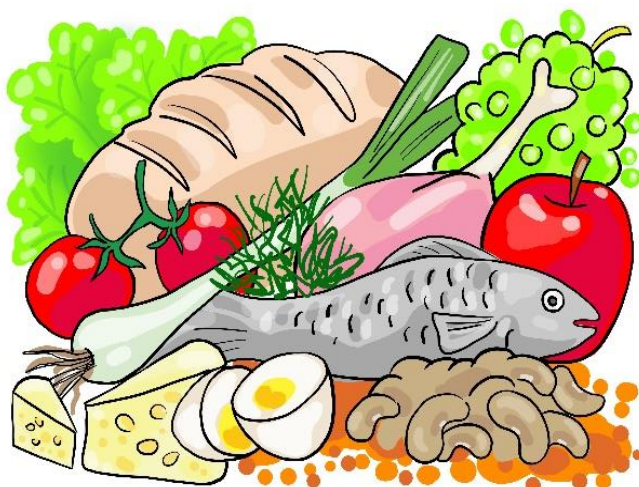
## Otázky

- 1 Vieš, prečo je veľa obéznych ľudí?
- 2 Z čoho sa kazia zuby?



Prečítajte text.

## Zdravé jedlo



Zdravé a výživné jedlo je pre človeka veľmi potrebné. Zdravé potraviny obsahujú veľmi veľa vitamínov a obohacujúcich zložiek pre správne fungovanie organizmu. Preto je zdravá a vyvážená strava dôležitá, aby sme boli zdraví a mali silu a aby sa nám všetky dôležité funkcie v tele vyvíjali, ako majú. Medzi zdravé potraviny zaraďujeme ovocie a zeleninu a jedlá, ktoré sú pripravované doma.

# Chaben/Stravovanie

## Nezdravé jedlo

Medzi nezdravé jedlá zaraďujeme najmä vypražené jedlá, ktoré konzumujeme príliš



často. Ďalej sem patria potraviny s vysokým obsahom cukru a tuku. Množstvo sladkosti, ako sú čokolády, keksíky a cukríky, ktoré obsahujú veľké množstvo cukrov. Medzi nevhodné stravovacie návyky môžeme zaradiť aj pitie sladených nápojov, ktoré obsahujú veľké množstvo cukrov. Jedlá ako pizza, hranolky, hamburgery nie je vhodné jesť každý deň. Výsledkom zlého

stravovania je obezita. Obezita je ochorenie ľudí s nadmernou telesnou hmotnosťou. Obézni ľudia majú časté zdravotné problémy so zvýšeným krvným tlakom, zvýšením cukru v krvi a tiež problémy so srdcom.

## Nesprávna životospráva a jej dôsledky na zdravie

Nesprávna životospráva znamená nevhodný výber stravy, zloženie stravy, ale patrí sem aj nepravidelné stravovanie. Správne alebo nesprávne stravovanie má vplyv na našu náladu, na to, ako sa cítime a v neposlednom rade aj na našu postavu. Nesprávne stravovanie spôsobuje to, že telo si ukladá hlavne cukry, čo je dôsledkom zvyšovania hmotnosti.



Pod vyváženou stravou rozumieme, že človek potrebuje vyvážený príjem živín ako bielkoviny potrebné na rast a obnovu buniek, tuky a zdravé sacharidy ako zdroj energie. Nesmieme zabúdať, že veľmi dôležité sú aj vitamíny. Napríklad vitamín A, vitamíny B, C, D a E. Veľmi dôležitý je aj vápnik pre zdravé zuby, kosti aj svaly.

# Chaben/Stravovanie



## Pohyb ako súčasť zdravej životosprávy

Pohyb je základnou potrebou človeka a je jeden z najdôležitejších prvkov nášho zdravia. S pohybom je najlepšie začať od detstva, aby sa nám stal prirodzeným. Každý pohyb je významný pre naše zdravie a našu životosprávu. Ideálne typy pohybu sú: rýchla chôdza, prechádzka v lese, bicyklovanie, plávanie, beh, korčuľovanie a iné. V súčasnej dobe je veľmi moderné posilňovanie.



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Vymenuj zdravé potraviny a nezdravé potraviny.
2. Povedz, ktorú formu pohybu preferuješ, prípadne aký šport robíš.
3. Čo je obezita?



### Slovíčka

o sasto chaben - *zdravá potrava*  
o nasasto chaben - *nezdravá potrava*  
o frukti - *ovocie*  
e želeňina - *zelenina*  
e džombra - *žalúdok*  
o kalo buko - *pečeň*  
o goja - *čreva*  
o bubreškos - *ľadvina/oblička*  
o jilo - *srdce*  
o rat - *krv*  
o thulipen - *obezita*  
o gulipena - *sladkosti*  
o peko mas - *vyprážené mäso*  
o sastipnaskere problemi - *zdravotné problémy*  
o gulo nasvalipen - *cukrovka*  
problemi le jileha - *problémy so srdcom*

# Chaben/Stravovanie



## Vypracujte úlohy.

1. Zelenou farbou vyfarbí potraviny, ktoré sú pre naše telo prospešné.  
Červenou farbou vyfarbí potraviny, ktoré nášmu telu škodia.

sladkosti	mliečne výrobky	zemiaky	údeniny	strukoviny
ryža	ovocie	zelenina	čokoláda	coca-cola
cestoviny	vyprážené jedlo	ryby	pečivo	

2. Dopíš do tajničky správne pomenovania ovocia a zeleniny.

					A	B	L		O
			C		S	N		K	
P		R				J	K		
	H		O		N				
		P			R	Ž		E	
	Č		R		Š		E		
	M		K		A				
		A	L		R	Á	B		
C		B			A				
	P		M		R				Č
	J		H			A			
	T		K		I		A		
		U	H			K	A		
						T		Ó	N
M			L			A			
			B		N	Á			



## Prečítajte pozorne príslovia a skúste ich vysvetliť vlastnými slovami.

Ráno je múdrejšie večera.

Povedz mi čo ješ, a ja ti poviem, kto si.

Jesť - to je nevyhnutnosť, ale správne jesť, to je umenie.

Raňajky zjedz sám, obed daj priateľovi a večeru daj nepriateľovi.

Nežijeme preto, aby sme jedli, ale preto jeme, aby sme žili.

# Familija/Rodina



*Pregenen o tekstos the odphenen pro pučhibena.*

## Familija



So hin e familija? Savo hin ale laveskero džanlipen? Pre ada phučiben eksistinel buter palephendipena. Buter džene o lav familija phanden le lavenca o dad the e daj. Familija hin the phrala-pheña the bizo andre familija peren the phure daj-dad. E familija lidžal o dad. Jov hino dženo, saves o čhave šunen. E daj hini lači manušni, le čhvenge hiñi nekpašutneder dženi. Hiñi lačhejileskeri, le čhaven savovar šunel avri, del len godi, bajinel pal lende, kana hine nasvale. Imar amare ulipnastar sam thode andre familija. O daj-dad bajinen pal amende, sikhľaren amen savoreske, so amenge kempel andro dživipen, sikhľaren amen kamibnaste, achalipnaste, sikhľaren amen sar pes te likerel, sar te likerel avri dživipnaskere problemi. Dojekh daj-dad kamen, kaj lengere čhavendar te barol avri lače manuša.

U so o phure daj-dad? Savo hin lengero ačhadipen andre familija? Lengere lače jile hine sakovar phundrade le čhvenge čhvenge. Džanen lenge savoro šukares te achalarel avri, šunen len avri u paše mek džanen the šukares te vakerel. Lengere vakeribnastar pes dodžanas, sar pes dživelas varekana, save sikhľipena the tradiciji pes likerel andre familija. U so hin angluno – le phure daj-dad hin sakovar perdal amende idejos.

# Família/Rodina



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Rodina



Čo je rodina? Aký je význam tohto slova? Na tieto otázky existuje veľa odpovedí. Väčšine z nás slovo rodina súvisí s otcom a matkou. Rodina sú aj súrodenci – brat, sestra a samozrejme do rodiny neodmysliteľne patria aj starí rodičia. Otec je hlavou rodiny a vzorom pre svoje deti. Mama je úžasný človek, je deťom najbližšia, je oporou, vždy ochotná vypočuť, poradiť, pofúkať boľáčky a nežne pohladať. Od narodenia sa stávame súčasťou rodiny. Rodičia strážia naše kroky, učia nás všetkému, čo potrebujeme pre život, učia nás láske, porozumeniu, učia nás žiť a sú príkladom, ako sa máme správať, vyrovnávať sa s problémami. Práním každého rodiča je, aby z dieťaťa vyrástol dobrý človek.

A čo starí rodičia? Aká je ich úloha v rodine? Starí rodičia sú útočiskom v každom čase, ich láskavé srdcia sú vždy otvorené pre vnúčatá. Trpezlivo vysvetľujú, trpezlivo načúvajú, ale vedia aj krásne rozprávať. Z ich rozprávania sa dozvedáme o tom, ako sa žilo kedysi, zoznamujú nás s rodinnými zvykmi a tradíciami. A čo je veľmi dôležité – starí rodičia majú pre nás vždy čas.



# Familija/Rodina

Nekšukareder predžido idejos andre familija hin pro familjakere hostini, inepi, kana pes arakhel calo familija, bešen paš jekh skamind, chan, jekhetane vakeren, asan. Radisaŕon olestar, kaj pes dikhen u šaj jekhetane mulatinen. E familija hin kamiben, kovlŕipen, achalŕipen, telemukhiben, bajišagos. Baro andre familija hin o lačo cirdlŕipen maškar savore džene, kaj so nekfeder jekhetane te aven avri, kaj jekh avreske te šigitinen. Sar šaj palikeras amare daj-dake, amare pupuske the la babake vaš lengero kamiben, achalŕipen the bajišagos? Šaj šigitinas phenas the oleha, kaj lidžaha avri o šmeci, pratinaha peskere sobi, bajinaha pal o kherutne džviri, bo the jon džan andre familija. Tel o lav familija, šaj dikhas the peskro ulŕpnaskero than. Le ulŕpnaskere thaneha hin the phandle amare nekšukareder leperibena, prindžargutne thana, but amala. No anglunes amaro kherutno than. Kherutno than, kaj dživel amari familija. Oda hin than, kaj o manuš sakovar rado avel pale, kaj arakhel o kamiben the bacht.



## Phučibena

- 1 Ko džal andre familija?
- 2 Savo ačhiben hin le dades andre familija?
- 3 Savo ačhiben hin la da andre familija?
- 4 Savo ačhiben hin le papus the la baba andre familija?
- 5 Kana pes neksigeder arakhel calo familija?
- 6 Soske kampil te likerel lače cirdlŕipena andre familija?
- 7 Sar šaj palikeras amare dake, dadeske, papuske the la babake?

**Nájdí v tajničke tieto slová:**

**mama, otec, sestra, brat, teta, ujo, krstná, starká, dedko. Pohybuj sa dvomi smermi ←→. Zo zostávajúcich písmen ti vznikne názov člena rodiny.**

**Ktorý člen rodiny je to?**

M	A	M	A	C	E	T	O
S	E	S	T	R	A	S	T
T	E	T	A	T	A	R	B
U	J	O	D	E	D	K	O
R	Ý	Á	N	T	S	R	K
S	T	A	R	K	Á	K	O

# Família/Rodina

Najkrajšie strávený čas v kruhu rodiny je pri oslavách, výročiach, sviatkoch. Rodina sa stretne, všetci sú pri jednom stole, jedia, rozprávajú sa, smejú sa. Radujú sa, že sa môžu stretnúť a oslavovať. Rodina je láska, neha, pochopenie, odpustenie a starostlivosť. Je veľmi dôležité, aby sme mali dobré rodinné vzťahy, vychádzali spolu čo najlepšie a vzájomne si pomáhali. Ako sa môžeme odvdáčiť svojim rodičom a starým rodičom za ich lásku, pochopenie a starostlivosť? Môžeme sa snažiť pomáhať napríklad tým, že vynesieme smeti, urobíme si poriadok vo svojej izbičke, postaráme sa o domáce zvieratká, ktoré sú tiež súčasťou rodiny. Pod pojmom rodina si môžeme predstaviť svoj rodný kraj, svoju vlasť. K rodnému kraju sa viažu najkrajšie spomienky, známe miesta, množstvo kamarátov. Ale je to hlavne domov. Domov, kde žije naša rodina. Je to miesto, kde sa človek vždy rád vracia a kde nájde lásku a šťastie.

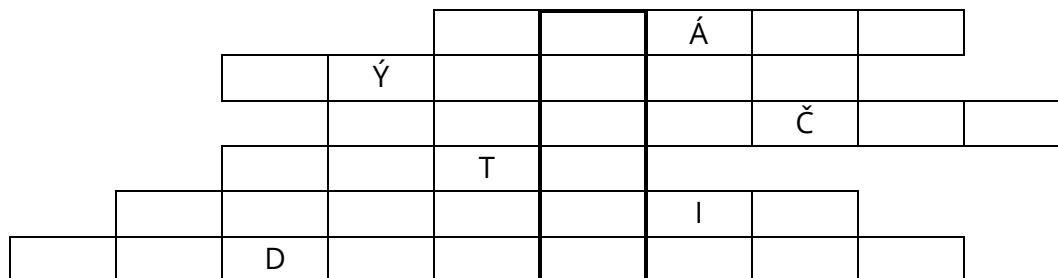


## Otázky

- 1 Kto tvorí rodinu?
- 2 Aké je postavenie otca v rodine?
- 3 Aké je postavenie matky v rodine?
- 4 Akú úlohu zohrávajú v rodine starí rodičia?
- 5 Kedy sa obyčajne stretáva celá rodina?
- 6 Prečo je dôležité mať v rodine dobré vzťahy?
- 7 Ako sa môžeme odvdáčiť svojim rodičom a starým rodičom?

**Doplň do tajničky slová z rámčeka a vyrieš tajničku.**

vzdelanie, deti, bývanie,  
výchova, rodičia, práca



**Najdôležitejšou súčasťou spoločnosti je \_\_\_\_\_**



**Prečítajte príbeh a porozprávajte o tom, čo vás na ňom najviac zaujalo.**

## Jedna obyčajná rodina

V rodine boli tri deti. Najstarší Ján mal desať rokov, Melánia bola o dva roky mladšia a najmladšia Hedviga mala šesť. Ján bol otcovou pravou rukou. Melánia trávila veľa voľného času čítaním, preto ju v rodine považovali za múdru a sčítanú. Ustavične bola v knihách. Najmladšia Hedviga – miláčik rodiny, sa tiež tvárila múdro, lebo sa chcela vyrovnáť starším súrodencom. Najradšej sa hrala so sučkou Ťapkou a trávila s ňou najviac voľného času. Milovala Ťapku, ktorá jej lásku opätovala. Aportovala a nosila drevka a loptičky, spoločne šantili, hrali sa a vystrájali huncútstva. Ostatní členovia rodiny hovorili, že Ťapka je Hedvigina tretia noha.

Keď mal otec voľno, zobral deti na rybačku. Ján sa tváril dôležite, pretože mu otec dovolil nahadzovať a občas aj zasekávať. Bolo že to radosti, keď chytili rybu! S veselým krikom sa ponáhľali domov, aby ju mamka rýchlo upiekla. Všetkým sa zbíehali slinky. Keď sa najedli, spoločne pekne poupratovali, aby si aj mamka mohla oddýchnuť.

Večery boli najkrajšie. Otec zobral gitaru, mamka hrala na klavíri. Ján sa učil hrať na husliach. Vždy si zaspievali aj zopár pekných pesničiek. Spokojné deti sa potom pobrali spať. Tak mali mamka s ockom chvíľu pre seba.

Žili si vo vzájomnej zhode, bolo vidieť, že medzi nimi panuje porozumenie a láska. Deti mali pridelené rôzne drobné práce, ktoré museli porobiť a keď si splnili svoje povinnosti a pripravili sa na vyučovanie, mohli sa venovať svojim záľubám. Televíziu pozerali zriedka, radšej sa bicyklovali, kolobežkovali alebo sa s priateľmi a s Ťapkou naháňali. Voľného času mali naozaj málo.



**Prečítajte text.**

Rodina je najdôležitejšou súčasťou spoločnosti. Rodina je prvá skupina, ktorej členom sa človek stáva hneď po svojom narodení. Jej hlavnou úlohou je vychovávať deti. Členovia najbližšej rodiny sú spravidla mama, otec a súrodenci. Členmi rodiny sú tiež starí rodičia, ujovia, tety, sesternice a bratrance.

Najviac času trávim s rodinou. Všetci členovia rodiny si majú vzájomne pomáhať podľa svojich schopností a možností. Rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným presvedčením a povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie. Rodina ako prostredie, s ktorým sme najviac spätí, nás výrazne ovplyvňuje a my ovplyvňujeme ju. Vytvára prostredie, v ktorom žijeme a ktoré vplýva na našu budúcnosť. Je aj obrazom toho, čo sa deje v spoločnosti, okolo nás.

# Família/Rodina

Niektoré rodiny sú neúplné, chýba otec alebo matka. Niekedy sa stáva, že deti vychovávajú starí rodičia alebo blízki príbuzní. V rodinách prevládajú rôzne vzťahy. Dôležité sú dobré vzťahy medzi rodičmi a deťmi a súrodencami navzájom. Všetci by sa mali rešpektovať, čo najviac komunikovať a spoločne riešiť problémy. Snahou rodičov je vychovávať deti tak, aby boli dobrými ľuďmi a plnohodnotnými občanmi našej krajiny a aby boli v živote šťastné a úspešné.



## Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Predstav svoju rodinu.
2. Čo zabezpečuje rodina?
3. Sú dobré vzťahy v rodine dôležité?  
Prečo?
4. Koho máš vo svojej rodine najradšej?



## Slovíčka

e familija - *rodina*  
e daj - *matka*  
o dad - *otec*  
daj-dad - *rodičia*  
e baba - *babička*  
o papus - *dedko*  
e phuri daj - *stará mama*  
o phuro dad - *starý otec*  
o phral - *brat*  
e phen - *sestra*  
o kak/o bačis - *strýko*  
e bibi/e nena - *teta*  
o strično phral - *bratranec*  
e strično phen - *sesternica*  
te bararel - *vychovávať*  
te bajinel - *staráť sa*  
e komunikacija - *komunikácia*  
te šigitinel - *pomáhať*  
o džaniben - *vedomosť*  
o lačhiben - *dobro*  
o nalačhiben - *zlo*  
o lačho cirdlipen - *dobrý vzťah*

# Família/Rodina



Vypracujte úlohy.

1. Spojte dvojice, ktoré k sebe významovo patria.

- |              |               |
|--------------|---------------|
| 1. mamička   | a. dcéra      |
| 2. syn       | b. strýko     |
| 3. brat      | c. dedko      |
| 4. bratranec | d. sestra     |
| 5. babka     | e. otecko     |
| 6. teta      | f. sesternica |

2. Z uvedených výrazov utvorte vetu.

chodí/školy/brat/Môj/do/malý\_\_\_\_\_

mamička/Moja/dobrá/veľmi/je\_\_\_\_\_

dedko/Náš/je/dobrosrdečný\_\_\_\_\_

tete/Ja/idem/k/dnes\_\_\_\_\_

3. Napíšte príklady na rôzne pravidlá, ktoré dodržiavate vo svojej rodine.

---

---

---

---

---

---

# Familija/Rodina

---





*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## Dživipen pro gav varekana the adadives



Te vakeras pal o dživipen pro gav varekana the adadives, dikhas but bare averipena. Varekana sas o dživipen pro gav bares pharo. O manuša kernas buti tosarastar dži rači, kaj te džidžaren avri peskere familji. Kernas buti pro maľa, kaj bararenas savoro, so lenge kampelas ko dživipen. Mek paše likerenas kherutne džviri. O džviri len denas jandre, thud, savestar kernas čhil, vaj ciral. O džviri pes na likerenas ča bijal o jandre the thud, aľe the bijal o mas. Andro sako dujto kher murdarenas le bales u lestar len sas na ča mas, aľe the kolbasi, balevas, hurki. Sako džives kernas kherutne buća. O murša kernas všelijaka kerdipena le kaštestar. Khuvenas pes o košara le raňendar, kernas pes the metli. O džuvľa kernas o uraviben, pharavenas o pora, sivkerenas avri o obruski the rušňiki. Kidenas všelijaka čara, savendar kernas teji the sastaribnaskere makhľaribena.

Sakone gaves sas peskere tradiciji. Jekhprindžarguťni the buchľardĩ tradicija, savi pes dolikerel dži adadives hin e Jansko bari jag. Andre adi tradicija hin ajso paťaben, kaj andro džives, kana hin o nav Jan, šaj keren – e phuv, o paňi, e jag bibachtalipena, bo akor len hin nekbareder zor. Vašoda keren o Janska bare jaga. O džuvľa, o murša the o terne čhave khelenas, giľavenas pašal e bari jag u varekana la the prechuťkerenas.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Život na dedine v minulosti a dnes



Keď porovnáme život na dedine v minulosti a dnes, vidíme množstvo podstatných rozdielov. V minulosti bol život na dedine omnoho zložitejší. Ľudia pracovali od rána do večera, aby užili svoje rodiny. Pracovali najmä na poliach, kde si dopestovali všetko to, čo potrebovali pre život. Okrem toho sa venovali aj chovu domácich zvierat. Zvieratá im dávali vajíčka, mlieko, ktoré mohli ďalej spracovávať na maslo či syr. Zvieratá sa nechovali len na vajíčka a mlieko, ale aj na mäso. V každom druhom dome sa robila zabíjačka, z ktorej mali nielen mäso, ale aj klobásy, slaninu či jaternice. Každodenný život bol naplnený remeselnými a domácimi prácami. Muži vyrábali rôzne výrobky z dreva. Plietli sa košíky z prútia a vyrábali sa aj metly. Ženy sa venovali výrobe odevov, páraníu peria, vyšívaniu obrúskov a uterákov. Zbierali rôzne bylinky, z ktorých sa pripravovali čaje, ale aj liečivé mastičky.

Každá dedina mala svoje tradície. Jednou zo známych a rozšírených tradícií, ktorá je udržiavaná dodnes, je pálenie Jánskej vaty. Tradovalo sa, že práve na Jána majú najväčšiu moc prírodné živly – zem, voda i oheň. Práve preto sa zvykli páliť Jánske vaty. Na svätého Jána ženy, muži aj mládež tancovali a spievali okolo vaty a veľakrát ju preskakovali.



# Gav the dživipen pro gav /Obec a život v nej

O dživipen pro gav pes akana but visarda. Lengero džidžaripen imar nane ča la phuvakera buřatar. O manuša keren buři andro fabriki the andro supermarketi. Phiren pal e buři dur andro fora. O manuša peske mek likerem o bara, kaj bararen o plodi. Nane oda imar avka, sar sas varekana. The le kherutne džvirengo likeriben nane imar ajso, sar sas varekana. O manuša chudle te dživel moderno dživipen. Ačhaven pes naučna phirade the droma perdal o biciglisti. Organizinen pes le jahodengere, malinengere, vaj chirchilengere kidipena, kaj andro gav te aven buter manuša. Sakone gaves hin peskere kulturna-jekhetañibnaskere akciji, paš save pes arakhen o manuša andal o gav le manuřenca andal aver gava, vaj fora. O manuša leperen peske e historija, o tradiciji the sikhľipena u avka kamen te ľidžal dureder peskeri kulturno džajstra.



## Phučibena

- 1 So amen den o kherutne džviri?
- 2 Save buřa kerenas o murša andro ačhiben?
- 3 Savi tradicija pes leperel andro ačhiben?
- 4 Save veša-pañengere katastrofi pen leperen andro ačhiben?
- 5 Sar dživen o manuša adadives pro gav?

## Džanibena

*Prindžaren varesave paramisa, bajki, manuřengere giľa, tradikane chabena, buřa, vaj sikhľipena? Vakeras penge pal oda, so savoro džal andre tradikañi manuřengeri kulturna, savi likerem dži adadives.*

*Phenas fařijangovo procesija hiři tradicija, savi pes likerel dži adadives. Realizinel pes le Trine kiraľendar dži Popolcovo streda. Fařijangi simbolizinen radiřaga, bali, lačo chaben, pijiben the fařijangovo procesija. O terne the o bare manuša pen uren andro vřelijaka purane gada. Maskinen pen avka, kaj len řiko te na prindžarel. Palis pen den pro drom pal calo gav. Andre procesija hine vřelijaka paramisengere džene, sar paņengere, bosorki, the borija, terne, lavutara. Tel e procesija gilaven tradikane manuřengere giľa, khelen. Varesave aver manuša ačhen paš lende u den len jandre, klobasi, krepli vaj aver chaben the pijiben.*

### **Dikhľan imar varesavi fařijangovo procesija? Kana oda sas?**

*Vakerem, so pes tumenge pre procesija pačisalolas u so simbolizinel fařijangovo procesija.*

# Gav the dživipen pro gav /Obec a život v nej

Život na dedine sa však v súčasnosti v mnohom zmenil. Zdrojom obživy už nie je len poľnohospodárstvo. Ľudia pracujú v rôznych fabrikách či supermarketoch. Dochádzajú za prácou do vzdialených miest. Zachovali sa však záhrady, kde si ľudia pestujú plodiny. Nie je to už v takej miere ako kedysi. Aj chov domácich zvierat sa obmedzil. Ľudia začali žiť modernejším spôsobom života. Budujú sa rôzne náučné chodníky a cyklotrasy. Organizujú sa aj samozbery jahôd, malín alebo hrachu, aby do obce zavítalo čo najviac návštevníkov. Každá dedina má aj svoje kultúrno-spoločenské akcie, vďaka ktorým sa občania a návštevníci obce každoročne stretnú a vychutnajú si atmosféru krásnych dní. Ľudia sa snažia pripomínať si históriu, tradície a zvyky a zachovať si ich ako svoje kultúrne dedičstvo.



## Otázky

- 1 Čo nám dávajú domáce zvieratá?
- 2 Ktorým remeslám sa venovali v príbehu muži?
- 3 Aká tradícia sa spomína v príbehu?
- 4 Ktoré prírodné živly sa spomínajú v príbehu?
- 5 Akým spôsobom života žijú ľudia dnes na dedine?

## Poznámky

*Poznáte aj vy nejaké povesti, bájky, ľudové piesne, tradičné jedlá, remeslá alebo zvyky? Porozprávajte sa o tom, čo všetko patrí do tradičnej ľudovej kultúry, ktorú si udržiavame dodnes.*

*Napríklad fašiangový sprievod je tradícia, ktorá sa dodržiava dodnes. Realizuje sa v období od Troch kráľov do Popolcovej stredy. Fašiangy symbolizujú veselice, zábavy, dobré jedlo, pitie a fašiangový sprievod. Mládež, ale aj dospelí sa prezlečú do rôznych starých šiat. Zamaskujú sa tak, aby ich nikto nespoznal. Potom sa vydávajú na cestu po celej dedine. Sprievod je zložený z rôznych rozprávkových bytostí, napríklad z vodníkov, čarodejníč, ale je v ňom aj nevesta, ženích či muzikanti. Počas sprievodu spievajú tradičné ľudové piesne a tancujú. Niektorí ľudia sa pristavia pri sprievode a dajú im vajíčka, klobásy, šišky, ale aj iné jedlo a pitie.*

### **Videli ste niekedy fašiangový sprievod? Kedy to bolo?**

*Porozprávajte, čo sa Vám na ňom páčilo a čo symbolizuje fašiangový sprievod.*



Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Kolobeh

Na zelených lúkach sa hrajú deti,  
rozžiarené slnko na ich hlávky svieti.

Kúsok od nich sú lány poli,  
vkročiť na ne za to nestojí.

Kostrnky sú ostré, kombajny čo zorali,  
tieto zvyšky na poli zanechali.

Kukurličné klasy sa už spracúvajú,  
nech naše zvieratká dobrú krmu majú.

Hlávky zo slnečníc už tiež obrali,  
slnečnicový olej z nich vyrobili.

To ale netrapi naše malé deti,  
veď im slniečko nad hlavami svieti.

Veselo sa hrajú, šantia a tešia sa,  
majú prázdniny, nečaká ich škola,  
netrapi ich ani, že zem sa stále točí,  
okolo slnka obieha, pričasto sa mračí.

Cestovateľ chodí od pólu až k pólu,  
zbiera z ciest zážitky, pozná nové tváre,  
odfotí ich a vydá diáre.

Budú tam dni, mesiace, roky,  
horské riavy, moria a iné vodné toky.

Na kraji lesa malý domček stojí,  
horár sa chystá so psom do hory.

Líška sa vetra veľmi zľakla,  
a rýchlo sa do nory vrhla.

Veverička sa v korune stromu skrýva celá,  
srnky a jelene utekajú z cieľa.

V tom oblohu zastrie mrak,  
tebe sa musí zaostriť zrak.  
Stmavnú stránu, lúky, polia,  
nie je veľmi vidieť do údolia.

Vietor sa rozfúkal, bijú hromy,  
srdce ti prudko búši, skláňajú sa stromy.  
Keď prejde táto divá smršť,  
narobí z našej zeme spúšť.

Medonosná včielka si na kvietok sadla,  
aby sladký nektár do úľa vzala.

Zajačik si pred sebou kapustu potláča,  
a druhý s mrkvičkou v záhrade sa ráčia.

Ondatry a bobry sa veselo hrajú,  
veď už peknú hrádzu postavenú majú.

A hľa, kto to tak silne fučí!  
Ježko si po jablká do záhrady fičí.  
Keď sa na stráňach hríby objavajú,  
diviaci sa na ne vrhnú  
a hneď ich strávia.

# Gav the dživipen pro gav /Obec a život v nej



## Otázky

- 1 Čo sa vyrába z hlávky slnečnic?
- 2 Ktoré zvieratá sa v básni spomínajú?



## Prečítajte text.

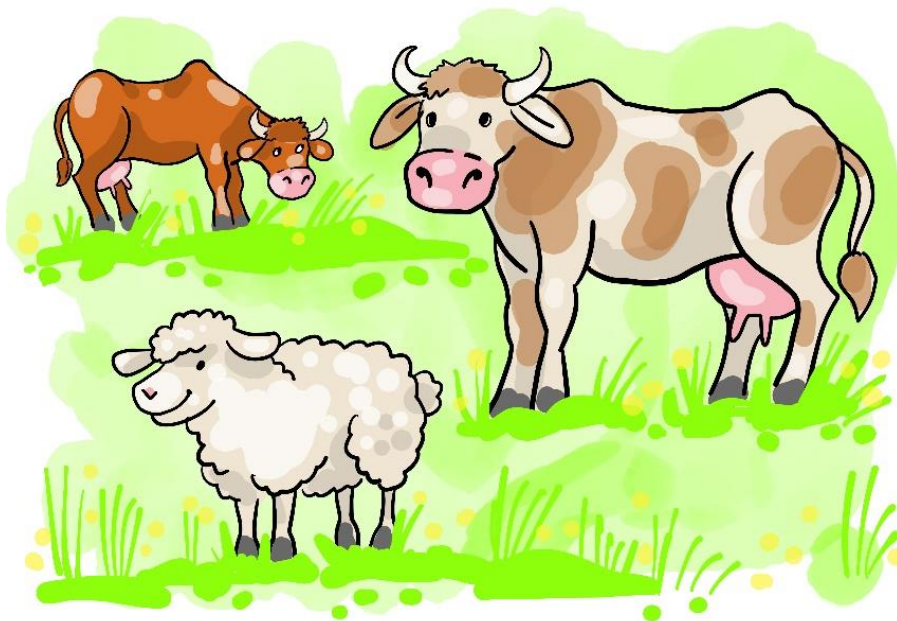
Na dedine žije ešte veľa ľudí, ktorí sa venujú najmä poľnohospodárstvu, chovajú hydinu, domáce úžitkové zvieratá. Ľudia na dedinách sa zväčša medzi sebou poznajú, navzájom si pomáhajú. Dodnes v mnohých dedinách sa udržiavajú ľudové tradície.



## Poľnohospodárstvo, hospodárstvo

Každý z nás nakupuje v obchodoch alebo na trhoviskách potravinárske výrobky, ktoré pochádzajú z rôznych fariem a od drobných pestovateľov. Niektoré plodiny jeme v takom stave, v akom sa zbierajú. Väčšinou je to napríklad zelenina, ovocie, orechy. Niektoré plodiny sa musia najprv spracovať. Napríklad zrno pšenice sa musí najprv zbaviť pliev a až potom sa z neho melie múka. Z múky sa väčšinou pečie chlieb, koláče alebo sa z nej vyrábajú cestoviny, ktoré sú bežnou potravou pre človeka. Pšenica je najdôležitejšou plodinou na svete. Obilný klas má 40 až 60 zŕn. Keď zrno dozreje a nadobudne zlatožltú farbu, môže sa žať.

## Chov dobytká



Medzi žiadané domáce zvieratá patria kravy, pretože nám poskytujú množstvo potravy. Chovajú sa na mäso a na mlieko. Využíva sa aj koža. Kravské mlieko obsahuje veľké množstvo vápnika a proteínov. Z mlieka sa vyrába napríklad maslo, jogurty, syry, smotana a iné výrobky.

Ovce sa chovajú pre mäso, mlieko a vlnu. Dokážu žiť na rôznych miestach, či už sú to horúce alebo chladné, vlhké oblasti, na nížinách aj v horách. Z ovčieho mlieka sa vyrába obľúbená bryndza a ovčí syr. Výrobky z ovčieho mlieka sú vhodné i pre tých, ktorí nemôžu konzumovať kravské mlieko. Vlna obsahuje tuk, ktorý nazývame lanolín. Z lanolínu sa vyrábajú rôzne masti a krémy na ruky.

Zo spracovanej vlny oviec sa pletú svetre, rukavice, čiapky. Z vlny sa vyrábajú koberce a aj rôzne odevy. Ovčie mäso je obľúbené v krajinách, kde je zakázané jesť bravčové mäso z náboženských dôvodov. Z ovčej kože sa vyrábajú kožuchy, tašky a rukavice.

Domáce ošípané sa chovajú na mäso. Krmia sa obilninami, zemiakmi, zeleninou, ovocím, pečivom. Tieto domáce zvieratá nemajú srst, ktorá by ich chránila pred chladom. Majú iba zopár štetín. Majú dobrý čuch a svoje rypáky používajú na vyhrabávanie potravy. Samica ošípanej sa nazýva prasnica.

Mäso z ošípaných sa nazýva bravčovina, vyrábajú sa z nej rôzne mäsové výrobky, napríklad párky, šunka a údeniny. Mäso môžeme zamraziť a použiť neskôr. Masť získaná zo škvarenia sadla ošípaných sa používa na varenie, pečenie.

## Pestovanie plodín v záhrade



V záhrade pestujeme väčšinou zeleninu pre osobnú spotrebu. Najčastejšie ľudia vo svojich záhradách pestujú: cibuľu, mrkvu, uhorky, cukety, paradajky, reďkovky. Ľudia čo majú polia si môžu vypestovať zemiaky. Poľnohospodári pestujú plodiny na rozsiahlych poliach - zakrytých plochách, ktoré sa nazývajú skleníky. Zeleninu môžu

pestovať celoročne. Na zakrytých plochách sa na Slovensku pestujú najmä rajčiny, šalátové uhorky, paprika, jahody a bylinky. Ovocie sa pestuje v ovocných sadoch. Na pultoch v slovenských obchodov môžeme nájsť ovocie a zeleninu, ktorá sa pestuje a dováža zo zahraničia. Tam je zelenina pestovaná na obrovských poliach fóliovníkov. Ovocie a zelenina, ktorá sa vypestuje, neskôr putuje rovno do obchodov. Z niektorej zeleniny konzumujeme napríklad len listy (zelený šalát), z fazule jeme plody. Je však viacero druhov zeleniny, ktoré sa dajú zjesť celé. Patrí k nim napríklad cibuľa, pór.

## Siatie a sadenie



Semeno rastliny slúži na rozmnožovanie rastlín. Optimálna teplota, voda, vzduch a svetlo prospieva semenu k jeho vývinu a následne rastu rastliny. Plody niektorých rastlín obsahujú semená, ktorými sa rastlina rozmnožuje. Vypestujte si vlastné paradajky:

- Najvhodnejšie obdobie kedy začať, je koniec februára – začiatok marca.
- Budeme potrebovať malý kvetináč, zeminu, semenka a vodu.

# Gav the dživipen pro gav /Obec a život v nej

- Do kvetináča nasypeme zeminu, zasejeme semienka a vodou jemne zalejeme. Kvetináč umiestnime na vhodné miesto, kde nie je priame slnečné svetlo.
- Zeminu pravidelne kropíme napríklad rozprašovačom. Zemina nesmie vyschnúť. Nekypríme dokým semená nevyklíčia. Keď semienko vyklíči, staráme sa o rastlinu tak, aby nezahynula a vyrástla do podoby priesady.

Približne v druhej polovici mája, keď už nie sú mrazy sa môže vysadiť priesada do pôdy. Prvé plody môžeme očakávať približne koncom júla. Plody - paradajky zbierame vtedy, keď sú mierne oranžové. Celkom červené by sa nemali zbierať, pretože po odobratí z kríka ďalej dozrievajú.

## Kultúrne vyžitie v obci

V obciach sa usporadúvajú športové a kultúrne podujatia, na ktorých sa podieľajú športovci, významné osobnosti obce, herci, speváci. Na týchto podujatiach vystupujú so spevom a tancom folklórne súbory, populárne hudobné skupiny a nájdeme tam mnoho stánkov s dobrotami. Na týchto podujatiach sa môžeme zúčastniť aj rôznych športových súťaží.



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Pomenuj rozdiely bývania v meste a na dedine.
2. Povedz, kde bývaš a kde by si v budúcnosti chcel bývať.
3. Vymenuj výhody bývania v meste.
4. Vymenuj výhody bývania na dedine.
5. Ktoré domáce hospodárske zvieratá poznáš?
6. Čím sa krmia domáce ošípané?
7. Z čoho sa vyrába chlieb?
8. Čo sa vyrába z mlieka?
9. Čo sa vyrába z vlny?
10. Čo sa vyrába z mäsa ošípaných?
11. Kde sa viac udržiavajú ľudové tradície, v meste alebo na dedine?



### Slovíčka

- o gav - *dedina*
- o foros - *mesto*
- o kher - *dom*
- o blokos - *panelák*
- o chaben - *potravina*
- e sklepa/bota - *obchod*
- e maľa - *pole*
- e pšeňica - *pšenica*
- o zarnos - *zrno*
- e želeňina - *zelenina*
- o frukti - *ovocie*
- o balo - *ošípaná*
- e gurumňi - *krava*
- e bakri - *ovca*
- e kachňi - *sliepka*
- o mas - *mäso*
- o thud - *mlieko*

# Gav the dživipen pro gav /Obec a život v nej

o siros - *syr*  
o ciral - *tvaroh*  
o maro - *chlieb*  
e paradiča - *paradajka*  
e purum - *cibuľa*  
e armin - *kapusta*  
e čik - *hlina*  
e phuv - *pôda*  
o fruktoskero rukh/fruktoskere rukha -  
*ovocný strom*  
o gilaviben - *spev*  
o kheliben - *tanec*  
o teatros - *divadlo*  
o bašaviben - *hudba*



**Vypracujte úlohy.**

## 1. Aký úžitok máme zo zvierat?

- |            |                  |
|------------|------------------|
| 1. krava   | a. sadlo         |
| 2. ovca    | b. vajíčka       |
| 3. sliepka | c. mlieko        |
| 4. ošípaná | d. mlieko a vlnu |

## 2. Ktoré tvrdenia sa spájajú s mestom a ktoré skôr s dedinou?

čistý vzduch, električka, nemocnica, traktor, ošípaná, ovca, krava, obchodné domy, divadlo, múzeum, ovocný strom, panelákové sídliská

mesto	dedina





*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

### O foros the o dživipen andro foros



O manuša dživen pro gav, vaj andro foros. Varekana sas bareder averipena maškar o foros the gav. Buter manuša dživenas akor pro gava. Bešenias andro familijakere khera, buterval le bare barenca. Líkerenas penge chulajipnaskere džviri. But džene kerenas pro mali. Andro fora o manuša dživenas andro blokos. Varesave džene kerenas bući andro fabriki, vaj pro uradi. Forskere manuša so jekhvar buter dživen andro familijakere khera, save penge ačhaven pro agor le foroske. O manuša pal o gava buterval phiren andre bući, pal e kultura, vaj pal o cinkeribena andro fora. O manuša andal o fora phiren pro gava pal o relaksiben.

*Pačisa'ol pes tumenge o dživipen pro gav?*

*E Julka vakere!:*

O dživipen pro gav pes mange na pačisa'ol. Nane amen adaj mozi/kinos, teatros aňi reštavracija. Pro gav hin ča jekh cikňi sklepica frima buteripnaha. Aver problemos hin the o dromaripen. Andro gav phirel o busos ča štarval perdal o džives. Sombatone the kurke ča jekhvar. Problemos hin the le sastaripnaha. O doktoris kerel jekhvar kurkeste the oda nane mindig. Pal o sikhadžipen aňi na vakerev. Andro gav hin amen ča perše/elšine štar klasi, vašoda phirav andre sikhadži andro foros. E daj vakerev, kaj odoj hin buter šajipena perdal o sikhaviben the buter interesipnaskere klubi.



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

### Mesto a život v ňom



Ľudia žijú na dedine alebo v meste. Voľakedy boli veľké rozdiely medzi mestom a dedinou. Ľudia vtedy žili viac na dedinách. Bývali v rodinných domoch s veľkými záhradami. Chovali hospodárske zvieratá. Mnohí boli poľnohospodári. V mestách ľudia žili v panelákových domoch. Viacerí pracovali vo fabrikách alebo v úradoch. Mestskí ľudia čoraz viac žijú v rodinných domoch, ktoré si stavajú na konci mestských štvrtí. Ľudia z dediny mnohokrát chodia do práce, za kultúrou alebo nákupmi do miest. Ľudia z mesta zase chodia do dedín za oddychom.

*Páči sa vám život na dedine?*

*Julka rozpráva:*

Život na dedine sa mi nepáči. Nemáme tu kino, divadlo ani reštauráciu. V dedine je jeden malý obchodík, kde sú slabé zásoby. Ďalším problémom je doprava. Do dediny prichádza autobus len štyrikrát za deň. A cez víkend iba raz. Problematické je aj zdravotníctvo. Lekár ordinuje raz do týždňa, aj to nie sústavne. A o školstve ani nehovorím. V dedine máme len prvé štyri ročníky, preto chodím do školy v meste. Mama hovorí, že tam je viac možností vzdelávania a viac záujmových krúžkov.

## O foros the o dživipen andro foros/Mesto a život v ňom

*E Alenka vakere!*

Bešav maškar o foros u som igen rado, kaj hin man savoro pašes. E mozi hin pre amari uca, anglal hiŋi e galerija. Mire sobakere blaki hine visarde ko teatros. Odoj hin the baro parkos, kaj pes phirav te bavinel. Duje ucenca dureder hin miri sikhadi. Pal o drom khere dikhav peske pro avrithode blaki andro sklepi the varekana andre varesavi sklepa džav. Phirav andro khelibnaskero klubos, odarig avav pale khere korkori. O motoris amenge kampil ča akor, kana džas pro bareder cinkeribena, vaj pro sombat the kurko u vašoda hin amen garaži avri le forostar. Maškar o foros nane than, kaj te parkinel.



### Phučibena the keribena

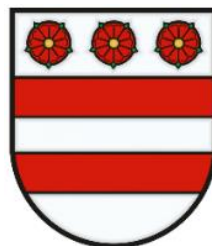
- 1 Kaj dživel e Julka?
- 2 Soske pes lake na pačisaŋol o dživipen pro gav?
- 3 Kaj bešel e Alenka?
- 4 Pačisaŋol pes lake te bešel andro foros?
- 5 Andro savo klubos phirel Alenka?
- 6 Phen o lačhipena the nalačhipena te o manuš dživel pro gav, vaj andro foros.
- 7 Gen e gendi u irin avri o lava, save vakeren pal o dživipen pro gav the andro foros.

Trin nekbareder fora pro Slovačiko pal o le džengenro gin. Prindžaren len?

Bratislava



Perješis



Kaša



*Alenka rozpráva:*

Bývam v centre mesta a som rada, že mám všade veľmi blízko. Kino je na našej ulici, oproti je galéria. Okná mojej izby sú otočené k budove divadla. Tam je aj veľký park, kde sa chodím hrať. O dve ulice ďalej je moja škola. Cestou zo školy si obzerám výklady obchodov a občas do niektorého aj zijdem. Chodím do tanečného krúžku, odtiaľ sa vraciam sama domov. Auto potrebujeme, len keď ideme na väčšie nákupy alebo na víkend, preto máme garáž až na okraji mesta, pretože v centre nie je miesto na parkovanie.



### Otázky a úlohy

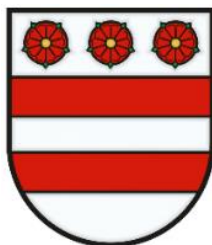
- 1 Kde žije Julka?
- 2 Prečo sa jej nepáči život na dedine?
- 3 Kde býva Alenka?
- 4 Páči sa jej bývať v meste?
- 5 Ktorý krúžok navštevuje Alenka?
- 6 Vymenuj výhody a nevýhody bývania na dedine a v meste.
- 7 Prečítaj báseň, nájdi a vypíš z nej slová, ktoré súvisia so životom na dedine a v meste.

Tri najväčšie mestá na Slovensku podľa počtu obyvateľov. Poznáte ich?

Bratislava



Prešov



Košice





**Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.**

### **Vyrovnané rozdiely mestá a vidieka**

V meste ľudia dobre žijú,  
veselo si pospevujú.  
Chýba im viac kvetov, stromov,  
nadýchnuť sa v panelových domoch.

Elegantné a vysoké budovy,  
divadlá, kiná, špičkové hotely.  
Dovoľuje im kultúrne žiť,  
svoju myseľ tak očistiť.

Zábavné parky na okraji rieky,  
dávajú možnosť sa nám zabaviť.  
Únavu z celodennej driny,  
úplne zahnať a zastaviť.

Večer sa susedia na vidieku pred domom stretajú,  
so svojimi priateľmi sa zhovárajú,  
v meste sa v kaviarňach a baroch stretajú  
a tam spolu komunikujú.

Je veľa takých otcov a matiek,  
ktorí večery trávajú vo svojich domoch,  
pozerajú napríklad telku alebo čítajú dobrú knižku,  
učia svoje deti tomu,  
že život na vidieku prospieva zdraviu ľudu.

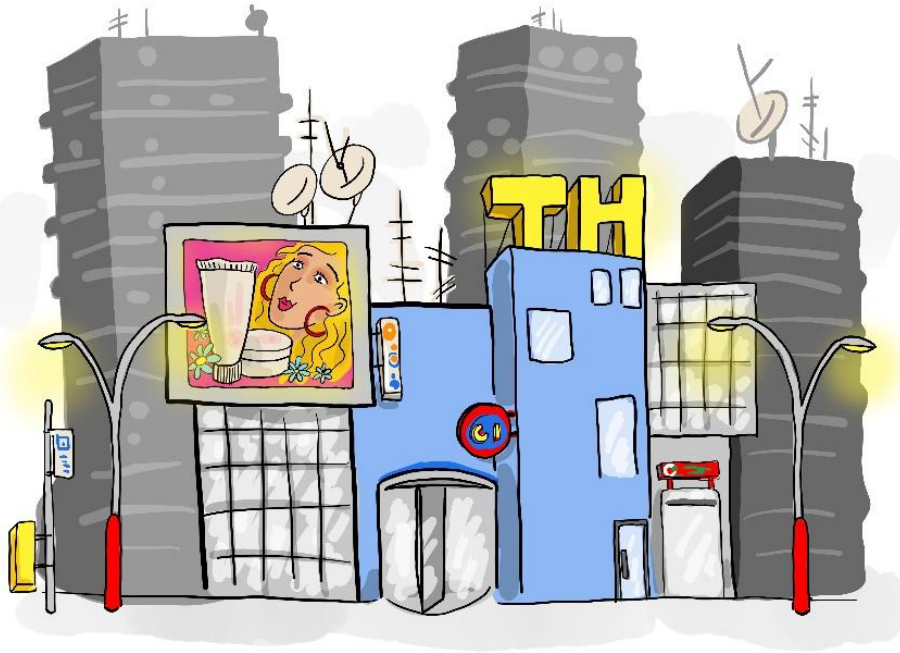


### **Otázky**

- 1 Čo najviac chýba ľuďom v meste?
- 2 Kde sa ľudia chodievajú zabávať?



Prečítajte text.



**Mesto** je husto zastavaná plocha. Nachádza sa v ňom veľa ulíc, budov, parkov. Mestá majú zvyčajne väčší počet obyvateľov ako obce. Môžu mať aj niekoľko miliónov obyvateľov, ale nie je to vždy pravidlom. Napríklad v Nórsku sa za mesto považuje už obec nad 200 obyvateľov, kým napríklad v Japonsku má obec nad 50 000 obyvateľov. V mestách nájdeme športové, kultúrne a nákupné centrá, kiná, divadlá, galérie, kostoly, banky, nemocnice, ale aj zámky, kaštiele a hrady. V mestách sa nachádzajú aj školy, úrady, súdy, polícia. Uprostred mesta býva námestie. Na námestiach sa každoročne konajú rôzne kultúrno-spoločenské akcie, napríklad dni mesta, deň detí, Mikuláš, vianočné trhy, jarmoky.

Na prepravu ľudí v meste slúžia viaceré dopravné prostriedky. Dopravné prostriedky, ktoré slúžia na prepravu osôb sú:

- a) prostriedky hromadnej dopravy (autobusy, električky, trolejbusy, vlaky, lietadlá, metro),
- b) prostriedky osobnej dopravy (taxíky, osobné autá, motorky).

V súčasnej dobe je veľmi moderné a hlavne šetrné k životnému prostrediu využívať prepravu bicyklom alebo elektrickou kolobežkou.

Vedeli ste, že výhodou bývania v meste je možnosť online nákupu potravín aj iných tovarov, ktoré máte do pár hodín alebo na druhý deň doma? Ďalšou výhodou je, že obchody v mestách majú dlhšie otváracie hodiny.

## Šport

Šport je pre naše zdravie užitočný. Ľudia v meste alebo na dedine používajú pre šport alebo oddych ihriská a športové areály. V niektorých mestách alebo dedinách sú ihriská blízko škôl. V mnohých mestách a dedinách sú klziská, kúpaliská, ihriská a veľké športoviská. Prechádzky, beh alebo turistiku môžeme robiť takmer všade.

## Kultúra

Niektorí ľudia radi chodia vo voľnom čase na kultúrne predstavenia. V každom meste alebo dedine môžeme nájsť divadlo, kultúrny dom, kino, kostol, amfiteáter, synagógu, knižnicu, galériu, múzeum. Usporadúvajú sa koncerty, predstavenia, výstavy.



### Vypracujte úlohy.

1. Napíš dopravné prostriedky, ktorými sa prepravujú ľudia v meste.

---

2. Napíš výhody bývania ľudí v meste.

---

3. Spoj správne vety.

V mestách ľudia žijú

Ľudia pracujú

V meste pre šport používajú

Niektorí ľudia radi chodia vo voľnom čase

V meste sa nachádza

veľa ulíc, budov, parkov.

v panelákových domoch.

na kultúrne predstavenia.

ihriská a športové areály.

vo fabrikách alebo úradoch.



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Ktoré služby môžeme využiť v meste?
2. Ktoré dopravné prostriedky môžeme použiť v meste?
3. Ktoré dopravné prostriedky patria do hromadnej dopravy?
4. Ktoré dopravné prostriedky patria do osobnej dopravy?
5. Vieš, ktoré dopravné prostriedky prepravujú tovar?



### Slovíčka

- o foros - *mesto*
- e uca - *ulica*
- o cinavibnaskero centrumos - *nákupné centrum*
- o kulturakero centrumos - *kultúrne centrum*
- o športoskero centrumos - *športové centrum*
- e špitaľa - *nemocnica*
- e banka - *banka*
- e pošta - *pošta*
- o kinos - *kino*
- o teatros - *divadlo*
- o busos - *autobus*
- o vilaňis - *električka*
- o motoris - *auto*
- e mašina - *vlak*
- o eroplanos - *lietadlo*
- o trolejbuis - *trolejbus*
- e bicigľa - *bicykel*
- o cinaviben - *nákup*
- e bazutňi sikhadi - *základná škola*
- e maškarutňi sikhadi - *stredná škola*
- e uči sikhadi - *vysoká škola*
- o sudos - *súd*
- o šingune - *polícia*
- e khangeri - *kostol*
- o foroskero urados - *mestský úrad*
- o štadijonos - *štadión*
- o parkos - *park*
- o fitneskero centrumos - *fitnes centrum*





*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## Dromaripen varekana the adadives



O Alex dživel pro gav. Leske hin eňa berš u pro prazňini phirel ko papus the ke baba. Rado šunel le papuskere the la babakere vakeribena pal lengero čhavorikano dživipen. Nekradeder šunel o vakeriben pal oda, sar o manuša dromarenas. Na kamelas aňi te paťal, kaj varekana o manuša phirenas všadzi pro pindre. Putinenas cale kurke the čhona, kaj pen te dochuden odoj, kaj kamenas. Nasigeder pes dromarelas pro verdana, save cirdenas o guruva. E phuri daj, e Tereza, rado vakerel pal o kočos perdal o raja, savo cirdenas o graja. O Roma chasňarenas pro dromaripen o verdana, save cirdenas o graja. Leperel pre oda, sar andro verdan bešelas sakovar anglal u dikhelas pašal. Interesna dromeskere thana peske čitrarelas andre peskeri irka.

Jekh dives pes o Alex kidľa avri peskere papuha, le Antonoha, andro foros. Andro foros sas jarmokos u o Alex radisaľolas pro kolotočis. Dromarenas busoha the vilaňiha. Le Alexiske pes o drom bares pačisaľolas, dikhelas pro dromeskere verdana. Pačisaľonas pes leske o taksiki u phendľa peske, kaj te avela baro, ela taksikaris. Le papuha vakerenas pal oda, save dromeskere verdanenca dromaren o manuša. „Adadives na ča peskeri kolobeška the o bicigľa šaj chasňares pro dromaripen, no šaj chasňares the o busos, e mašina, o vilaňis, andro bareder fora the o metros, phendľa o papus Antonos.“



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Cestovanie kedysi a dnes



Alex žije na dedine. Má deväť rokov a prázdniny zvyčajne trávi u starých rodičov. Veľmi rád počúva rozprávanie starých rodičov, počúva príbehy z ich detstva, mladosti. Najradšej má rozprávanie o tom, ako ľudia cestovali. Nechce sa mu ani veriť, že kedysi dávno ľudia chodili všade pešo. Putovali celé týždne a mesiace, aby sa dostali tam, kam chceli. Neskôr sa cestovalo na povozoch ťahaných volským záprahom. Stará mama Terézia rada hovorí o kočoch ťahaných koňmi, na ktorých sa vozili páni. Rómovia využívali na cestovanie vozy s konským záprahom. Spomína na to, ako vždy sedela v prednej časti voza a sledovala okolie. Zaujímavé momenty z ciest si kreslila do svojho denníka.

Jedného dňa sa Alex vybral spolu so starým otcom Antonom do mesta. V meste bol jarmok a Alex sa tešil na kolotoče. Cestovali autobusom aj električkou. Alexovi sa cesta veľmi páčila, všímal si dopravu, dopravné prostriedky. Páčili sa mu najmä taxíky a rozhodol sa, že keď vyrastie, bude taxikárom. So starým otcom sa rozprávali o tom, ktorými dopravnými prostriedkami sa ľudia prepravujú. „Dnes okrem svojej kolobežky a bicykla môžeš použiť autobus, vlak, električku, vo väčších mestách aj metro, povedal starý otec Anton.“

# Dromeskero transportos/Cestná premávka

„So hin o metros?“ phučel o Alex. „Metros hin trastuno drom, džal pal o šini sar e mašina, no o šini džan te phuvakere tuneloha,“ phenel o papus. „Pro bareder droma dromaren o manuša eroplanoha, pal o paňi dromaren šifaha. Tu Alex, šaj avel, jekhvar tut kideha avri the pro drom andro vesmiris, kaj tut lidžala upre e kozmicko raketa. E phuri daj pes thođa andro vakeriben u phendā le Alexiske: „Kaj te aves lačno taksikaris, kampil tuke te prindžarel dromaripnaskere pravidli, vašoda tajsa džaha pro čhavorikano dromaripnaskero ihriskos.“

O Alex le bare užaripnastar našti zasufa. Mek ča sar tosara uštifa upre, mindar denašelas pal e baba: „Babo, kana imar džaha?“ „Av užardo, čhavo miro. Neksigeder tuke vareso phenava pal oda, so hin o dromaripnaskere pravidli.“ U e baba achalařel avri: „Kaj te na avel bordelis, o manuša likerem varesave pravidli. The khere, the andre sikhadi kampil amenge te dolikerel varesave pravidli. Džanes peske te sikhavel, kaj andre sikhadi bi sako peske kerdahas, so bi kamlahas?“ „Talam bi nič na sikhlonas?“ kamel te achalol o Alex. „He, avka hin,“ phenel e baba. „O pravidli gondoline avri godaver manuša, kaj te avel savoro pro than. The andro dromaripen kampil ajse pravidli. Le šoferenge kampil te džanel pal savi sera kampil te phirel pal o drom le dromeskere verdaneha. Sar sigutnes šaj džan, ko kaske del anglipen, sar pes kampil te likerel le šoferiske pro kerekakero drom. Avka, sar o čhave phiren andre sikhadi, avka the o avelutne šofera phiren andre sikhadi perdal o šofera. Ode sikhlol te šoferinel o motoris, te prindžarel dromaripnaskere znački the te sikhlol dromaripnaskere pravidli, save kampil te dolikerel le šoferenge, le phirutnenge the le biciglistenge. Avka, Alex, imar akana šaj džas pro čhavorikano dromaripnaskero ihriskos.“



## Phučibena the keribena

- 1 Rode andro tekstos dromeskere verdana, savenca pes dromarelas varekana the savenca pes dromarel akana.
- 2 Phen. Save dromeskere verdanenca dromarelas o Alex andro foros?
- 3 Te kamel o Alex te avel lačno taksikaris, save pravidli leske kampil te džanel? Rode avri andro tekstos.

# Dromeskero transportos/Cestná premávka

---

„Čo je to metro?“ pýta sa Alex. „Metro je vlastne železnica, ide po koľajniciach ako vlak, ale koľajnice vedú podzemným tunelom,“ hovorí starý otec. „Na dlhé cesty ľudia cestujú lietadlom, po vode sa cestuje loďou. Ty, Alex, sa možno vyberieš aj na cestu do vesmíru, kde ťa vynesie kozmická raketa.“ Stará mama sa zapojila do tejto debaty a oznámila Alexovi: „Aby si bol dobrým taxikárom, musíš poznať pravidlá cestnej premávky, preto pôjdeme zajtra na detské dopravné ihrisko.“

Alex nemohol od veľkého očakávania ani zaspáť. Len čo sa ráno zobudil, hneď bežal za starou mamou: „Stará mama, kedy už pôjdeme?“ „Buď trpezlivý, vnúčik môj. Najskôr si niečo povieme o tom, čo sú to pravidlá cestnej premávky.“ A stará mama vysvetľuje: „Aby nebol neporiadok, ľudia sa riadia určitými pravidlami. Aj doma, aj v škole musíme dodržiavať isté pravidlá. Vieš si predstaviť, že by si v škole každý robil, čo sa mu zapáči?“ „Asi by sme sa nič nenaučili?“ snaží sa pochopiť Alex. „Veru tak,“ hovorí stará mama. „Pravidlá vymysleli múdri ľudia, aby bol poriadok. A v doprave musia fungovať tiež. Vodiči potrebujú vedieť, po ktorej strane vozovky sa jazdí. Aká rýchlosť je povolená, kto komu dáva prednosť, ako sa má správať vodič na kruhovom objazde. Tak ako deti chodia do školy, tak aj budúci vodiči chodia do autoškoly. Tam sa učia riadiť auto, spoznávajú dopravné značky a učia sa pravidlá cestnej premávky, ktoré musia dodržiavať všetci jej účastníci – vodiči vozidiel, ale i chodci a cyklisti. Tak, Alex, teraz je už čas, aby sme sa vybrali na detské dopravné ihrisko.“



## Otázky a úlohy

- 1 Vyhládaj v texte dopravné prostriedky, ktorými sa cestovalo kedysi a ktorými sa cestuje dnes.
- 2 Vymenuj dopravné prostriedky, ktorými cestoval Alex do mesta.
- 3 Na to, aby bol Alex dobrým taxikárom, ktoré pravidla musí ovládať? Odpoveď vyhládaj v texte.

# Dromeskero transportos/Cestná premávka



Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Semafor

Čo to stojí za panáka?  
Križovatku to pretína.  
Aha, to je semafor  
s čiarami sa prelína.

Aha, už je oranžová,  
hlási: Priprav sa!  
Na zelenú smelo poskoč,  
na druhu stranu vydaj sa.

Ferko na kolobežke uháňa,  
ku križovatke sa ponáhľa.  
Zastane a pozerá sa,  
červená svieti a jagá sa.

Starej mame dieťa utekalo,  
na križovatke nezastalo.  
Odrazu na zebre už stojí,  
nepohne sa, plače a obzrieť sa bojí.

Zrazu svieti červená,  
autá ostanú stáť.  
Ferko sa rozbehne a už ho má,  
starej mame ho odovzdá.



## Otázky

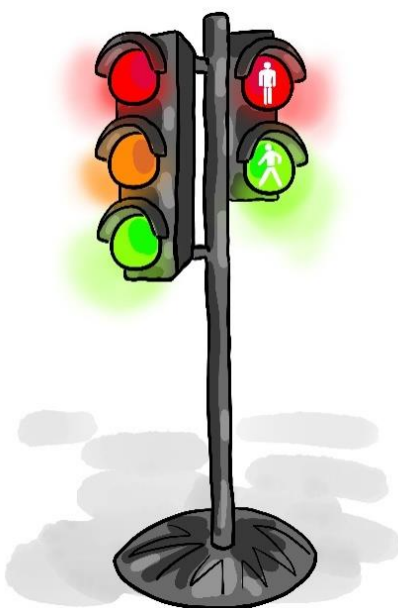
1. Aké farby sú na semafore?
2. Ako sa volá chlapec v básni?



Prečítajte text.

## Cestná premávka

Chodci sa nesmú pohybovať po vozovke. Chodia po chodníkoch alebo po ľavej krajnici. Mimo obce sa pohybujú chodci po ľavej strane cesty. Medzi chodcov sa rátajú: ľudia, ktorí tlačia kočík alebo invalidný vozík, ľudia na invalidnom vozíku, ľudia, ktorí tlačia bicykel.



## Útvary chodcov:

- je organizovaná skupina chodcov, napríklad organizovaná skupina detí, ktoré navštevujú povinnú školskú dochádzku. Skupina detí ide po chodníku po pravej strane vo dvojiciach. Za zníženej viditeľnosti musí byť organizovaný útvar chodcov označený vpredu po oboch stranách neoslňujúcim bielym svetlom a vzadu takisto po oboch stranách červeným svetlom.

## Semafor pre chodcov

- Signál (panáčik) červenej farby – pre chodca tento signál znamená „Stoj!“
- Signál (panáčik) zelenej farby – pre chodca znamená tento signál „Voľno“.

## Semafor pre vodičov

- Signál červenej farby – pre vodiča tento signál znamená „Stoj!“. Vodič musí zastaviť pred križovatkou.
- Signál oranžovej farby – pre vodiča tento signál znamená „Čakaj“.
- Signál zelenej farby – pre vodiča tento signál znamená „Voľno“. Ak na križovatke svieti signál „Voľno“, vodič smie pokračovať v jazde pri dodržaní pravidiel cestnej premávky.



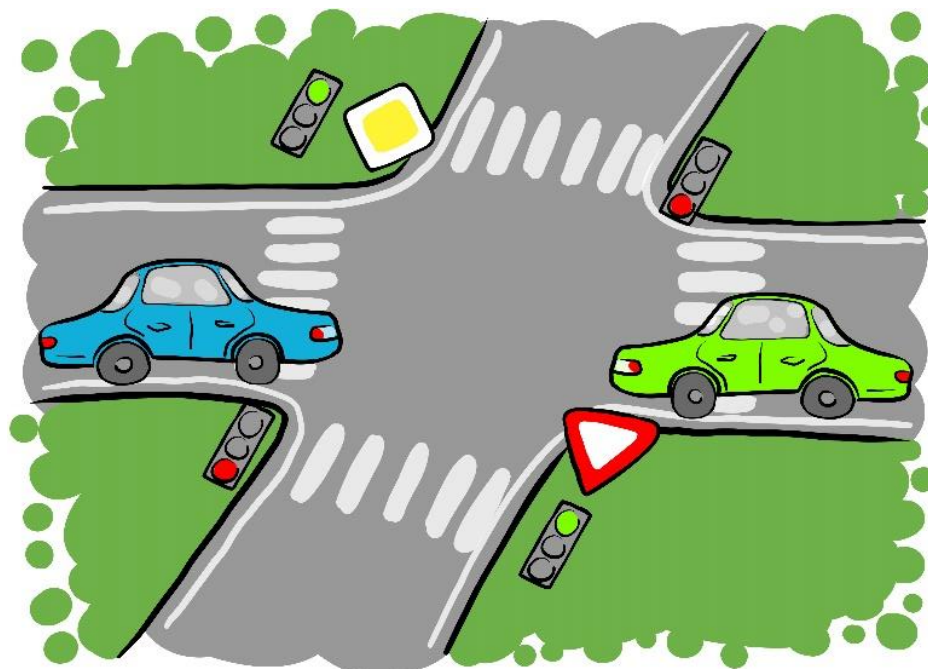
## Priechod pre chodcov

Na priechoch pre chodcov sa chodí vždy vpravo - najviac dvaja vedľa seba.

## Povinná výbava bicykla/cyklistu

- predné a zadné brzdy,
- zadné odrazky (červené),
- predné odrazky (biele),
- oranžové odrazky (na pedáloch a v lúčoch kolies),
- prilba,
- pri zníženej viditeľnosti poriadne pozri a až potom prejdi.

## Križovatka



Križovatka je miesto, v ktorom sa cesty pretínajú, alebo spájajú. Za križovatku sa nepovažuje vyústenie poľnej cesty ani lesnej cesty na inú cestu.

Na križovatke sa môže nachádzať semafor, ktorý riadi dopravu pre vodičov, ale aj pre chodcov či cyklistov. Na križovatke sa taktiež nachádzajú rôzne dopravné značky, ktoré môžu vodičov, ale aj chodcov či cyklistov informovať, zakazovať, prikazovať. Existujú aj výstražné značky. Križovatka s riadenou premávkou môže byť riadená svetelnými signálmi alebo príslušníkom polície.

## Základné pravidlá bicyklovania

Tak ako vozidlá musia mať povinnú výbavu, tak aj bicykle musia spĺňať určité podmienky, aby mohli cyklisti bezpečne vyraziť na cesty. Účinné brzdy, odrazové sklá, prilby a reflexné prvky sú veľmi dôležité.

Cyklisti jazdiaci po krajnici alebo po okraji vozovky musia ísť jednotlivo za sebou. Dvaja cyklisti vedľa seba môžu ísť len po cestičke pre cyklistov, a to len vtedy, ak tým neobmedzujú a neohrozujú ostatných účastníkov cestnej premávky. Za zníženej viditeľnosti musia mať cyklisti na sebe viditeľne umiestnené reflexné prvky alebo oblečený reflexný bezpečnostný odev.

# Dromeskero transportos/Cestná premávka



## Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Kto je účastníkom cestnej premávky?
2. Ktoré semaforey poznáme?
3. Keď chcem prejsť cez priechod pre chodcov, akej farby musí svietiť panáčik na semafore?
4. Ako je na ceste označený priechod pre chodcov?
5. Čo všetko musí mať cyklista na bezpečnú jazdu bicyklom?



## Slovíčka

- o dromaripen - *doprava*
- o signalos - *signál*
- e značka - *značka*
- o maľakero drom - *poľná cesta*
- o vešuno drom - *lesná cesta*
- o phirutno - *chodec*
- o šoferis - *vodič*
- o biciglistas - *cyklista*
- o motoris - *auto*
- e bicigla - *bicykel*
- o drom - *cesta*
- o phirado - *chodník*
- drom perdal o phirutne - *priechod pre chodcov*
- o semaforis - *semafor*
- e arakhađi prilba - *ochranná prilba*
- e čačo sera - *vpravo*
- e balogno sera - *vľavo*
- o pravidlos - *pravidlo*
- o dromeskeripen - *cestovanie*
- o transportos - *premávka*
- o dromaripnaskero šinguno - *dopravný policajt*
- o dromaripnaskere maškaripena - *dopravné prostriedky*



# Dromeskero transportos/Cestná premávka



Vypracujte úlohy.

## 1. Pravidlá, ktoré má poznať správny chodec:

Doplň správne slová zo zátvorky (vyznačenom priechode, pravej strane, ľavej strane).

1. Cez cestu prechádzam vždy po .....

2. Cyklisti jazdia vždy po .....

3. Po ceste chodím vždy po .....

## 2. Kto ich riadi? Spoj slová správne.

loď	pilot
vlak	cyklista
bicykel	vodič
auto	rušňovodič
lietadlo	kormidelník

## 3. Rozdeľ dopravné prostriedky podľa typu dopravy:

električka, loď, vzducholod', metro, čln, lietadlo, helikoptéra, ponorka, vlak, trolejbus, motocykel, automobil

Letecká doprava:

- 1.
- 2.
- 3.

Železničná doprava:

- 1.
- 2.
- 3.

Vodná doprava:

- 1.
- 2.
- 3.

Cestná doprava:

- 1.
- 2.
- 3.

# Dromeskero transportos/Cestná premávka

4. Dopln do tajničky slová z rámčeka a objavíš dopravný prostriedok, ktorý využívajú cyklisti.

semafor, brzdy, značka,  
policajt, autobus, cesta,  
križovatka

					U									
			R											
							T							
			D											
					A								R	
		P												

5. Nájdi v tajničke dopravné prostriedky:

**kamión, autobus, motorka, lietadlo, vlak, loď, karavan.**

**Pohybuj sa dvomi smermi ←→.**

**Zo zostávajúcich písmen ti vznikne názov dopravného prostriedku. Ktorý dopravný prostriedok je to?**

K	A	M	I	Ó	N	P	A
R	S	U	B	O	T	U	A
M	O	T	O	R	K	A	N
O	L	D	A	T	E	I	L
V	L	A	K	Í	Ď	O	L
K	A	R	A	V	A	N	K

# Miro them/Moja krajina



*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## Miro them



Džanav pal jekh them, savo pes tumenge pačisaľola, savo hin bares šukar u hin les but barvalipena, pal savore te kamľomas akana te vakerel, ta talam the phure manušeske imar ačhiľomas. Ada them hin miro them, miro kherutno than, odoj, kaj man sakovar cirdel, kana som avrether the kamiben man nane, ada kamiben man khere užarel la phuterďa angaľaha. O phiriben pal o amare veša, pal o šukar plaji, save pes hazden kijo upripen, save šegitinen le bizerakerenge the nasvalenge, o phiriben pal o riti the mali, save bajinen pal amaro chaben, save na den te merel le čhavenge, oda hin miro kherutno than, šukar bijo maribena the pharipena.

Pal calo them žuže leňa čuľon, plajiskere leňa, phandle paňa, paš save sako jilo radisaľol, ale sizne paňestar, savo čuľol prekal amaro them u khosel le manušenge o apsa la čirlatune vachtoskera dukhatar, pherďarel le manušengere jila the voďa zoraha, kaj te birinen avri savore dživipnaskere probi, oda hin mire thaneskero džido paňi. Oda khamoro džal žužone tatrangere luftoha. The o luftos hino adaj naačarutno, žužo sar cikno čhavoro peskera voďaha. Sako les šunel, no vašoda na ačaľol, oda luftos leske e godi žužarel u o manuš, sar te bi avelas dino pale andro dživipen.

U palis avela ko dojekh manuš korkoro o čhon, raťakero raj, te mangel lači rat the šukar sunora, mek the bičhavela o čerčeňora, kaj te arakhen savore čhavoren. Ada hino miro kherutno than, čudoskero than, savore so andre ada them dživen, hine bachtale angeli, miro than hino cikno rajos pre Phuv.

# Miro them/Moja krajina



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Moja krajina



Viem o jednej krajine, ktorá vás očarí, ktorá je nádherná a má plno bohatstiev, o ktorých, keby som chcel hovoriť, tak by som sa starcom stal. Tá krajina je vlast' moja, môj rodný kraj, tam, kde ma vždy ťahá, keď som preč a lásky nemám, tá láska ma doma čaká s otvorenou náručou. Prechádzka po našich lesoch, po krásnych horách, ktoré sa týčia k nebesiam, ktoré pomáhajú slabým a chorým, prechádzka po lúkach a poliach, ktoré sa starajú o našu obživu, ktoré nedajú umrieť deťom, to je môj rodný kraj, krásny bez vojen a žiaľu.

Po celej krajine čisté rieky tečú, horské bystriny, jazierka a plesá, pri ktorých každé srdce plesá od radosti, od tej panenskej vody, ktorá tečie cez našu krajinu a stiera ľuďom slzy od bolesti dávnych čias a napája ich čistotou srdca, duše i mysle, aby boli schopní odolať ďalším skúškam života, to je živá voda môjho kraja. To slniečko prechádza čírym vzduchom tatranským. Aj vzduch je tu výnimočný, čistý ako malé dieťa svojím duchom. Každý ho cíti, no pritom nevníma, ten vzduch mu myseľ očistí a človek akoby bol znovuzrodený.

A potom príde ku každému sám mesiac, pán nocí, popriať dobrú noc a pekné sničky, dokonca i pošle hviezdičky, aby ochraňovali všetky detičky. To je môj rodný kraj, kraj zázračný, no všetkým, čo v ňom žijú, sú šťastní anjeli, môj kraj je malý raj na zemi.

# Miro them/Moja krajina



## Keribena

- 1 Phen, so tut nekbuter interesinelas andro tekstos pal miro them.
- 2 Rode andro tekstos pal miro them le autoriskero šerutno gindipen.
- 3 Irin peskero tekstos pal tiro kamaduno than.

### Lošalipen andal o kheliben, lošalipen andal o čaladipen

*(O leperiben čirlatuno kheluvňakero)*

Čačas igen rado khelav. Paš o vistupinipena butvar das buŕi sar športovca – chasňaras savore masa. Pro agor das o asaviben the chudas o aplausis the lošalipen le manušendar. The palikeriben vaš adi šunde na geľom andal o khelibnaskero kerekos. Sar khelibnaskeri dromaravas so ča calo Slovačiko the pašalune thema. Pal dojekh sera amen pen arakhľam la paťavibnaha the bachtaha. Oka vachtaskero berš pro festivalis Vychodnate amenge diňa o aplausis trin ezera dikhavne manuša/jakhavne. Oda hin čačas nabisterdo predžidipen.



# Miro them/Moja krajina



## Úlohy

- 1 Opíš, čo ťa v texte o mojej krajine najviac zaujalo.
- 2 Vyhľadaj v texte hlavnú myšlienku autora.
- 3 Napíš vlastný text o tvojej najobľúbenejšej krajine.

### **Radosť z tanca, radosť z pohybu**

*(Spomienka bývalej tanečnice)*

Naozaj veľmi rada tancujem. Pri vystúpeniach často podávame výkony ako športovci: zapájame všetky svaly. Nakoniec pridáme úsmev a dostaneme odmenu – potlesk a radosť divákov. Aj vďaka týmto pocitom som z tanečného krúžku neodišla. Ako tanečnica som precestovala takmer celé Slovensko a okolité krajiny. Všade sme sa stretávali s uznaním a úspechom. Minulý rok na festivale vo Východnej nám tleskalo tritisíc divákov. To je naozaj nezabudnuteľný zážitok.



# Miro them/Moja krajina



Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Letom svetom

Tá naša zem je veľmi rôznorodá,  
pohľad z lietadla ti za pravdu dá.

Veľa hôr, skalnatých kopcov,  
končiarov končiacich  
kdesi až za polárnou nocou.

Moria sa trbliecu v odrazoch slnka,  
na oceánoch sa prevalí vlnka.

To sa veľryby naháňajú,  
dobrý pocit zo slobody majú.  
Potom už všetko belobou svieti,  
nad Antarktídou lietadlo letí.  
Pohľad z okna lietadla je biely,  
ako ten ľadový medveď v cieli.

Trochu si zdriemnete, keď tu zrazu –  
odleteli ste už z toho mrazu.  
K oblohe sa mrakodrapy derú,  
hľadíte na ne, je vám veru.

Telo sa trasie,  
lietadlo pristáva po dlhšej trase.  
Keď znovu vzlietnete nad vrcholky hôr,  
ocitnete sa niekoľko metrov  
nad morom.

Pozeráte sa na krásnu zem našu,  
kde lúky, lesy, háje, polia  
čakajú na vlahu z blízkeho okolia,  
aby si zvieratá našli čerstvú pašu.

Ovce, kozy a kravy sa na kopcoch pasú,  
venujú sa krme za slnečného jasu.  
Na večer bačovia zvieratá podoja,  
a mlieko odvezú do krásneho údolia.  
Tam vyrobia mlieko, maslo, syry,  
aby sme sa výdatne nakrmili.

Klasy, kukurice klátiace sa v poli,  
núkajú nám svoje sladké plody,  
na salašoch zasa bačovia milí,  
snažia sa z mlieka vyrobiť ovčie syry.

Hospodári na úbočiach vinič pestujú,  
z neho dobré vínko pripravujú.  
Živočíšna výroba zvieratá spracováva,  
naš život lepším sa tým stáva.



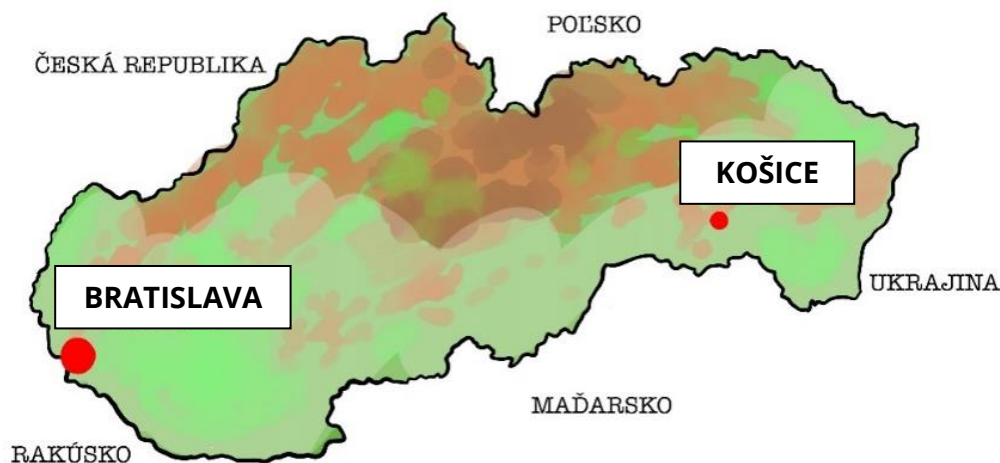
## Otázky a úlohy

- 1 Nájdi a vypíš z básne slová, ktoré súvisia s krajinou, v ktorej žiješ.
- 2 Čo sa snažia bačovia vyrobiť z mlieka?

# Miro them/Moja krajina



Prečítajte text.



## Orientácia na mape Slovenska

Mapa je zjednodušený a zmenšený obraz časti zemského povrchu. Mierka mapy vyjadruje toto zmenšenie. Legenda obsahuje vysvetlenie významu znakov na mape.

### Mapa a farby

Modrá farba na mape znázorňuje rieky, jazerá, vodné nádrže, priehrady. Biela farba znázorňuje ľadovce. Zelená farba znázorňuje krajiny s nadmorskou výškou menšou ako 200 metrov nad morom. Hnedá farba znázorňuje vysoko položené miesta a tmavo-hnedá najvyššie pohoria.

### Druhy máp:

*Geografická mapa* – znázorňuje svet, alebo jednotlivé časti sveta.

*Turistická mapa* – podrobnejšie zobrazuje malú časť krajiny. Má symboly, ktoré označujú zaujímavé miesta v určitej oblasti.

*Cestná mapa (automapa)* – používame na orientáciu na cestách. Rôzne druhy ciest majú odlišné farby, cesty sú očíslované.

*Panoramatická mapa* – zobrazuje danú oblasť z vtáčej perspektívy.



# Miro them/Moja krajina



Na Slovensku máme množstvo kultúrnych pamiatok. V niektorých obciach, napríklad v Polomke a Heľpe, ľudia doteraz udržiavajú ľudové zvyky. Každý rok sa v Heľpe konajú Horehronské slávnosti. Z folklórnych festivalov môžeme spomenúť Horehronské dni spevu a tanca v Heľpe, folklórny festival Východná. Ľudová kultúra sa môže pýšiť svojim jedinečným hudobným nástrojom, ktorý sa nazýva fujara. Slovenské skanzeny ponúkajú množstvo kultúrnych programov. V skanzenoch môžeme spoznať rôzne staré remeslá, folklórne tradície a kultúru. Tak isto môžeme navštíviť hrady, zámky, kaštiele. Napríklad v Modrom Kameni je veľmi zaujímavé múzeum bábkarských kultúr a hračiek.

Na strednom Slovensku máme dve vodné nádrže, Liptovskú Maru a Oravskú priehradu. Na východnom Slovensku je to Zemplínska šírava. Sú to najväčšie vodné nádrže na Slovensku.

V každej krajine sú pamiatky z minulosti, ktoré tvoria súčasť jej histórie. Dokumentujú majstrovstvo jej obyvateľov. Na Slovensku je veľa hradov, zámkov, kostolov. Najznámejšie historické mesto je Banská Štiavnica. Pamiatkovou rezerváciou ľudovej architektúry je Vlkolínec. Kultúrnou pamiatkou je Spišský hrad, ktorý sa pýši aj pamiatkami z blízkeho okolia, ako sú Spišské Podhradie a Spišská Kapitula. Medzi národné kultúrne pamiatky patria, napríklad hrad Devín, Národný cintorín v Martine, Dóm svätej Alžbety v Košiciach.

## **Produkty vyrobené na Slovensku**

Na Slovensku máme veľa produktov, ktoré sú typicky slovenské. Najznámejšie výrobky, ktoré sa u nás vyrábajú, je tvaroh, maslo, syr, mlieko, jogurty, bryndza, syrové korbáčiky. Všetky tieto výrobky nájdete v našich obchodoch a vyvážajú sa aj do iných štátov.

# Miro them/Moja krajina

## Ľudová kultúra

Ľudová kultúra tvorí samostatnú časť kultúry každého národa. Hudba, piesne, zvyky, tance a ďalšie duchovné výtvy sú označované ako folklór. Žijú najmä vďaka folklórnym skupinám. Východiskom tvorby boli potreby všedného dňa (udalosti v živote a práca). Základnou funkciou je úžitkovosť a krása. Hlavné zamestnania boli roľníctvo, pastierstvo. Potom domáca výroba, ako je drotárstvo, plátenníctvo, voskárstvo, hrnčiarstvo, spracovanie vlny a rohoviny boli prevažne práce, ktoré vykonávali muži. Čipkárstvo, paličkovanie, ľudová výšivka boli činnosti, ktorým sa venovali predovšetkým ženy.

Tradičná ľudová kultúra sa spravidla odovzdáva z generácie na generáciu, a to najmä ústnym podaním. Predstavuje systém hodnôt, v ktorom sa uchováajú praktické skúsenosti zo života. Tvorcami ľudovej kultúry boli nadaní jednotlivci, ktorí získavali potrebné vedomosti a zručnosti buď v rámci výchovy v rodine, alebo v cechoch či dielňach.



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Čo je mapa? Čo znázorňujú farby na mape?
2. Ktoré druhy máp poznáte?
3. Ktorý hudobný nástroj je charakteristický pre slovenskú ľudovú kultúru?
4. Ktoré najznámejšie kultúrne pamiatky poznáte?
5. Ktoré najznámejšie výrobky sa vyrábajú na Slovensku?
6. Ktoré duchovné výtvy zahŕňa folklór?



### Slovíčka

- o veša-paňa - *príroda*  
o kulturakero leperiben - *kultúrna pamiatka*  
o burkos - *hrad*  
e historija - *história*  
o vastkerdīpen - *remeslo*  
o bašaviben - *hudba*  
o chartas - *kováč*  
o lavutaris - *muzikant*  
o khudo - *košík*  
e mapa - *mapa*  
o plaj, o heđos - *vrch*  
o phandlo paňi - *jazero, pleso*  
e len - *rieka*  
e haca - *vodná nádrž*

# Miro them/Moja krajina

e tradicija – *tradícia*  
o sikhľipen – *zvyk*  
o historikano foros – *historické mesto*  
o folkloris – *folklór*  
o muzejumos – *múzeum*  
o skanzemos – *skanzen*



## Vypracujte úlohy.

### 1. Spoj správne, čo znázorňujú mapy.

Znázorňuje svet, alebo jednotlivé časti sveta.

Podrobnejšie zobrazuje malú časť krajiny.

Používa sa na orientáciu na cestách.

Zobrazuje danú oblasť z vtáčej perspektívy.

Turistická mapa

Geografická mapa

Panoramatická mapa

Cestná mapa

### 2. Napíš, čo znázorňujú farby na mape. Vypíš z textu.

Modrá farba \_\_\_\_\_

Biela farba \_\_\_\_\_

Zelená farba \_\_\_\_\_

Hnedá farba \_\_\_\_\_

# Miro them/Moja krajina

3. Vyrieš tajničku. Doplň do tajničky slová z rámčeka.

folklór, legenda, skanzen, festival, zámok,  
obyvatelia, kultúra, jazero, pohorie

			T				
	U						
			K				
	Y						
				O			
G							
							N
				Ó			
	H						

Názov našej krajiny je \_\_\_\_\_

## Poznámky

- *Fujara je slovenský ľudový drevený dychový nástroj. Používali ju pastieri na holiach pri pasení oviec a pri rôznych slávnostných aj smutných udalostiach.*
- *Najzachovalejšou rezerváciou ľudovej architektúry na Slovensku je skanzen Vlkolíneec. Viete, kde ho môžeme nájsť? Vyhľadajte na mape.*
- *Najznámejšie priehrady na Slovensku sú Liptovská Mara, Oravská priehrada, Zemplínska šírava. Ktoré ďalšie priehrady poznáte?*

4. Nájdi v tajničke tieto slová:

**maslo, tvaroh, korbáče, parenica, bryndza. Pohybuj sa dvomi smermi ←→.**

**Zo zostávajúcich písmen ti vznikne názov najznámejšieho slovenského jedla.**

M	A	S	L	O	H	A	L
U	Š	H	O	R	A	V	T
K	O	R	B	Á	Č	E	K
A	C	I	N	E	R	A	P
B	R	Y	N	D	Z	A	Y



*Pregenen o tekstos the odphenen pro phučhibena.*

## Sar pes e Matilda „prindžardá“ la Evropakera unijaha



E Matilda sas le dadeha andro foros pro urados te vibavinel neve dokladi. Dikhľa na ča slovačiko fana, no the aver belavo fana le somnakune čercheňenca. „Savi hiňi adi belavo fana le čercheňorena šukar! Save themes hin ajsi fana?“ „Oda hin Evropakera unijakeri fana, Matilda,“ vakarel o dadoro. E Matilda hiňi phučerđi: „Soda hin Evropakeri unija?“ O dadoro achaľarel avri: „Evropa hin buter themengero jekhetano kher. Sakone themes hin peskeri fana, peskero šerutno foros, peskeri historija, sikhľipena the tradiciji. Sakone themes hin peskeri čhib, savaha pes o manuša dovakeren. E Evropakeri unija hiňi le Evropakere themengero jekhetaňiben u hin les peskeri fana. E fana hiňi la Evropakera unijakero simbolos u paše mek simbolizinel Evropakero jekhetaňiben. Oda pre belavo fana sikhavel e kereka le dešuduj somnakune čercheňenca. O čercheňa simbolizinen savore Evropakeri naciji. Mek simbolizinen jekhetaňibnaskere ideali (jekhetano drom), jekhetano ažuťipen the namariben maškar o manuša andre Evropa. Evropakeri unija kerel savoro perdal oda, kaj o dživipen te avel feder.“

# Evropakeri unija/Európska únia



Prečítajte text a odpovedzte na otázky.

## Ako sa Matilda „zoznámila“ s Európskou úniou



Matilda bola s oteckom na mestskom úrade vybavovať nové doklady. Všimla si, že okrem slovenskej vlajky vidí aj modrú vlajku so zlatými hviezdami. „Aká je tá modrá vlajka s hviezdikami pekná! Ktorý štát má takú vlajku?“ „To je vlajka Európskej únie, Matilda,“ hovorí otecko. Matilda je zvedavá: „Čo je to Európska únia?“ Otecko vysvetľuje: „Európa je spoločným domovom viacerých štátov. Každý z nich má svoju vlajku, svoje hlavné mesto, svoju históriu, zvyky a tradície. Každý štát má svoj vlastný jazyk, ktorým sa ľudia dorozumievajú. Európska únia je zoskupenie štátov Európy a má tiež svoju vlajku. Vlajka je symbolom Európskej únie a zároveň symbolizuje jednotu Európy. Tvorí ju kruh z dvanástich zlatých hviezd na modrom pozadí. Hviezdy symbolizujú všetky národy Európy. Symbolizujú taktiež ideály jednoty (spoločný cieľ), vzájomnej pomoci a mieru medzi ľuďmi v Európe. Európska únia sa mnohými spôsobmi snaží robiť život lepším.“

# Evropakeri unija/Európska únía

„U so savoro kerel e Evropakeri unija, kaj o dživipen te avel feder?“ phučel e Matilda. „Phenas andro dživipnaskero pašalipen. O dživipnaskero pašalipen pes cirdel ko savore manuša. Vašoda savore themenge kempel te kerel jekhetani bući, sar te arakhel o dživipnaskero pašalipen. Kempel lenge te dolikerel but pravidli the zakoni, kaj pes o veša-paňa the o dživipnaskero pašalipen te arakhel the te likerel žužo perdal avelutne generaciji.“ „Duminav, kaj oda hin lačhes,“ phenel e Matilda.

O dadoro vakerele dureder: „Džanes, sar pes vičinen o love, savenca pořinas andre bota?“ „No sem euro, dadoro! Tu ada na džanes?“ asal e Matilda. „Džanav, Matilda, aľe tu talam na džanes, kaj andro dojekh Evropakera unijakere thema šaj pořines le euroha. Na furt sas avka. Varekana sas sakone themes peskere love. No jekhetane love keren lokeder e bući, o dromaripen, no the o cinkeriben andro Evropakera unijakere thema. Dikh, sikhava tuke o euros. Pre jekh sera hin o čitro, savo simbolizinel o them, khatar hino o euros. Ada euros hin andal o Ňemciko. Dujto evroskeri sera hiňi andro savore thema jekh.“ „Dikhľom,“ phenel e Matilda, sar dromarahas pro Čechiko, aňi na džanľom kana pregeľam prekal e hraňica.“ „Oda hin aver amaro lačhiben, bo amaro them hino andre Evropakeri unija,“ phenel o dadoro. „O manuša, save dživen andro Evropakera unijakero them, šaj biphandles dromaren, dživen, keren bući, vaj the sikhľon andro savo ča kamen aver Evropakera unijakero them. E Evropakeri unija lokisarel o dromaripen jekhe themestar andro aver them.“ „Som rado, kaj šaj dživav andre Evropakeri unija,“ radisaľol e Matilda, te kamava, šaj sikhľuvav the andre Ňemciko, vaj andre varesavo aver them.“



## Phučibena

- 1 Phen, so hin e Evropakeri unija?
- 2 Sar dičhol avri e Evropakera unijakero flagos?
- 3 Sar šigitinel e Evropakeri unija te federisarel le manušengero dživipen?
- 4 Sar pes vičinel o jekhetane love andre Evropakeri unija the sar oda šigitinel le manušenge?
- 5 Sar dičhol avri e evropakeri churďi?
- 6 Save hine lačhipena le manušen, save dživen andro them, savo hino andre Evropakeri unija?

# Evropakeri unija/Európska únia

---

„A ako sa nám snaží Európska únia robiť život lepším?“ pýta sa Matilda. „Napríklad v oblasti životného prostredia. Životné prostredie sa týka nás všetkých. Preto všetky štáty musia spolupracovať pri ochrane životného prostredia. Musia dodržiavať mnohé pravidlá a zákony, aby sa príroda a životné prostredie chránilo a udržiavalo čisté pre ďalšie generácie.“ „Myslím, že tak je to správne,“ hovorí Matilda.

Otecko pokračuje: „Vieš, ako sa nazývajú peniaze, ktorými platíme v obchode?“ „No predsa euro, otecko! Ty to nevieš?“ smeje sa Matilda. „Viem, Matilda, ale ty možno nevieš, že ak sa vyberieš za hranice Slovenska, vo všetkých štátoch Európskej únie môžeš platiť eurom. Nie vždy to tak bolo. Kedysi mal každý štát svoju vlastnú menu, vlastné peniaze. Používanie spoločnej meny uľahčuje podnikanie, cestovanie, ale aj nakupovanie v krajinách Európskej únie. Pozri, ukážem ti eurovú mincu. Na jednej strane mince je obrázok, ktorý symbolizuje štát, odkiaľ minca pochádza. Táto tu je z Nemecka. Druhú stranu mince majú všetky štáty rovnakú.“ „Všimla som si,“ hovorí Matilda, „že keď sme cestovali do Česka, ani som nevedela, kedy sme prešli cez hranice.“ „To je ďalšia výhoda, ktorú nám prinieslo členstvo v Európskej únii,“ hovorí otecko. „Ľudia, ktorí žijú v krajine, ktorá je súčasťou Európskej únie, môžu slobodne a voľne cestovať, žiť, pracovať alebo aj študovať v ktoromkoľvek štáte Európskej únie. Európska únia uľahčuje pohyb z jednej krajiny do druhej.“ „Som rada, že môžem žiť v Európskej únii,“ teší sa Matilda, „keď sa rozhodnem, môžem študovať trebárs v Nemecku alebo v hociktorom inom štáte.“



## Otázky

- 1 Povedz, čo je Európska únia?
- 2 Ako vyzerá vlajka Európskej únie?
- 3 Ako pomáha Európska únia zlepšiť život ľudí?
- 4 Aká je spoločná mena Európskej únie a ako to pomáha ľuďom?
- 5 Ako vyzerá eurová minca?
- 6 Aké sú výhody ľudí, ktorí žijú v členskom štáte Európskej únie?





Prečítajte báseň a odpovedzte na otázky.

## Európska únia

Únia sa vytešuje,  
že Slovensko zastrešuje.  
Zároveň nám však pomôže,  
keď už naša vláda nemôže.



Poskytne nám pôžičku na platy,  
nové projekty, opravy ciest a nové vlaky,  
pomôže pri kúpe električiek, autobusov,  
ktoré sú pri preprave ľudí v meste dušou.

Keď potrebujeme, tak nás istí,  
pomáha, keď nás ničia živly,  
povodne, rozsiahle požiare lesa,  
modernú techniku nám rýchlo dodá.



Stále musíme stavať nové a moderné budovy,  
staré zbúrať v zmysle obnovy,  
čerpáme preto z fondov EÚ,  
nečakáme, až sa táto možnosť minie.



## Otázky

- 1 Povedz, o čom sa rozpráva v básni Európska únia?
- 2 V čom nám pomáha Európska únia?

# Evropakeri unija/Európska únia



Prečítajte text.



Európska únia (skratka EÚ) je zoskupenie štátov, ktoré k roku 2023 tvorí 27 štátov s celkovým počtom 437 miliónov obyvateľov. Medzi krajiny Európskej únie patria: Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Írsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Taliansko.

Európska únia sa zaoberá najmä:

- zachovaním mieru a slobody,
- ochranou práv a záujmov členských štátov Európskej únie,
- zlepšením životných, pracovných a sociálnych podmienok ľudí z krajín Európskej únie,
- ekonomickým rozvojom a vyrovnávaním rozdielov medzi rôznymi štátmi,
- zavedením jednotnej meny euro v krajinách Európskej únie,
- rozširovaním Európskej únie o nové krajiny.

Vedeli ste o tom, že Európska únia v roku 2012 získala *Nobelovu cenu za mier*? Toto veľké ocenenie získala za aktivity v oblasti zachovania mieru v Európe.

Európska únia sa usiluje o to, aby v jej krajinách nevypukli vojny. Navrhuje a prijíma také opatrenia, aby ľudia mali dobrý život, rešpektovali sa navzájom a zaobchádzalo sa s nimi spravodlivo.

# Evropakeri unija/Európska únia

Vyrieš tajničku. Vyhľadaj v nej tieto slová: platiť, študovať, cestovať, pracovať, bývať. Pohybuj sa dvomi smermi  $\longleftrightarrow$ . Zo zostávajúcich písmen doplň vetu.

Európska únia umožňuje voľný \_\_\_\_\_ osôb.

P	L	A	T	I	Ť	P	O
Ť	A	V	O	D	U	T	Š
C	E	S	T	O	V	A	Ť
Ť	A	V	O	C	A	R	P
B	Ý	V	A	Ť	H	Y	B

## Dôležité inštitúcie Európskej únie

Európsku úniu riadia štyri hlavné inštitúcie: Európsky parlament, Európska rada, Rada Európskej únie a Európska komisia. Vedeli ste o tom, že sa môžeme s našimi problémami obrátiť aj na Európskeho ombudsmana? Európsky ombudsman pomáha riešiť problémy ľudí, podnikov ale aj organizácií. Prešetruje ich sťažnosti na nesprávny úradný postup orgánov a inštitúcií členských štátov Európskej únie.



# Evropakeri unija/Európska únia

## Symboly Európskej únie:

- Európska vlajka (kruh žltých hviezd na modrom podklade)
- Európska hymna (Beethovenova Óda na radosť)
- Deň Európy (9. máj)
- Motto Európskej Únie (Zjednotení v rozmanitosti)
- Euro (oficiálna mena v 19 z 27 členských krajín)
- Slovensko oficiálne vstúpilo do Európskej únie 1. mája 2004
- Slovenská republika prijala euro 1. januára 2009

Vstupom do Európskej únie sa Slovenská republika stala súčasťou medzinárodne uznávaných a rešpektovaných spoločenstiev. Medzi krajinami Európskej únie je voľný pohyb obyvateľov všetkých jej členských štátov, možnosť žiť a pracovať či študovať v týchto krajinách.



### Na základe prečítaného textu odpovedzte na otázky.

1. Aké je motto Európskej únie?
2. Koľko štátov je členskými štátmi Európskej únie?
3. Porozprávaj, v ktorej krajine si už bol mimo Slovenska?
4. Vymenuj niektoré symboly Európskej únie.



### Slovíčka

Evropakeri unija - *Európska únia*  
o them - *krajina, štát*  
e bući - *práca*  
o sikhľuviben - *štúdium*  
o dromaripen - *cestovanie*  
e himna - *hymna*  
o flagos - *zástava*  
o evropakere love - *európska mena*  
o dživipnaskero pašalipen - *životné prostredie*  
o chulajipen - *hospodárstvo*  
e jekhetaňi bući - *spoločná práca*  
federisaľol o dživipen - *zlepšuje život*  
Slovačiko republika - *Slovenská republika*  
Evropakera unijakero them - *štát Európskej únie*

# Evropakeri unija/Európska únía



**Vypracujte úlohy.**

## 1. Spoj správne odpovede.

Slovenská republika vstúpila do Európskej únie

Je symbolom Európskej únie a zároveň symbolizuje jednotu Európy

Symbolizujú všetky národy Európy

hviezdy

1. máj 2004

Európska vlajka

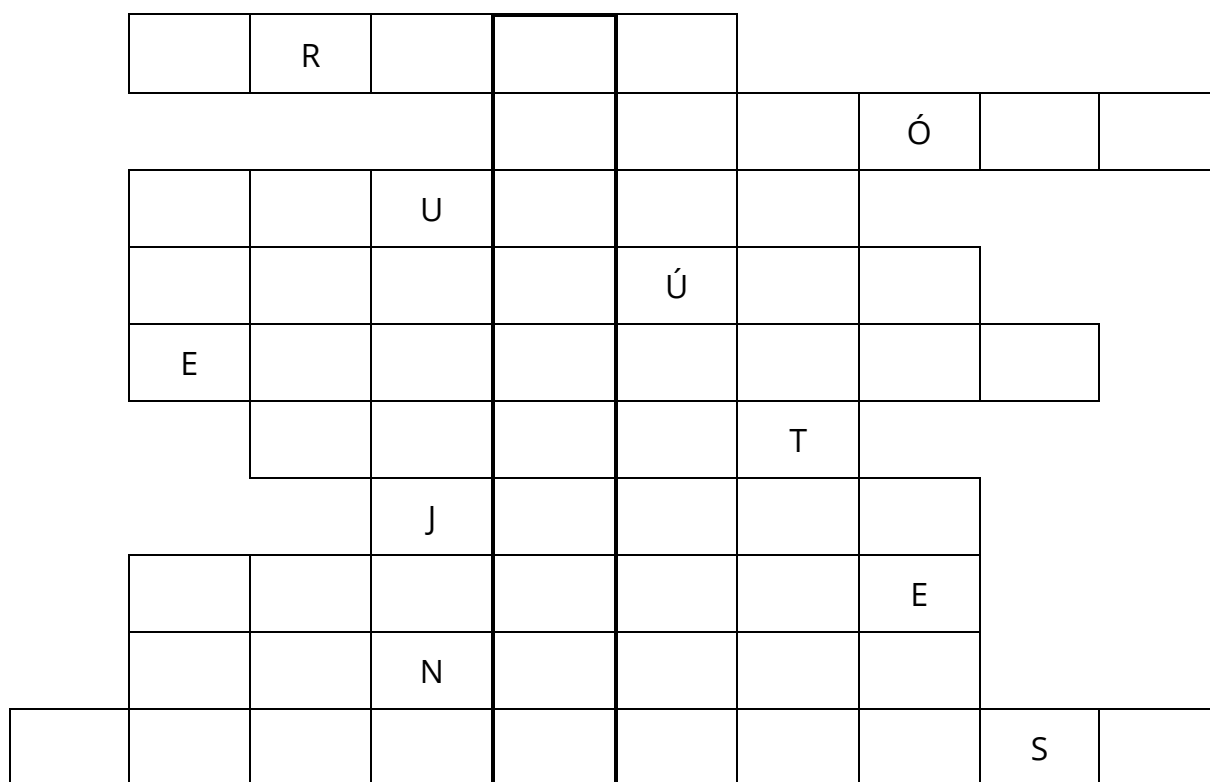
## 2. Napíš dôležité inštitúcie Európskej únie.

---

---

## 3. Dopln do tajničky slová z rámčeka a vyrieš tajničku.

peniaze, bezpečnosť, práca, Brusel, euromena, Európa, kultúra,  
život, jazyk, hranice



Členstvo v Európskej únii nám okrem iného umožňuje \_\_\_\_\_

## Zoznam použitých básni

1. Jana Pierová - *Kde sa vzala*. s. 16.
2. Gizela Brestovanská - *Život v prírode*. s. 17, *Les*. s. 25, *Radost zo života*. s. 35, *Vysoko v horách*. s. 45, *Zdravé stravovanie*. s. 55, *Jedna obyčajná rodina*. s. 63, *Kolobeh*. s. 71, *Vyrovnané rozdiely mestá a vidieka*. s. 81, *Semafor*. s. 89, *Letom svetom*. s. 99, *Európska únia*. s. 109.

## Zoznam použitej literatúry

- LABUDA, M. 1997. *Cicavce*. Preložené do slovenčiny z originálu od Burnie D. Bratislava: Slovart, 1997. s. 8. ISBN 80-7145-218-1.
- SOMOGYI, J. 1991. *Rastliny*. Preložené do slovenčiny z originálu od Burnie D. Bratislava: Tatran, 1991. s. 10, 28, 58. ISBN 80-222-0299-1.
- KOVÁČ, V. 1993. *Vtáky*. Preložené do slovenčiny z originálu od Burnie D. – Bailey J. Bratislava: Slovart, 1993. s. 6, 43. ISBN 80-7145-059-6.
- ČERVENKA, M. – VOTAVOVÁ, B. 1977. *Naše stromy a kry*. Bratislava: Mladé letá, 1976. s. 8, 39. 66-131-77.
- DODOKOVÁ, Z. 2020. *100 Vecí, ktoré môžeš urobiť pre planétu*. Preložené do slovenčiny od Eck J. Bratislava: Ikar, a.s. – Stonožka, 2020. s. 30 - 31, 44 - 45. ISBN 978-80-551-7346-7.
- FACUNA, J. – LUŽICA, R. 2017. *Rómska kultúra*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2017. s. 6, 8, 70 - 71, 77, 88 - 89. ISBN 978-80-8118-188-7.
- PISKUROVÁ, M. 2019. *Moje prvé pravidlá premávky*. Preložené do slovenčiny od Fournier S. Bratislava: Svojtka& Co., 2019. s. 5,17, 19, 35. ISBN 978-80-567-0361-8.
- BLAŠKOVIČOVÁ, H. 1993. *Stromy*. Preložené do slovenčiny od Gamlinová L. Bratislava: Slovart, 1993. s. 8, 10, 16, 36, 48, 49. ISBN 80-7145-085-5.
- HALČINOVÁ, K. 2007. *Otázky a odpovede Zvieratá*. Preložené do slovenčiny od Green J. a kol. Bratislava: Slovart, 2007. s. 8. ISBN 978- 80-8085-401-0.
- HRABINOVÁ, J. – KRTOLOVÁ, M. 1999. *Veľká detská encyklopédia*. Praha: Ottovo, 1999. s. 58, 64, 320, 322 - 325, 330, 332 - 335. ISBN 80-7181-266-8.
- BLAHOVÁ, A. – PERTÍKOVÁ, Ľ. – JÓNOVÁ, R. 1997. *Priateľ lesa*. Preložené do slovenčiny od Kayser R. Martin: Osveta Martin, 1997. s. 100, 109, 110, 118 - 119. ISBN 80-88824-70-2.
- MEHEŠOVÁ, D. 1993. *Malý záhradkár*. Preložené do slovenčiny od Krugerová U. Bratislava: Perfekt, a. s., 1993. s. 5, 36. ISBN 80-85261-45-6.
- LACIKA, J. 2011. *Stredné Slovensko*. Preložené do slovenčiny od Ludvík P. – Dávid P. Bratislava: Ikar, a. s., 2011. s. 16, 25, 27, 29, 30. ISBN 978-80-551-2514-5.
- CHRENOVSKÁ, A. 2010. *Ludské telo*. Preložené do slovenčiny od Smithová M. Bratislava: Fragment, 2010. s. 5, 36 - 41. ISBN 978-80-8089-359-0.
- STRAPCOVÁ, M. 2020. *Život na farme*. Říčany: SUN, 2020. s. 26, 35, 88, 90, 106. ISBN 978-80-7567-561-3.
- KRUMPÁL, M. 1986. *Vreckový atlas rýb, obojživelníkov a plazov*. Preložené do slovenčiny z originálu od Štěpánek O. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 28, 222, 226 č. 67 - 476 - 86.
- THURZOVÁ L. a kol. 1983. *Malý atlas liečivých rastlín*. Martin: Osveta, 1983. s. 216, 242, č. 70-100-83.

- GALATOVÁ, J. 1995. *Zemepisná encyklopédia*. Preložené do slovenčiny z originálu od Varleyová C. - Milesová L. Bratislava: Mladé letá, 1995. s. 61, 87, 88. ISBN 80-06-01050-1.
- FERÁKOVÁ V. a kol. 2009. *Aká je to liečivá rastlina?* Preložené do slovenčiny z originálu Wolfgang H. Bratislava: Ikar, 2009. s. 117, 121 – 122, 149. ISBN 978-80-551-1990-8.

## Internetové zdroje

- Bocian biely*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Bocian\\_biely](https://sk.wikipedia.org/wiki/Bocian_biely)
- Lastovička obyčajná*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Lastovi%C4%8Dka\\_oby%C4%8Dajn%C3%A1](https://sk.wikipedia.org/wiki/Lastovi%C4%8Dka_oby%C4%8Dajn%C3%A1)
- Pstruh potočný*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Pstruh\\_poto%C4%8Dn%C3%BD](https://sk.wikipedia.org/wiki/Pstruh_poto%C4%8Dn%C3%BD)
- Kapor obyčajný*, zdroj: <https://etelakovacova.blog.sme.sk/c/314416/Kapor-obycajny.html>
- Plazy*, zdroj: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Plazy>
- Prečo had zvlieka kožu?*, zdroj: <https://veselodoma.sk/preco-had-zvlieka-kozu/>
- Najstarší plaz na Slovensku*, zdroj: <http://www.geoold.sav.sk/sk/nalez-najstarsieho-stavovca-slovenska-kostrove-pozostatky-plaza-z-obdobia-stredneho-triasu-demanovskej-doliny/>
- Remeslá pre deti*, zdroj: <https://sk.pinterest.com/pin/2744449761899251/>
- Zima*, zdroj: <https://sk.pinterest.com/pin/114912227985570282/>
- Pikachu*, zdroj: <https://sk.pinterest.com/pin/1047790669525060991/>
- Rastliny*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Rastliny#Z%C3%A1kladn%C3%A1\\_charakteristika](https://sk.wikipedia.org/wiki/Rastliny#Z%C3%A1kladn%C3%A1_charakteristika)
- Hríb dubový*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Hr%C3%ADb\\_dubov%C3%BD](https://sk.wikipedia.org/wiki/Hr%C3%ADb_dubov%C3%BD)
- Muchotrávka červená*, zdroj: <https://www.nahuby.sk/atlas-hub/Amanita-muscaria/muchotravka-cervena/muchomurka-cervena/ID287>
- Muchotrávka červená*, zdroj: <https://www.nahuby.sk/atlas-hub/Amanita-muscaria/muchotravka-cervena/muchomurka-cervena/ID287>
- Poznávame lesné plody s Janičkom a Marienkou s. 2 - 7. In: Stratený v lese - Súbor pracovných listov pre prácu v záujmovom útvare Ochránárskom*  
[https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/bs\\_strateny\\_v\\_lese.pdf](https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/bs_strateny_v_lese.pdf)
- Príbeh jedného malého semiačka*. <https://ekoclovek.sk/pribeh-jedneho-maleho-semiacka-rastlina-pre-telo-a-dusu/>
- Mesto (všeobecne)*, zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Mesto\\_\(v%C5%A1eobecne\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Mesto_(v%C5%A1eobecne))
- Dopravné značky*, zdroj: <https://soferuj.sk/informacie/dopravne-znacky>
- Druhy máp*, zdroj: <https://www.slideshare.net/IvanaMiklovic/vlastiveda-3-ronk-z>
- Láhko čitateľná verzia – Európska únia*, zdroj: [https://european-union.europa.eu/easy-read\\_sk](https://european-union.europa.eu/easy-read_sk)
- Materiály pre základnú školu*, zdroj: [https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/materials-primary-school\\_sk](https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/materials-primary-school_sk)
- Symboly*, zdroj: [https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/symbols\\_sk](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/symbols_sk)
- Čo je Európska únia?*, zdroj: [https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/sk/WHAT\\_IS\\_THE\\_EUROPEAN\\_UNION.html](https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/sk/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html)
- Obrázky erbov*, zdroj: <https://sksymbol.sk/erb-presov-okres-presov/>;  
<https://www.kosice.sk/mesto/symboly-mesta-kosice>; <https://bratislava.sk/mesto-bratislava/sprava-mesta/vizualna-identita/symboly-mesta>
- Obrázky vlajok členských štátov EÚ*, zdroj: <https://lazikovaz.webnode.sk/regionalna-geografia-sveta/europska-unia/>



**Rómsko – slovenská**

# **Čítanka**

*pre žiakov základnej školy*

Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Bratislava

2024

ISBN 978-80-565-1583-9

EAN 9788056515839